రాను పప్పుగా ఎదిగి దారుణమైన ఫలితాల నివ్వజొచ్చింది. తననుండి; తనవారికి, తన కుటుంబానికి, తన జాతికి, తన దేశానికి—వరకూ విస్తరిల్లింది. ఊహాతీతమైన విప్లవాలు రేపింది. భయంకరమైన మారణహోమాలు ప్రజ్వరిల్ల జేసింది. బలవంతులు విజయులైనారు. దుర్బలులు పరాభూతులైనారు. కుత్సితంతో, మోసంతో, బుద్ధిబలంతో గెలిచినవారు గెలువగా, ఓడినవారు-వారే కాదు-ఆ జాతి జాతి మొత్తమూ నామరూపాలు లేకుండా కాల గర్భంలో కలిసి పోవటం జరిగింది.

అలా కలిసిపోవడానికి ముందు, ఆ జాతి చేసిన పోరాటాలు, ఎదుర్కొన్న కష్ట పరంపర, అనుభవించిన బాధలు కార్చిన కన్నీరు, ఘోషించిన ఘోషలు, చరిత్ర అత్యంత జాగరూకతతో జారవిడిచింది. అలా జారవిడవడంలో, ఏమరుపాటు సంభవించిన సందర్భాన, తప్పిపోయిన ఏ ఒకటిరెండు ఆధారాలో, మన కిప్పుడు ఉపలభ్యమాన మవుతున్నాయి. వాటి ఆలంబనంతో, ఇదమిత్థమని స్పష్టంగా చెప్పగలిగిన దేమీ లేదు.

కానీ, కాలం అతి విచిత్రమైనది. ఈ తీవ్రసత్యాలను, అది తనలో ఇముడ్చుకోలేక, అప్పుడప్పుడు వెలిగక్కుతుంటుంది: శిలా శాసనాల రూపంలోనో, పురాతన వస్తురూపంలోనో, శిథిల నగరాల రూపంలోనో, చరిత్రకు జంకుతూ గొంకుతూ, అంతవరకూ, ఒక విధంగా నడచిన చరిత్ర అప్పటినుండీ, వేరొకవిధంగా నడవవలసి ఉంటుంది. ఒక నాడు తను చేసిన (బుద్ధిపూర్వకమైన) పొరబాటును సరిదిద్ద

కొనవలసి వుంటుంది. కాల పురుషునకూ, చరిత్రకాంతకూ చుక్కెదురు గావును. అనునిత్యం సంఘర్షణ తప్పనిసరి అవుతున్నది.

భారత పురాతత్వ శాఖవారు, పూర్వభారత సంస్కృతీ పునరుద్ధరణ నిమిత్తం త్రవ్వకాలు ప్రారంభించిన సంగతి లోకవిదితం. కేంద్ర ప్రభుత్వానుమతితో, ఇటీవల రాజపుత్రస్థానంలో జరుపబడిన పరిశోధనలో విచిత్రమైన ఎన్నో విషయాలు బైటపడినట్లు పత్రికా పాఠకులందరూ ఎరుగుదురు. పాడుబడిన ప్రాంతంగా, ఇంతవరకూ పరిగణింపబడుతూ వచ్చిన స్థలాన్ని, పై శాఖవారు త్రవ్వగా, అక్కడొక మహానగరం బైటపడ్డది. వీధులు తీర్చి దిద్దినట్లున్నాయి. శిల్పశోభతో పింపెసలారే భవనశిథిలములు గోచరించాయి. ప్రజలు ఎంతో నాగరికతతో జీవించినట్లు, ఎన్నో చిహ్నాలు దొరికాయి. అయితే అవన్నీ బూడిదలో కప్పబడి ఉన్నాయి. వీధులనిండా బూడిద, బొగ్గు రేణువులు విస్తారంగా ఉన్నాయి. నగరం ఆ మూలాగ్రం అగ్నికి ఆహుతయిపోయినట్లు భావింపబడుతున్నది. లక్షలాది మానవాస్థికలు నగరమంతటా విరజిమ్మబడి ఉన్నాయి. ఒకచోట ఆయుధశాల, దాని కల్లంత దూరంలో ధనాగారము, రాచనగరు ఉన్నట్లు స్పష్టంగా గోచరిస్తున్నది. ఆనాటి రాజులు (ముఖ్యం ఆ నగర మేలిన రాజు) దయార్ద్రచిత్తు డనడానికి, శాసనాలు చాలా ఆధారాల నిస్తున్నాయి. మరికొన్ని తామ్రశాసనాలలో అవమానకరమైన భాష ఉపయోగింపబడ్డది. కొన్నిటిలో బెదరింపులు, యుద్ధాల కాహ్వానము మొదలైనవి ఉన్నాయి.

ఆదర్శ ప్రచురణ
ప్రథమ ముద్రణ
1956
1000 ప్రతులు

వెల : రూపాయి

శ్రీ కనకదుర్గా ప్రింటింగు వర్క్సు
విజయవాడ-1.

జయంతి

బలవంతులు దుర్బలజాతిని బానిసలను కావించిన కాల మది. నరహంతలు ధరాధిపతులై, చరిత్రలో ప్రసిద్ధి కెక్కిన యుగ మది. ఒక జాతిని వేరొకజాతీ, ఒక వ్యక్తిని మరొక వ్యక్తీ, పీడించే సాంఘికధర్మం పుష్కలంగా వర్ధిల్లు తున్న తరుణ మది.

పరిస్థితులకు లోబడుతూ, పోరాడుతూ అపారమైన నష్టాలను, అనూహ్యమైన విజయాలను మానవజాతి సంత రించుకొంటున్న సమయమది. కోట్లాది క్షుద్రజీవుల లాగానే మానవుడు కూడా, అనేక పరిణామదశలను అప్పటికే అను భవించాడు. ప్రకృతిసిద్ధమైన బలా బలాలతో బాటు, మానవ మేధస్సు సృజనాశక్తిని కూడా పొందింది. ఆ శక్తి రాను రాను పరిమితమైనవారికే దత్తతపడిపోవడంతో, మానవ జాతి వర్గాలుగా విడిపోక తప్పలేదు. బుద్ధిబలము, ఉత్పత్తి సాధనాలు తోడుకాగా, ఒక వర్గం మరొక వర్గాన్ని, ఒక జాతి మరొక జాతిని, ఒక దేశం మరొక దేశాన్ని, ఘోరాతి ఘోరంగా పీడించసాగాయి. శతాబ్దాల తరబడి జరిగిన ఈ మహత్తర సంగ్రామంవలన, మానవునిలోని నీచప్రవృ త్తులు, పాశవికత, హేయాతిహేయంగా, స్వేచ్ఛగా, తీవ్రంగా వెలికిరావటం జరిగింది.

మానవజాతి స్వార్థాన్ని నేర్చుకొన్నది. ప్రథమ దశలో, ఆత్మరక్షణతో ప్రారంభమైన ఈ 'విషబీజం' రాను

రాను ఏపుగా ఎదిగి దారుణమైన ఫలితాల నివ్వజొచ్చింది. తననుండి; తనవారికి, తన కుటుంబానికి, తన జాతికి, తన దేశానికి—వరకూ విస్తరిల్లింది. ఊహాతీతమైన విప్లవాలు రేపింది. భయంకరమైన మారణహోమాలు ప్రజ్వరిల్ల జేసింది. బలవంతులు విజయులైనారు. దుర్బలులు పరాభూతులైనారు. శక్తిమంతంతో, మోసంతో, బుద్ధిబలంతో గెలిచినవారు గెలువగా, ఓడినవారు-వారే కాదు-ఆ జాతి జాతి మొత్తమూ నామరూపాలు లేకుండా కాల గర్భంలో కలిసి పోవటం జరిగింది.

అలా కలిసిపోవడానికి ముందు, ఆ జాతి చేసిన పోరాటాలు, ఎదుర్కొన్న కష్ట పరంపర, అనుభవించిన బాధలు కార్చిన కన్నీరు, ఘోషించిన ఘోషలు, చరిత్ర అత్యంత జాగరూకతతో జారవిడిచింది. అలా జారవిడవడంలో, ఏమరుపాటు సంభవించిన సందర్భాన, తప్పిపోయిన ఏ ఒకటి రెండు ఆధారాలో, మన కిప్పుడు ఉపలభ్యమాన మవుతున్నాయి. వాటి ఆలంబనంతో, ఇదమిత్థమని స్పష్టంగా చెప్పగలిగిన దేమీ లేదు.

కానీ, కాలం అతి విచిత్రమైనది. ఈ తీవ్రసత్యాలను, అది తనలో ఇముడ్చుకోలేక, అప్పుడప్పుడు వెలి గక్కుతుంటుంది: శిలా శాసనాల రూపంలోనో, పురాతన వస్తురూపంలోనో, శిథిల నగరాల రూపంలోనో, చరిత్రకు జంకుతూ గొంకుతూ, అంతవరకూ, ఒక విధంగా నడచిన చరిత్ర అప్పటినుండీ, వేరొకవిధంగా నడవవలసి ఉంటుంది. ఒక నాడు తను చేసిన (బుద్ధిపూర్వకమైన) పొరబాటును సరిదిద్దు

కొనవలసి వుంటుంది. కాల పురుషునకూ, చరిత్రకాంతకూ చుక్కెదురు గావును. అనునిత్యం సంఘర్షణ తప్పనిసరి అవుతున్నది.

భారత పురాతత్వ శాఖవారు, పూర్వభారత సంస్కృతీ పునరుద్ధరణ నిమిత్తం త్రవ్వకాలు ప్రారంభించిన సంగతి లోకవిదితం. కేంద్ర ప్రభుత్వానుమతితో, ఇటీవల రాజపుత్రస్థానంలో జరుపబడిన పరిశోధనలో విచిత్రమైన ఎన్నో విషయాలు బైటపడినట్లు పత్రికా పాఠకులందరూ ఎరుగుదురు. పాడుబడిన ప్రాంతంగా, ఇంతవరకూ పరిగణింపబడుతూ వచ్చిన స్థలాన్ని, పై శాఖవారు త్రవ్వగా, అక్కడొక మహానగరం బైటపడ్డది. వీధులు తీర్చి దిద్దినట్లున్నాయి. శిల్పశోభతో పింపెసలారే భవనశిథిలములు గోచరించాయి. ప్రజలు ఎంతో నాగరికతతో జీవించినట్లు, ఎన్నో చిహ్నాలు దొరికాయి. అయితే అవన్నీ బూడిదలో కప్పబడి ఉన్నాయి. వీధులనిండా బూడిద, బొగ్గు రేణువులు విస్తారంగా ఉన్నాయి. నగరం ఆ మూలాగ్రం అగ్నికి ఆహుతయిపోయినట్లు భావింపబడుతున్నది. లక్షలాది మానవాస్థికలు నగరమంతటా విరజిమ్మబడి ఉన్నాయి. ఒకచోట ఆయుధశాల, దాని కల్లంత దూరంలో ధనాగారము, రాచనగరు ఉన్నట్లు స్పష్టంగా గోచరిస్తున్నది. ఆనాటి రాజులు (ముఖ్యం ఆ నగర మేలిన రాజు) దయార్ద్రచిత్తు డనడానికి, శాసనాలు చాలా ఆధారాల నిస్తున్నాయి. మరికొన్ని తామ్రశాసనాలలో అవమానకరమైన భాష ఉపయోగింపబడ్డది. కొన్నిటిలో బెదరింపులు, యుద్ధాల కాహ్వానము మొదలైనవి ఉన్నాయి.

ఏది ఏమైనా ఆ నగరంచుట్టూ ఒక బ్రహ్మాండమైన 'కథ' అల్లుకొని ఉన్నదనడం సుస్పష్టం. నగరం అగ్నిదగ్ధం కావడాన్నిబట్టి, చివరిదశలో, అది శతృపీడితమయి ఉంటుందని యూహిగా చెప్పవచ్చు. ఐతే ఆ రాజెవరు? అతని రాజ్యమేది? అతని శతృవు లెవరు? ఏ కారణంచేత అలా శతృత్వం వచ్చింది? ఇత్యాది సందేహాలు సమాధానాలను అపేక్షిస్తున్నాయి.

ప్రతి కార్యానికీ వెనుక ఒక్కొ కారణం ఉంటుంది. కారణరహితమైన కార్యం ఉండే అవకాశం లేదు. అలాగే ఒక్కొక్క రాజ్యోద్భవానికి ఒక్కొక్క కారణ ముంటుంది. ఉండి తీరాలి. ఆంగ్లేయ ప్రభుత్వం మనలను పాలించడానికి కారణం, మహమ్మదీయ రాజులు. మహమ్మదీయులు మన దేశంలో కాలూనడానికి కారణం, ఆనాటి హిందూరాజు లలోని అనైక్యత. అలాగే ఈ భస్మనగరానికి గూడా, వెనుక చాలా కారణాలు ఉండి ఉండాలి. అవేమిటన్న ప్రశ్నకు సమాధానం వెదకడంలోనే, ఆ చరిత్రకూడా బైటబడుతుంది.

లభించిన నాణాలనుబట్టి చూస్తే ఆ నగరం పేరు 'జయంతి' అని తేలుతున్నది. లిపి సంస్కృత మైనప్పటికీ, ద్రవిడ ప్రభావం, భాషలో కొట్టవచ్చినట్లు కనిపిస్తున్నది. నాణెమునకు ఒక వైపున 'గొడ్డలి' బొమ్మ చెక్కబడి ఉన్నది. గొడ్డలిని ఆయుధంగా ధరించిన రాజులు పూర్వ భారతంలో ఉన్న ఛాయలులేవు. పురాణాదుల్లో పరశురాముడు మొదలైనవారు సరే! గొడ్డలి 'సారంగ' జాతివారి ఆయుధం. 'సారంగజాతి' బానిస జాతిగా, చరిత్ర ఒకటి రెండుచోట్ల

మాత్రమే చెబుతున్నది. వారు తప్ప మరొక రా ఆయుధాన్ని వాడారనటానికి నిదర్శనాలు లేవు. సారంగులు ప్రాణ ప్రదంగా గొడ్డలిని చూచుకొనే వారనడం నిర్వివాదం. అయితే ఆ జాతి పెంపుదలలేక నశించిపోయినట్లూ, ఆ జాతి అభివృద్ధికోసం (!) ఆనాటి పాలకులు చేసిన ప్రయత్నాలు ఫలించనట్లూ చరిత్ర నొక్కివక్కాణిస్తున్నది. కానీ సారంగ జాతి రాజ్యా లేలినట్లు ఎక్కడా లేదు. ఈ పరిశోధనా ఫలంగా చరిత్రను చక్కదిద్దవలసిన ఆవశ్యకత ఏర్పడ్డది. బానిస జాతి కూడా కొంతకాలం రాజ్యమేలినట్లు సవరించాలి.

మంచిదేగాని, ఇందువల్ల మరికొన్ని క్రొత్త సమస్యలు ఉత్పన్నమౌతున్నాయి. మృగాలవలె అడవులలో సంచరించే, ఈ జాతి, నాగరికతను ఎప్పు డలవరచుకొన్నది? రాజ్యాన్నెలా సంపాదించ్చింది? బానిసజాతి పాలకస్థాయిలో కొస్తుంటే, ఇతర పాలకుల ఎలా సహించారు? అలా సహించగలిగేలా వారిని ఏయే శక్తులు ప్రేరేపించారు? చివరి కిలా భస్మరాశి కావలసిన గ్రహచారమేమి సంభవించింది? ఎవరు కారణం? సారంగజాతి ఎంతకాలం రాజ్యమేలింది?

ఇవీ ప్రశ్నలు.

ప్రత్యుత్తరాలు లభించడం, అసంభవ మనుకొన్న ఈ ప్రశ్నలకు, అదృష్టవశాత్తూ పుష్కలమైన వివరాలతో సహా లభించాయి. ఒక మహత్తరమైన చరిత్ర—కాలం అత్యంత జాగ్రత్తతో కాపాడుతూ వచ్చిన చరిత్ర—బైట పడ్డది. ప్రతి రాజవంశానికీ, దాని చరిత్ర ఉన్నట్లే, ఈబానిస రాజవంశానికీ ఉన్నది. ఈ వంశవృక్షము, వంశీయుల గుణ

గుణాలు, దానాది పుణ్యకార్యాల పట్టిక, రాజ్యం ప్రాప్తించిన విధానము,—ఇంకా ఇలాంటివే లిఖించబడిన మృత్తికా పత్రాలు, (స్థూలంగా ఇటిక రాళ్ళనవచ్చు. అయితే వాటికీ ఇటికలకూ భేదమున్నది. ఈ పత్రాలు ఇటికలంత మందంగా ఉండవు. పలుచగా, ఇంకా పొడవు, వెడల్పుకలిగి, వ్రాతకు అనుకూలంగా ఉంటాయి.) రహస్య మందిరంగా గుర్తింపబడిన చోట దొరికాయి. వాటి ఆధారంతో సారంగజాతి చరిత్ర వ్రాయడానికి ప్రయత్నం జరిగింది.

1

అలసిపోయిన సాయంత్రం అందంగా సాగిలిబడ్డది. మబ్బులు రోషంతో ఎర్రబడ్డాయి. పల్లె పల్లె అంతా బావురుమంటున్నది. వృద్ధులు, రోగపీడితులు, హృదయవిదారకంగా రోదిస్తున్నారు. పల్లె ఒకమూల నుండి దగ్ధమయిపోతున్నది. ఆర్పే ప్రయత్నాలేమీ లేవు. చాలా గుడిసెలు పెరికివేయబడి ఉన్నాయి. కొందరు మంటలలో కాలిపోతున్నారు. మరికొందరు మంటలనుండి వెలికివచ్చి, కాలిన శరీరభాగాలు పెట్టే బాధకు అల్లాడిపోతున్నారు. క్రమంగా, అజ్ఞానంలాంటి చీకటి, తల విరియబోసుకొంటూ, క్రమ్ముకొస్తున్నది. నాలుగు వైపులా భయంతో చూస్తూ చెవులు రిక్కించి వింటూ, కొందరు చాటుమాటున పల్లెను సమీపిస్తున్నారు.

వాసవుడు కదలలేదు. మెదలలేదు. ఉలకలేదు, పలకలేదు. చెట్టు నానుకొని అదేపనిగా, దగ్ధమౌతున్న పల్లె

కేసి; సైనికులు వెళ్ళిన దిక్కు—కేసీ చూస్తున్నాడు. అతని కన్నులు ఎర్రబడ్డాయి. పెదవులు వణుకుతున్నాయి. పిడికిళ్లు మూతలుపడుతూ, తిరిగి విచ్చుకొంటున్నాయి. కూలిపోయిన తన గుడిసెవేపు చూశాడు. గుండెలు పగిలిపొయ్యాయి. మధ్యాహ్నంవరకూ ఆనందం పొంగి పొరలిన ఆ యింట్లో, ఇప్పుడు పీనుగలున్నాయి. తనను అమితంగా ప్రేమించే తల్లి, చచ్చి పడిఉన్నది. తండ్రి 'కుకురు' రాజ్యానికి బానిసగా పట్టుకుపోబడ్డాడు.

తండ్రి జ్ఞప్తికిరావడంతో, వాసవుడు స్థిరంగా నిలబడ లేకపోయాడు. కాళ్ళు జవచచ్చిపోయాయి. కుప్ప కూలి పోయాడు. రెండుకళ్ళూ మూసుకొన్నాడు. అయినా తండ్రి రూపం స్మృతికి వచ్చింది. ఆజానుబాహువైన అతని ఆకారం, సింహాన్నైనా నిరాయుధంగా చంపే అతని బల ధైర్యాలు, అన్నిటినీమించి, తనను బుజ్జగించేటప్పటి ఆప్యాయత వాసవుణ్ని విచలితం చేశాయి. విచారాన్ని ఆపుకో లేక బావురుమని ఏడ్చాడు. ఎటువంటి చెట్టుకొమ్మనైనా అవలీలగా విరిచే తన తండ్రిచేతులకు, తను చూస్తుండగానే సంకెళ్లు వేయబడ్డాయి... ఆ దృశ్యం—తలుచుకొంటే—ఎంత ఘోరం!! కుకురు సైనికులు వస్తున్నారని తెలియగానే, తననూ, చెల్లినీ, తండ్రి దాచిపెట్టాడు. తనుగూడా అప్పుడే తప్పుకోవచ్చు. కానీ, పల్లెను రక్షించాలని, అందరనూ దాచే ప్రయత్నం చేయడంతో, అంతా భగ్నమయింది. సైనికులు నిప్పులు క్రక్కుతూ వచ్చారు. పల్లెను చుట్టుముట్టారు. స్త్రీ పురుష వివక్షత లేకుండా, ఆరోగ్యవంతుల నందరినీ పట్టు

కొన్నారు. స్త్రీలను వివస్త్రలను చేసి, చుట్టూచేరి, సంతోష ధ్వానాలు చేశారు. వినోదార్థం కొంపలకు నిప్పు ముట్టించారు. మంటలు కోరలుసాచి బుసలు కొడుతుంటే, చిరునవ్వుతో, శిశువులను, వృద్ధులను, మంటలలోకి విసరి, వారు గుండెలు ద్రవించేలా కేకలు పెడుతుంటే, విని, ఆనందించారు. బయటికి రావాలని ప్రయత్నించినవారిని, బల్లేలకు గుచ్చి, నిప్పుల్లోకి విసిరారు.

సైనికు లిలా చేస్తున్నా తన జాతివారెవరూ కిమ్మన లేదు. అలాగే చూశారు. చూడలేనివారు మూనేశారు. తన తండ్రిని బంధించిన తరువాత, ఇద్దరు సైనికులు తన తల్లిని పట్టుకొన్నారు. దిగంబరిని చేశారు. ఒకడు బలాత్కరించాడు. తల్లి పెనగులాడింది. గింజుకొన్నది. అరిచింది. ఫలితం—ఆరుగురు సైనికులు ఆమెను పట్టుకొన్నారు. ఒక్కొక్క పశువు తన పశువాంఛను తీర్చుకొన్నది. తను ఇదంతా చూస్తూనే ఉన్నాడు. అడ్డుకొందామని ప్రయత్నించాడు గానీ, చెల్లి వారించింది. అడ్డుకొంటే మన ప్రాణాలు గూడా దక్కవన్నది. వెళ్ళి చేయగలిగిందేమీ లేదన్నది. ఏమయితే నేం? అమ్మ చచ్చిపోయింది. తండ్రి బానిసగా పట్టుకుపోబడ్డాడు. ఇలా తన కుటుంబం మాత్రమే గాదు. ఈ పల్లెలోని చాలా కుటుంబాలు – దాదాపు అన్నీగూడా – ఇలాంటి ఘోరాలకే పాల్పడ్డాయి.

వాసవుడు మెల్లిగా లేచాడు. దోవ కడ్డంగా ఉన్న వాటిని తప్పించుకుంటూ తన గుడిసెదగ్గర కొచ్చాడు. ఒక్కొక్క కొమ్మను తొలగించి వేశాడు. తల్లి! శవాకృతిలోఉన్న తల్లి

కనిపించింది. తల చిదికిపోయింది. గుండెలు నజ్జునజ్జుగాఉన్నాయి. దిగంబరిగా పడిఉన్నది. ఇన్ని ఆకులు పోగుచేసి, తల్లిని కప్పాడు. గుడిసె లింకా కాలుతూనే ఉన్నాయి. మనుషులు కాలిన వాసనతో తల తిరిగిపోతున్నది. వాసవుడు సంబాళించుకొన్నాడు. తనను ఆప్యాయంగా పిలిచే తల్లిని తలుచుకొన్నాడు. ఇప్పటి రూపంతో పోల్చుకొన్నాడు. అతనికి తల్లిశవంగా తోచలేదు. ఇంకా తనతల్లి, తనను అనురాగంతో పిలుస్తున్నదనే అనుకొన్నాడు. 'అమ్మా' అని కేకపెట్టాడు. అమ్మ ఉలకలేదు, పలకలేదు...

ఒకరొక్కరే, పారిపోయినవారు పల్లెను చేరుకొంటున్నారు. వారి ఏడ్పులతో ఆకాశం దద్దరిల్లిపోతున్నది.

'భగవంతుడా! ఈ నరకంనుండి ఎప్పుడు విముక్తి?' అనుకొన్నాడు వాసవుడు.

అప్పటికప్పుడే మిగిలినవారు 'సురక్షిత' ప్రదేశానికి వెళ్ళే ప్రయత్నాలలో ఉన్నారు. వాసవునికక్కడనుండి కదల బుద్ధిగాలేదు. సురక్షిత ప్రదేశమంటూ ఎక్కడ ఉన్నది? తన జాతి ఎక్కడఉన్నా, ఈపాట్లు తప్పవు. ఇక్కడ కుకురుసైనికులు, ఇంకొకచోట ఇంకొకసైనికులు. ఎక్కడైనా తమకీ వేటాడటం తప్పదు. అయినప్పుడు ఈప్రయత్నం అనవసరమే! కానీ ప్రాణం మధురాతిమధురమయింది గదా? చేజేతులా దానిని త్యజించటానికి ఎవరుమాత్రం ఎలా అంగీకరిస్తారు?

అరణ్యంలో ఎక్కడో చంద్రుడుదయించాడు. తూర్పుదిక్కు ఎర్రవారింది. వెన్నెలచారలు చెట్లమీదినించి ప్రాకుతున్నాయి. మంటలు చల్లారాయి. నిప్పులు – భగభగమన్నట్లూ

గాలికి చెదిరి, దూరంగా పడుతున్నాయి. అడవిలో మృగాల అరపులు, నిర్మానుష్యమైన పల్లె, ఎదుట తల్లిశవం, ప్రక్కనే గుండెలవిసి కూర్చున్న తోబుట్టువు; వాసవుడు పిచ్చివాడై పోయాడు. అతని మనస్సు పరిపరివిధాల పరిభ్రమిస్తున్నది.

ఈ ఘోరవిపత్తుకు, తన జాతి ఎందుకు గురికావలసి వస్తున్నది? సుఖంగా బ్రతికే హక్కు తమకెందుకు లేకపోవాలి? తమ జాతివారు, క్రూరమృగాలకన్న హీనంగా వేటాడబడట మెందుకు?, తాము దుర్బలులు కాదే! ఎందుకు ఎవరూ తిరుగలేక పోతున్నారు? పశువులకన్న అధ్వాన్నంగా తనజాతి అమ్మ బడుతున్నది. కొనబడుతున్నది. తమకు తమ జీవితంమీదే నమ్మకంలేదు. తాము ఎప్పుడు ఎవరికైనా అమ్మబడవచ్చు. తామెంతకాలం జీవించేదీ, భగవంతుని చేతిలో లేదు; ఈ'నాగ రికుల' చేతుల్లో ఉన్నది. బలం ఉడిగినదాకా చాకిరీ చేయించు కొని, పనికిరానప్పుడు తమ జాతివారు చంపబడుతున్నారు. లేదా, ఏచక్రవర్తిగారి వినోదార్థమో, కాల్చివేయబడుతు న్నారు. తమను ఏమిచేయటానికైనా, ఈ'నాగరికులకు' హక్కు న్నది. తమ పురుషులు పశువులవలె చాకిరీచేస్తున్నారు. స్త్రీలు 'నాగరికుల' కామాన్ని తీర్చే వస్తువులవుతున్నారు. ఏ స్త్రీ నైనా, నాగరికులు ఉపయోగించుకోవచ్చు. ఎందరినైనా ఉపయోగించుకోవచ్చు. తప్పులేదు. తప్పన్నవాడికి శిరచ్ఛేదం!

ఇలా ఎంతకాలం తమ జాతి అనుభవించాలి? వీటినుండి ఎప్పటికి విముక్తి?

వాసవుడు వేదనతో తపించిపోయాడు. రక్తం కుతకుత లాడింది. లేచి నిలబడ్డాడు. వాసవుని చెల్లెలు భయంతో అన్న వైపు చూసింది.

(దీని తరువాత మూడు ఇటికలు పగిలి ముక్కలయి పోయాయి. ముక్కలను ఒకచోట జేర్చి చదవాలన్న ప్రయత్నం ఫలించలేదు. కారణం—ఆ ఇటికలమీద కొన్నిచోట్ల పెత్తికలు రాలిపోయాయి. అలా శిథిలమైన భాగాలలోని కథేమిటో తెలియలేదు. కథ తిరిగి ప్రారంభమయ్యేసరికి, వాసవుడు 'స్వర్గపురి'లో ఉన్నాడు. అలా ఉండటానికి కారణం—ఆ చిదికిపోయిన భాగాల్లో ఉండిఉంటుంది. ఈలోపుగా వాసవుడు చేసిన పనులు, పన్నిన పన్నాగాలు, ఆలోచించిన ఆలోచనలు, మనకు లభించటం లేదు. సర్వసాధారణమైనదో, లేక అపూర్వమైనదో, ఒక సంఘటనగానీ, అనేక సంఘటనలుగానీ జరిగివుంటాయి. ఆ సంఘటన (ల) కారణంగా వాసవుడు స్వర్ణపురి చేరిఉంటాడని భావించటం తప్ప మనకు కర్తవ్యంలేదు. దీని తాలూకు నిజానిజాలు మరొకచోట లభిస్తాయన్న ఆశగూడా లేదు. లభిస్తే-అంతకన్న కావలసిందిగూడా లేదు......)

2

ఆర్యులు భారతదేశంలో కాలుమోపి శతాబ్దాలుగడిచిపోయింది. అనేక కారణాలవలన వారు దేశపాలకులైనారు. కనీసం తమ బడితొత్తులను పాలకులుగా వుంచారు. ఉండేట్లు ప్రయత్నించారు. ఆ బలంతో తమ సంస్కృతిని భారతంమీద వులిమారు. శాసనాలు చేయించారు. తద్వ్యతిరేకులను ఘోరమైన శిక్షలకు పాల్పడజేశారు. సమూలంగా నాశనంచేయాలని

విశ్వప్రయత్నాలు చేశారు. అనేక చోట్ల, అనేకసందర్భాలలో, అనేక కారణాలవలన వారు విజయం పొందినమాట నిజమే! అయినా 'అనార్య' సంప్రదాయాలు, సాహిత్య, సంస్కృతేత్యాదులు సమూలంగా నాశనంకాలేదు. విభిన్నమైన ఈ రెండు సంస్కృతుల మధ్యా శతాబ్దాలతరబడి, తీవ్రాతి తీవ్రమైన సంఘర్షణ జరిగింది. ఒకదానిని మరొకటి నిర్జించవలెనని అపూర్వమైన ప్రయత్నాలు జరిగాయి. సంవత్సరాలూ గడిచినా ఏఒక్కదానికీ సంపూర్ణవిజయం లభించలేదు. కాలప్రభావానికి ఈ రెండు సంస్కృతులు తలఒగ్గాయి. సంఘర్షణ సన్నగిల్లింది. వైషమ్యాలు సమసిపోయాయి. కొన్ని ముఖ్యసూత్రాలమీద రెండింటికీ సమన్వయం కుదిరింది. అప్పటినుండీ, ఇవి రెండూ భారతజాతి అంతర్జీవిత-లో కలిసిపోయాయి.

అందుకు ఉదాహరణంగా స్వర్గపురిలోని శివాలయం పేర్కొనవచ్చు. ఈసంస్కృతీద్వయానికి సమన్వయమే కుదరక పోయినట్లయితే, ఉత్తరభారతంలో-అందున్నా ఆర్యులు ప్రప్రథమంగా ప్రవేశించిన భాగంలో-ద్రావిడజాతికి (అనార్య) చెందిన శైవాలయముండటం ఎలా సాధ్యపడుతుంది? తొలుదొల్త భక్తిప్రపత్తులదృష్ట్యా మహాత్మ్యాలు ప్రారంభమైనప్పటికీ, కాలం గడిచినకొద్దీవాటి ధ్యేయం మారజొచ్చింది. రాజులు నియంతలై, నిరంకుశులై పాలించేకాలంలో, ఈ దేవతా ఉత్సవాలు, ఆయా రాజుల వినోదక్రీడలుగా మారిపోయాయి. ప్రధానభాగమైన 'దేవుడు' అప్రధానమై, తదితర భోగవిలాసాదులు ప్రాముఖ్యత నందాయి.

ఉత్సవాలు ప్రారంభంకావటానికి రెండురోజుల వ్యవధి ఉన్నది. అప్పటికే దేశదేశాల రాజులు, సామంతులు, దండ నాయకులు, సచివులు, న్యాయమూర్తులు స్వర్గపురినిండా బిల బిలలాడుతున్నారు. దేశదేశాలనుండి వణిక్ప్రముఖు లెందరో వచ్చి, అంగడులు తెరచారు. ఉత్సవ వాతావరణం పట్టణాన్ని దట్టంగా క్రమ్ముకొన్నది. అంతటా ఆనందోత్సవాలు వెల్లివిరు స్తున్నాయి.

కానీ——

వీటన్నింటినీ సమకూర్చిన సారంగులుమాత్రం యథా తథంగా ఉన్నారు. ఇలాంటి పర్వదినాలలోసైతం-వారి దైనం దిన కార్యక్రమాలలో పీసమంత మార్పు లేదు. ఆనాటి రాజులం దరిలోకీ, కుకురువంశస్థుడైన ఈ స్వర్గపురిరాజు మేటి. తదనుగు ణంగానే, అతని అజమాయిషీక్రింద నాలుగు వేలమంది సారంగ జాతీయులున్నారు. ఎంత ఎక్కువమంది బానిసలుంటే, అంత ధనవంతుడుగా లెక్కింపబడే ఆకాలంలో, తన బానిసలసంఖ్యను, ప్రతిక్షణమూ అభివృద్ధిపరచాలని యశపాలుడు కోరడంలో తప్పు లేదు. తనకున్న అనంతసంపద ప్రదర్శనంతో బాటు, ఈ బానిస సంపదనుకూడా ప్రదర్శించాలని యశపాలుడు తహతహలాడి పోతున్నాడు. ఈ సదవకాశంకోసం, అతను చాలాకాలంనుండి నిరీక్షిస్తున్నాడు. ఈనాటికి వచ్చింది. దీనిని సద్వినియోగం చేసుకోవలసిన బాధ్యత ఎంతైనా ఉన్నది గదా!

ఉత్సవాలను, మంగళకార్యంతో ప్రారంభించటం ఆను వాయితీ. కానీ యశపాలుడీ సంవత్సరం, ఆ రివాజును మార్పించాడు. చాలామంది రాజులు, ప్రారంభోత్సవం బాసి

సల ప్రదర్శనంతో జరగాలని కోరారు. మరికొందరు పట్టుప ట్టారు. యశపాలుడు కాదనలేదు. అందుకు కానలసిన ఏర్పాట్లు చూడమని మంత్రిని ఆదేశించాడు...

సాయంత్రం ప్రదర్శనస్థలి జనసమూహంతో నిండిపో యింది. ఉన్నతవర్గాలవారు, రాజవంశీయులకు ఒకించుక దిగు వగా ఆసీనులైనారు. నిగళబద్ధులైన సారంగులు రంగంలోకి ప్రవేశపెట్టబడ్డారు. వారి ప్రవేశంతో, జనసమూహంలో కల కలం రేగించి. ఆనందం వెల్లివిరిసింది. సంతోష ధ్వానాలతో దిక్కులు పిక్కటిల్లాయి. కరతాళధ్వనులతో చెవులు దిబ్బట పడ్డాయి. వలయాకృతిగా వున్న ప్రదర్శనస్థలి చుట్టూ, సారం గులు తిరుగుతున్నప్పుడు (త్రిప్పబడుతున్నప్పుడు) ప్రేక్షకులల్లో కొందరు గావుకేకలు పెట్టారు. కొందరు కాండ్రించి ఊశారు. వినోదంకోసం మరికొందరు రాళ్లురప్పలు విసిరారు.' ప్రగాఢ మైన తమోరాశి, ఘనీభవించి, మానవాకృతి దాల్చినట్లున్న సారంగులు, రాజభటుల ఆజ్ఞచొప్పున తిరిగి, ఆగారు. ఇంత బానిససంపద తమరాజుకున్నదని ప్రజలెరుగరు, తోటిరాజులు గూడా ఊహించలేదు. ఈ దృశ్యాన్నిచూచి, వారు యశపా లుని అమితంగా అభినందించారు.

యశపాలుని ఆజ్ఞమేరకు ప్రదర్శనం ఆపబడింది. బానిస లకు సంబంధించిన మరొకదృశ్యం మొదలెట్టబడింది, ఈ 'దృశ్యం' కోసమని గత్త పదిరోజులుగా, బలాఢ్యులైన ఇద్దరు సారంగులు అన్నపానీయాలు లేకుండా ఉంచబడ్డారు. వారు క్షుత్పిపాసలతో నకనకలాడిపోతున్నారు. రంగస్థలిమధ్యలో

మూకుడులో తిండి, ముంతతో నీళ్లు ఉంచబడ్డాయి. బోనుల్లో ఉన్న ఇద్దరు సారంగులు రంగమధ్యంలోకి తీసుకురాబడ్డారు. రాజభటులు ఇద్దరినీ బోనులనుండి వెలికి తోలారు. ఉల్లంత దూరంలోనే నీరు, తిండి, చూచిన ఆ యిద్దరు సారంగులూ, బోనునుండి బైటికి రాగానే నీటిమీదకు దూకారు ఇద్దరూ పెనగులాడటంతో, నీరు ఒలికిపోయింది. వారి ముఖాలలో ఒకేఒక క్షణం నిరాశా రేఖ మెసలింది. మరుక్షణం, పరస్పర ద్వేషంతో, అసూయతో కుతకుతలాడిపోయారు. తిండికోసం ప్రయత్నించారు. పెనగులాడారు. కలియబడ్డారు. జనసమూహం అదరిపోయేలా బొబ్బలుపెట్టారు. తిండి మట్టిపాలయింది. అలా కావడానికి ప్రతివాడూ ఎదటివాడే కారణమని భావించి ఉండాలి. కోపంతో వారి కన్నులు ఎఱ్ఱనాయి. ముష్టియుద్ధానికి తలపడ్డారు. ఒకరినొకరు పడద్రోసుకొన్నారు. గుద్దుకొన్నారు, మృగాలవలె రక్కుకున్నారు. ఒకడు రెండవ వాడికళ్ళను వేళ్ళుగ్రుచ్చి ఊడలాగాడు. రెండవవాడు మొదటివాడి పీక కొరికాడు. కంఠం తెగిపోయింది. రక్తం చిమ్మి కొట్టింది. ఇద్దరూ విలవిల లాడుతూ నేలకొరిగారు. కొన్ని నిమిషాలు దారుణంగా తన్నుకొని, ఇద్దరు సారంగులూ చచ్చిపోయారు. రాజభటులు ఆ శవాలను ప్రక్కకులాగారు.

ఈ దృశ్యం మామూలు ప్రేక్షకులకన్న, రాజవంశీయులకు అమితానందాన్నిచ్చింది. పుడిసెడు నీటికోసం, బొక్కెడు తిండికోసం, బానిసలు ప్రాణాలుగూడా విడుస్తారని, వారూహించలేదు. అలా ఎందుకు చేస్తారో వారికి బోధపడలేదు.

మూడవదృశ్యం రాజవంశీయులనుగూడా విభ్రాంతు లను జేసింది. రంగమధ్యంలో అగ్ని ప్రేల్చబడ్డది. మంటలు కోరలుచాస్తున్నాయి. నిప్పుకలు చెదరిపడుతున్నాయి. ఆజా నుబాహువైన ఒక బానిస రంగంలోకి తీసుకురాబడ్డాడు. బలిష్ఠమైన దేహం ఎండకు నిగనిగలాడుతున్నది. రాజభటులు కొరడాలతో బాదడంచేత శరీరంలో అక్కడక్కడ చర్మం చిట్లి, రక్తం కారుతున్నది. సారంగులకు నిప్పులంటే తగని భయం. ఈ సంగతి తెలిసే, ఆ ఆజానుబాహువు రావటానికి నిరాకరించి ఉండాలి. కాని అతని నిరాకరణ మెవరికికావాలి! అతని నిరసనను లెఖ్ఖించే దెవరు? అతను-కనీసం-మనిషి గూడా కాదు. ఓ అడవి జంతువు. బానిస! శుద్ధబానిస!!

రాజభటుడొకడు కట్టెలు కదిలించాడు. మంటలు రెచ్చి పోయాయి. మిగిలిన కొందరు ఆ బానిసను మంటలవైపు తోలారు. అతను వెళ్ళటంలేదు. తప్పుకొంటున్నాడు. భయంతో మంటచుట్టూ తిరుగుతున్నాడు. కేకలుపెడుతున్నాడు. ప్రేక్ష కులను రక్షించమంటూ వేడుకొంటున్నాడు! ఎంత చక్కని దృశ్యం!! రాజవర్గంవారు ఈ బానిసపాట్లు చూడలేక, చూసి నవ్వలేక, సతమతమవుతున్నారు.

'వెధవ! నిప్పంటే అంత భయమెందుకో!'

అందరూ—ముఖ్యం—రాజవర్గంవారు, ఈదృశ్యాన్ని తనవితీరా చూశారన్న నమ్మకం రాజభటులకు కలగలేదు. ప్రతిక్షణమూ ప్రభువుల కన్నుల్లో ఆజ్ఞను, అసంతృప్తిని చూచే ఆ భటులకు ప్రభువుల కళ్ళల్లో, నేడుగూడా అసం తృప్తే గోచరించింది. బానిసను మంటల దాపులోకి తోశారు.

రెట్టింపు శక్తితో ఆ ఆకారం వెనక్కు వచ్చింది. రాజభటుల కెంత అవమానం! ఒక బానిస తమఆజ్ఞను ఉల్లంఘించటమా? నలుగురు రాజభటులు కొరడాలు తీసుకొన్నారు. బానిస వంటిమీాద చర్మం ఊడిపోతున్నది. రక్తం వరదలుగా కారిపో తున్నది. బానిస భయంకరంగా బొబ్బరిస్తున్నాడు. ప్రేక్ష కులు కొందరు వాడి కేకలకు భయపడ్డారు. ఒక రాజభటుడు, గురిచూచి ముఖంమిాదికి కొరడా విసిరాడు. బానిస కుప్పలా కూలిపోయాడు. రెండుచేతులూ ముఖానికి కప్పుకొన్నాడు. తిరిగి అదేచోట దెబ్బ. మరొకటి, ఇంకొకటి...వ్రేళ్ళు నలి గిపోయాయి. చేతులు తీశాడు బానిస. ముఖం రక్తపు ముద్ద లాగయింది. ఏది ముక్కో, ఏది కన్నో తెలియడం లేదు. అంతా ఒకేఒక మాంసపుముద్ద. రక్తంకారి కళ్ళుమూసుకు పోయాయి. బద్దలైన వ్రేళ్ళతో రక్తం తుడుచుకొంటున్నాడు బానిస. అయినా, కళ్ళు తెరిపిళ్ళుబడటం లేదు. ఏదోచూడా లన్న తహతహతో, తను వచ్చిన దిశవేపు తిరిగాడు. మరో దెబ్బ... చర్మం ప్రిదిలి ఎర్రనికండ తొంగిచూస్తున్నది. బానిస కేకవెయ్యలేదు. కళ్ళు గట్టిగా తుడుచుకొని మరొకసారి చూశాడు. ఏదో అస్పష్టంగా కనిపించింది. బిగ్గరగా ఏదో అన్నాడు. మరొకదెబ్బ...ఇంతవరకూ ఎలాగో ఓర్చుకొన్నాడు. ఇక తను భరించలేడు. భయంకరమైన ఈ దెబ్బలకన్న... మరుక్షణంలో, బానిస నిప్పులలో దూకాడు. మంటలు అతన్ని పెనవేసుకొన్నాయి. కొన్నినిమిషాలు, ఓఆకారం ఆ మంటల్లో గిజగిజ తన్నుకొన్నది: కట్టెలు చెల్లాచెదరయ్యాయి. మంట క్రమంగా ఆరిపోయింది. పొగ—దుర్వాసనతో—బానిస

కాలిన వాసనతో, ఆవరణ అంతా నిండుతున్నది. నాటికార్య
క్రమం ముగిసింది. మహోత్సవాలకు ప్రారంభోత్సవం జరిగింది.

3

మిట్టమధ్యాహ్నం. నాగరికులమీది బానిసల కోపంలా ఎండ మండిపోతున్నది. రాచనగరు దాదాపు ప్రశాంతిగా ఉన్నది. దాసదాసీ జనం ఒకమూలచేరి విశ్రాంతి ననుభవిస్తున్నది. అప్పటివరకూ భర్తృదారిక 'జయంతి'కి సకలోపచారాలు చేసిన 'నాగిని' అలసిపోయిన శరీరాన్ని ఒకమూలకు చేర్చింది. ఇలాచేర్చగలననీ, తను జీవించగలననీ, నాగిని నమ్మలేకపోయింది. నిన్నసాయంత్రంనుండీ ఆమెమనస్సు మనస్సులో లేదు. అప్పటికీ ఆ ప్రదర్శనం చూడకుండా ఉండాలని నాగిని చేయవలసిన ప్రయత్నాలన్నీ చేసింది. అయినా ఒక బానిస ప్రయత్నాలు—అందునా—అంతఃపురంలో బంధింపబడిన స్త్రీ బానిస ప్రయత్నాలు—ఎలా ఫలవంత మౌతాయి గనక?

తన జాతీయులు పశువుల్లాగా రంగస్థలంలో త్రిప్పబడుతుంటే—ఇతర దాసీలవలెనే తనూ చూచింది. అప్పుడు ఆమెలో రేగిన భావసముదాయం—ఆమెనే ఆశ్చర్యపరచింది. వేలాది ప్రజలు సంతోషంతో చప్పట్లు కొడుతుంటే, కేకలు పెడుతుంటే, తనవారు అవమానంతో క్రుంగిపోయి, తలలు వంచుకొన్నారు. అటు ఆనందంతో పిలపిలలాడుతున్న నాగరికులను, ఇటు విచిత్రజీవులలా ప్రదర్శింపబడుతున్న తనవారినీ చూచి, నాగిని హృదయం క్షోభించింది.

ఇది తనకు క్రొత్తకాదు. ఇటువంటి 'వినోద కార్యక్రమం' నాగరికులు తరచు జరుపుతుంటారని తను విన్నది.

అప్పుడు ఏ భావాలు కలిగాయో తనకు జ్ఞాపకంలేదు. కానీ ఈనాడు జరిగిన ఈ సంఘటన ఆమె మనస్సును కల్లోలితం చేసివైచింది. రాజకుమారితోబాటు, తనుగూడా జాలకం నుండి ఈ వినోదాన్ని వీక్షించింది. దుష్టురాలు! రాజకుమారి హర్షించినప్పుడల్లా తనూ హర్షించింది. ఆమె 'సెహబాష్' అన్నప్పుడల్లా తనూ 'సెహబాష్' అని మెచ్చుకొన్నది. తనెందుకింత పతనమయింది? ఎందుకు కాదనలేకపోయింది?

అందులో తను చాలమందిని ఎరుగు. 'పులిబాబాయి' 'కక్కన్న' 'నల్లమామ' అందరూ ఉన్నారు. వారందరినీ తను గొంతెత్తి పిలవాలనుకొన్నది. కానీ పిలువలేకపోయింది. ఆ గుంపులోనే తన అన్ననుగూడా చూసింది. లక్షమందిలో ఉన్నా తను వాసవుణ్ని గుర్తుపట్టగలదు. అప్పటిదాకా వాసవుడుగూడా బందీ అయినాడని తనకు తెలియదు. తనొక్కతే అయినట్లూ, అన్న ఇంకా స్వేచ్ఛావాయువులు పీలుస్తున్నట్లూ తను ఊహించింది. తను ఇలా చిక్కి ఉంటుందని వాసవునికి తెలిసిఉండదు. తెలిస్తే ఏదోవిధంగా కలుసుకొందుకు ప్రయత్నించకుండా ఉండడు. ఉండడని తను అనుకోవటమేగానీ ఏమి ప్రయత్నిస్తాడు? అదెలా సాధ్యం! బానిసలను ఇటీవల భయంకరమైన కాపలాల్లో ఉంచుతున్నారని, చెప్పుకొనడం విన్నది. ఇదివరకెన్నడూలేని రక్షణవిధానాలను అవలంబిస్తున్నారట. ఇంకెలా రాగలడు వాసవుడు?

నాగినికి దుఃఖం పొర్లుకొచ్చింది. భయంతో చుట్టూ చూసి బావురుమని ఏడ్చేసింది. మనస్సు రవంత తేలికపడినట్లయింది. బానిసలకు ఏడ్చే హక్కుగూడా లేదని, నాగిని

కిటీవలే తెలియవచ్చింది. లోగడ బహిరంగంగా ఏడ్చిన ఇద్దరు సారంగ స్త్రీలను సజీవంగా భూస్థాపితంచేశారు. వారిసమాధు లిప్పటికీ కొలనుదగ్గర కనిపిస్తాయి...సోదరుడు కొంతదూరంలో బంధితుడై ఉన్నాడు. ఉన్నాడని తనకు తెలుసు తనిక్కడ ఉన్నట్టు అన్నకు తెలీదు. తెలుసుకొనే అవకాశం లేదు. ఎంత ఘోరం! మానవజన్మ ఎత్తిన మహాపరాధానికి, తా మిా యాతన లనుభవించవలసివస్తున్నది. పశువత్స్యాదుల కీ బెడ దలు లేవు.

'భగవంతుడా? మా కీ మానవజన్మ నెందుకు ప్రసాదించావు? ఎందుకు మమ్మిలా బాధిస్తున్నావు?'

ఇంతకన్నా ఘోరమైన సంఘటన—బానిస కాల్చి వేయబడటం—అదృష్టవశాత్తూ తనా సమయానికి అక్కడ లేదు. రాజపుత్రి ఏదో పనిమిాద లోనికి పంపించింది వచ్చే సరికి అతనిముఖం రక్తపుముద్దలాగయి ఉంది. ఎవరికోసమో, నెత్తురోడుతున్న కన్నులు తుడుచుకొంటూ, నలుదిక్కులా చూస్తున్నాడు. అతనిఆప్తులెవరైనా బంధితులై ఉన్నారేమో! కడసారి వారిని చూడాలన్నఆకాంక్షతో, అలాచుట్టూ కలయ చూశాడేమో? తను అమితంగా ప్రేమించినభార్య, తనరక్తాన్ని పంచుకొని పుట్టినబిడ్డలు, తోబుట్టువులు, తన తల్లిదండ్రులు, ఎవరికోసమో, ఎవరున్నారో! గుండెలు కలుక్కుమన్నాయి. చప్పున తండ్రి జ్ఞప్తికొచ్చాడు. తన తండ్రిగూడా దాదాపు అంతే ఉంటాడు. అన్నకోసం అలాగే, నడుం వెనక్కువంచి, నడ్డిమిాద చేతులానించి చూడటం కళ్ళలో మెదిలింది. ఒక్క క్షణం, తన తండ్రేమోనని గడగడ వణికిపోయింది. పొంగి

వస్తున్న దుఃఖాన్ని ఆపుకోలేకపోయింది. ప్రక్కదాసి సైగ చేయకపోయినట్లయితే ఏడ్చిఉండేది. మూడోసమాధి కట్టవలసిన అవసరం తప్పిపోయింది.

అయితే అన్న ఎక్కడ ఉన్నట్లు? ఉన్నా ఎలా కలుసుకోడం? ఒక్కసారి అన్ననుచూచే అవకాశం తనకులభిస్తే, జీవితంలో మరేకోరికా తనుకోరదు. ఓహో! ఒక్కసారి—ఒకే ఒక్కసారి తను అన్నను చూడగలిగితేనా!

4

భగ్గుమని మంటలెత్తుతున్న కళ్ళను వాసవుడు బలంగా తుడుచుకొన్నాడు. సంకెళ్ళు గలగలమని ధ్వనిచేశాయి. వాటి వేపు దీర్ఘంగా చూశాడు వాసవుడు. గట్టిగా నిట్టూర్చాడు అర్ధరాత్రి దాటింది. అందరూ నిద్రపోతున్నారు. కాటుక లాంటి చీకటి దట్టంగా విరియబూసింది. ఇనుపతలుపు సందునుండి, ఒకనక్షత్రం మినుకుమినుకుమని కనిపిస్తున్నది. దూరంగా రాజభటుల పదధ్వని, ఉండి ఉండి, మందంగా వినబడుతున్నది. సన్నటి వెలుగుచార, ఒక్కనిమిషం తలుపు సందునుండి లోపలికి పాకి, చీకటిలో కలసిపోయింది.

'కాపలావాని దీపం' అనుకొన్నాడు వాసవుడు.

గాలిబిగిసిపోయి దుర్గంధంతో లుకలుకలాడుతున్నది. ముక్కులు పగిలిపోతున్నాయి. తను స్వేచ్ఛగాగాలిపీల్చి ఎంత కాలమైంది? నీలపుటాకాశాన్ని, అందులో సోమరిగా తిరిగే మబ్బులనూ, చూచి ఎంతకాలమైంది; ఇలాంటి చీకటిరాత్రులు (వెన్నెల రాత్రులేమో) చెల్లికి కాకమ్మ కథలు చెప్పూకుంటూ గడిపిన రోజులు...తలుచుకొంటుంటే అవన్నీ కల లనిపిస్తు

న్నాయి. అలా జీవించిన కాలం, ఒకటున్నదా—అన్న అనుమానం. మహావ్యాధిలా పట్టిపల్లార్చుతున్నది. ప్రతిరాత్రీ—ఇప్పు డనుభవిస్తున్న ఈ నరకయాతనలు మిథ్య అనీ, స్వప్నసమయాన కలిగే భ్రాంతివంటిదనీ, మెలకువరాగానే, ఈ దుస్స్వప్నం చెదరిపోయి—అలనాటి తన స్వాతంత్ర్య జీవితం, తిరిగి తనకు లభిస్తుందనీ అనుకొంటున్నాడు. కాదు. ఇది స్వప్నం ఎంతమాత్రం కాదు. కాకపోగా లోగడ తనుజీవించిన జీవితమే స్వప్నమాత్ర మవుతున్నది!

ఒక్కొక్క మహా అనర్థంవెంట, ఎంతో కొంత మేలు కూడా ఉంటుందని వాసవుడు ఇప్పుడే గ్రహించాడు. పరస్పర ద్వేషంతో పల్లటిల్లే తనజాతిలో, ఈనా డెక్కడా లేని ఐకమత్యం వాసవుడు పసికట్టాడు. ఇందుకోసరమై లోగడ ఎందరో పారంగమేధావులు, నాయకులు ప్రయత్నించి, సంపూర్తిగా పరాజితులైనారు. వారిజీవితాలు ఇందుకోసం వమ్మయిపోయినవి. ఆనాడు వారు సాధించలేని ఫలితం, ఈనాడు అప్రయత్నంగా లభించింది. అందరూ అనుభవిస్తున్న ఒకేరకపు యాతనామయ జీవితం వారిలో ఆ సంఘీభావాన్ని నెలకొల్పి ఉంటుంది. ఇదేగనుక లోగడనే ఉన్నట్లయితే ఇలా, బానిసీలుగా ఉండవలసిన దుర్గతి పట్టేదికాదేమో? అథవా దుర్గతి పట్టినా—దాదాపు జాతి జాతి మొత్తమూ ఈ బెట్టిదానికి పాల్పడవలసిన అవసరం ఉండేది కాదేమో?

ఏది ఏమైనా ఇదీ ఒక సుగుణమే! దీని లాభనష్టాలను గురించి, ఇతమిత్థంగా ఏది చెప్పటమూ సాహసమవుతుంది. ఫలితం ఆచరించే విధానాన్నిబట్టి ఉంటుంది. అదృష్టవశాత్తూ

సారంగులంతా, ఈనాడు తనమీద అపారమైన విశ్వాసం ప్రకటిస్తున్నారు. తను ఏది చేయమన్నా చేయడానికి సంసిద్ధతను తెలియచేస్తున్నారు. అందువల్ల ఎలాంటి పరిస్థితుల నెదుర్కోవాలన్నా, ధైర్యంతో ఎదుర్కొంటామన్నారు. తన ప్రచారం వట్టిపోలేదు. గట్టిగా పనిచేసింది. తనకు కావలసిందిగూడా ఇదే!

తండ్రి మరణం—తనకు దుఃఖకారణమే! అయినా, ఆయనగారి ఆహుతితో, అపూర్వమైన చైతన్యం తనజాతికి సంక్రమించింది. దీనిని సక్రమమార్గంలో వినియోగించవలసిన బాధ్యత తనది!

కీడులో మేలుగా 'నాగిని' అంతఃపుర బందీగా ఉన్నది. రాజ రహస్యాలెన్నో చెల్లికి ముందుగా తెలుస్తాయి. కాపలావారి 'సౌజన్యం'తో ఆ రహస్యాలు తనను చేరగలవు. రానున్న అపాయాలనుగూడా ఆలోచించవచ్చు. తద్వారా కొన్నిరకాలైన బాధలనుండి, తనజాతి రక్షింపబడుతుంది. ఇంతకాలానికి తమకొక బాట కనిపించింది. భగవంతుని సహృదయతాకు నమస్సులు.

వాసవుని ఆలోచనలు తక్కున ఆగిపోయాయి. సమీపంలో ఏదో ప్రాకుతున్న చప్పుడయింది. ఏమిటోనని వాసవుడు కళ్ళువిచ్చి చూశాడు. అజ్ఞానంలాంటి అంధ తమసం. ఏమీ కనిపించలేదు. ఏదో క్షుద్రజంతువయి ఉంటుంది. రాత్రి మేతకయి బయలుదేరి ఉండవచ్చు. ఈ పురాతన కారాగారంలో ఇలాంటివుండటం సర్వసాధారణం! రానున్న జీవిని ఎదుర్కొనడంకోసం వాసవుడు సిద్ధంగా ఉన్నాడు. ప్రాకుతున్న చప్పుడు కొన్నిసమిషాలాగి, తిరిగి వినబడింది. వాసవుడు జాగ్

త్తగా విన్నాడు. మనిషి ఊపిరిపీలుస్తున్న చప్పుడు ... వాసవుడు ప్రాకుతొంటూ, ఆ చప్పుడు వచ్చినవైపుకు వచ్చాడు. రెండు తలలు తాకాయి.

'ఎవరు?'

'నేను'

'ఓ'

తిరిగి గుసగుసలు. ఇద్దరూ ప్రాకుతొంటూ ఇంకో మూలకు చేరారు; నడిచి వెళ్ళలేక కాదు. నడిస్తే సంకెలలు ధ్వనిస్తాయనీ, ఆ ధ్వని విని రాజభటులు రావచ్చనీ భయం. బానిసలు రాత్రి వేళల్లో—లేచి తిరుగరాదన్న కొత్తశాసనం ఇటీవలే అమలులోకి వచ్చింది. శాసనధిక్కారం చేసిన నలుగురు సారంగులు, సింహాలకు ఆహారంగా వేయబడి, ఎంతోకాలం కాలేదు.

'ఇప్పటికీ నీ అభిప్రాయ మేమిటంటావ్?', అన్నదొక గొంతు, తనకే వినబడనంతటి మెల్లిగా.

'ఒక్కసారి ఎదురుతిరుగుదాం!'

'ప్చ్' అని చప్పరించింది మొదటిగొంతు. 'తిరుగబడితే, సర్వనాశనమయిపోతాం. మనల్ని సమిష్టిగాగానీ, విడివిడిగాగానీ, చంపగలశక్తి మన యజమానికి లేదనుకోకు. తలుచుకొంటే, మనలను బూడిద చేసెయ్యగలడు'

'మరి?'

'చెబుతున్నాను' అన్నది మొదటిగొంతు. 'అందరమూ ఒకేసారి విముక్తిపొందాలంటే సాధ్యంకాదు. ముందు కొందరు మాత్రమే, బహుశః చాలా కొద్దిమందికి మాత్రమే ననుకొంటాను, స్వేచ్ఛలభిస్తుంది. ఎలాగంటే, కొద్దిరోజుల్లో మన

యజమాని మనలను విక్రయానికి పెట్టబోతున్నాడు. ఎక్కువ డబ్బు చెల్లించనవారికి మనం అమ్ముడుబోతాము. అప్పుడు ఆడబ్బు మనమే చెల్లించి మనవారిలో కొందరిని మనమేకొనాలి. అంటే ముఖ్యులైనవారన్నమాట. ఏ ఒకరిద్దరొచ్చినా చాలు. వారు, తిరిగీ మరికొంత ధనాన్ని నెచ్చించి. మరికొందరినికొంటారు. సరిపడినంతమంది వెలికిరాగానే, రహస్యంగా, దీనిమీదికి దాడిజరిపి, మనవారిని విడిపించుకొంటాము. ప్రయాణానికి కావలసిన ఏర్పాట్లన్నీ చేసేఉంటాయి. ఈసందర్భంలో ఎక్కువ మంది సారంగులు నష్టపడవచ్చు. నిజమేగానీ, అందరూ నష్టపడటంకన్న కొందరే నష్టపడటం మంచిదని నా అభిప్రాయం. మరి నీవేమంటావు?'

'బావుంది. మరి డబ్బు?'

'అంతఃపురంలో, రాజ కుటుంబీకుల ఉపయోగార్థం, చాలా ధనరాసులున్నాయని నాగిని చెప్పింది. వస్తువులను మనం ముట్టుకోరాదు. గుర్తులు తెలిసిపోతాయి. కావలావారికి, తన శీలాన్ని ఎరవేసి నాగిని వశపరచుకొన్నది. ఆసమయానికి వారి నక్కడ లేకుండా చూసేబాధ్యత నాగినిది.'

'అమ్మయ్యో! అంతపనే!!'

'ఇశ్శో! మెల్లిగా మాట్లాడు' అని ఆగి తిరిగి ప్రారంభించింది గొంతు. 'ఇంతపిరికితనమైతే—మనమనుకొంటున్న వాటిల్లో ఒక్కటీ నెరవేర్చలేము. ధైర్యం—దేనికీ భయపడని గుండెనిబ్బరం కావాలి. సక్రమంగా జరిగితే బాగుపడతాము. లేదా—పట్టుబడిన ఆ ఒక్కడూ చావవలసివస్తుంది. విధిగా

చావవలసిఉన్న మనం, ఒక సత్కార్యానికై ప్రయత్నించటంలో చావడమన్నది—వృథాపోదు ... ఏమంటావు?'

'అంతఃపురానికి ఎవరు వెడతారు?'

'నువ్వు!'

'బాబోయ్! నావల్లకాదు'

'అయితే నేనే వెడతాను. జాగ్రత. ఈ విషయం ఎక్కడా పొక్కనీకు దురదృష్టవశాత్తూ నేను పట్టుబడటమే జరిగితే, నాపట్ల మీరెవ్వరూ సానుభూతిగా మాట్లాడటంగానీ, అలాంటి ముఖకవళికలుగానీ ఉండరాదు. మనవారందరి తోటీ చెప్పు. మెల్లిగా-మెల్లిగా ప్రాకివెళ్ళు. సంకెళ్ళు చప్పుడు కానివ్వకు.'

'సరే!'

బరువైన పదార్థమేదో, నేలను రాచుకొంటూ కొంత దూరమెళ్ళి నిలిచిపోయింది. వాసవుడు నిట్టూర్చాడు.

5

అనుకొన్న ప్రకారం అన్నీ అనుకూలించాయి. స్త్రీలో లురయిన అంతఃపుర రక్షకభటులు 'నాగిని'ని ఉద్యానవనంలోకి తీసుకెళ్ళారు. అంతటా భయంకరమైన నిశ్శబ్దం తాండవిస్తు న్నది వాసవుడు మెల్లిగా పైకి ప్రాకుతున్నాడు. [సంకెళ్ళు విడ గొట్టినదీ లేనిదీ ఇక్కడ వివరంగా లేదు. ముందుకథలోగూడా అతనికి నిగళములున్నట్టు లేదు. దానిసిగురించి రాజుగానీ, ఇత రోద్యోగులుగానీ విచారించిన చిహ్నాలుగూడా లేవు.] దీపాలు అలసిపోయి జోగుతున్నాయి దీపకాంతి మీద పడకుండా, ఎలా వెళ్ళవలసిందీ, ఎటువెళ్ళవలసిందీ, ధనరాసులు ఎక్కడఉన్నదీ,

నాగిని ఒకటికి పదిసార్లు వివరంగా చెప్పింది. వాటినన్నింటినీ మననంచేసుకొన్నాడు వాసవుడు. ఆయాగుర్తుల ననుసరించి గమిస్తున్నాడు. ప్రతిదీ అతన్ని విభ్రాంతం చేసివేస్తున్నది. ఆశ్చర్యంతో దిమ్మెరపోతున్నాడు. తిరిగి సంబాళించుకొని, కర్తవ్యోన్ముఖుడవుతున్నాడు. తను ఏనాడూ—ఇటువంటి భవనాన్ని ఊహించలేదు. కనీసం కలలోనైనా దర్శించి ఉండలేదు. [ఊహాతీతమైనవి స్వప్నంలో కొస్తాయా? ఎలాంటి స్వప్నానికైనా మూలబీజాలు వాస్తవికతలోనే ఉంటాయని శాస్త్రజ్ఞులంటున్నారు.] కాలం త్వరత్వరగా గడిచిపోతున్నది. యామికుడు కాలాన్ని సూచిస్తూ ఘంటికను మోగించాడు. అంతఃపుర రక్షకభటులు తిరిగిరావచ్చు. ఈలోపుగానే తను కార్యక్రమాన్ని ముగించుకోవాలి.

ఒక్కొక్క అడుగు ముందుకు వేస్తున్నకొద్దీ, చెప్పరాని కలవరమేదో మనస్సును కకావికలు చేస్తున్నది. ధైర్యాన్ని కూడగట్టుకొని ముందుకు సాగాడు. ఒక గదిలోనుండి, పెద్ద వెలుగు బైటికిపడుతున్నది. నాగిని కథన ప్రకారం, అది రాజకుమార్తె శయ్యాగారం కావాలి. జయంతి సౌందర్యాన్ని గురించి నాగిని ఎన్నోసార్లు చెప్పింది ఏయే అవయవాలెలాఉంటాయో, ఆమెకోసం తపించే రాజకుటుంబీకు లెందరో, వారికామెఇచ్చే ప్రత్యుత్తరాలేమిటో సవివరంగా చెప్పింది. జయంతిని చూడాలన్న ఇచ్ఛ అతని కానాడు లేదు. సందర్భపడ్డది గనుక ఇప్పుడా అవకాశాన్ని వినియోగించుకోవాలి. వాసవుడు మెల్లిగా కిటికీ దాపుకొచ్చాడు. అంతకన్న మెల్లిగా జయంతివైపు కళ్ళు త్రిప్పాడు. నాగిని అబద్ధం చెప్పిందనిపించింది. ఉన్న సౌంద

ర్యంలో శతభాగం నాగిని చెప్పలేదు. వాసవుడు చలితుడైనాడు. ఆ మృదుతల్పంమీద నిద్రిస్తున్న ఆకారం మానవ ఆకారమని నమ్మలేకపోయాడు. అనాదిమానవుని ఆదిమ విరహగీతంలా, ప్రశాంత నిశాంత సుఖాంత స్వప్నశకలంలా, జయంతి అతనికి గోచరించింది. రతనాల దివ్వెలు వెలుగులు చిమ్ముతున్నాయి. బంగారుతల్పం, ఆ వెలుగులకు సిగ్గు మిలమిలలు వెలారుస్తున్నది. వాసవునికి చప్పున ఒకవిషయం జ్ఞాపకమొచ్చింది. ఆ బంగారం గనులనుండి త్రవ్వితీసిన బానిసలు, రత్నాలు భూగర్భం నుండి పెకలించుకొచ్చిన బానిసలు కటికచీకటిలో, కాలే కడుపులతో, పశువుల్లా, గుహల్లాంటి చెరసాలల్లో మ్రగ్గుతున్నారు. వాటికోసం ఏశ్రమాపడని జయంతి, వాటిని స్వేచ్ఛగా అనుభవిస్తున్నది!

కోపంతో కుతకుతలాడిపోయాడు. సమయమిది కాదనుకొన్నాడు! ఒకనాటికి తామూ ఈస్థితికి రాగలమనుకొన్నాడు. వెలుతురును తప్పుకొంటూ ధనకోశంవైపు ప్రాకాడు. అట్టే శ్రమపడలేదు మోయగలిగినన్ని సువర్ణ ముద్రికలు మూట గట్టుకొన్నాడు. ఈక్షణమో, మరుక్షణమో బయలుదేరుదామనుకొన్నాడు ఎన్నోభావాలు, ఉద్వేగ్తంగా అతని మనస్సులో లేచాయి. సౌందర్యవంతమైన భవిష్యజ్జీవితం, స్పష్టంగా కళ్ళముందు విరిసింది. ఆనందంతో శరీరం పులకరించింది. మూట సరిచూసుకొంటున్నాడు. దూరంగా...ఏదోచప్పుడు...వాసవుని గుండెలు గుభేలుమన్నాయి. చప్పున ప్రక్కకు తప్పుకొన్నాడు ధ్వని క్రమంగా దగ్గరవుతున్నది. భవిష్యత్తు అంధకారమయంగా, భయంకరంగా, చేదుగా తోచింది. తలతిరిగిపో

తున్నది. లోపల తన్నుకొస్తున్న అలజడి... రెండు చేతుల తోనూ కళ్ళు గట్టిగా మూసుకొన్నాడు...

ఒక బలమైన కొరడా దెబ్బ అతన్ని చైతన్యవంతునిగా చేసింది.

బాధతో మెలికలు తిరుగుతూ వాసవుడు లేచినిల బడ్డాడు. చుట్టూ రాజభటులు. అతని కేమీ తోచలేదు. పిచ్చె త్తినట్లయింది. ఇది 'కల' కాదని రుజువు చేసుకొనేందుకు తనను తాను పరిశీలించుకొన్నాడు. ఇంకో కొరడా దెబ్బ. చర్మం ఊడి వచ్చింది ఎర్రటిరక్తం నేలమీదికి చారికలుగా స్రవిస్తున్నది,

'ఎలా వచ్చావ్?'

'ఎందు కొచ్చావ్?'

వాసవుడు మాట్లాడలేదు.

మరొక్కసారి కొరడా అతన్ని చుట్టి కొంత చర్మాన్ని కరుచుకొచ్చింది.

యశపాలుడు నిప్పులు క్రక్కుతున్నాడు. 'బానిస... నీచుడు...పంది... అంతఃపురంలోకి ప్రవేశించటమా? రాజభటు లేమిచేస్తున్నారు?'

రాజభటులు మాట్లాడలేదు.

వంచినతల ఎత్తలేదు.

యశపాలుని దృష్టి నాగినివైపు మళ్ళింది. అతని కేదో రహస్యం తెలిసినట్టు కనుబొమ్మ లెగుర వైచాడు.

'అదీ సంగతి' అన్నాడు యశపాలుడు తల పంకిస్తూ ఈ 'కులటను మరిగి, వీడు అంతఃపురానికి వచ్చి ఉంటాడు.'

వాసవుడే చెప్పాలని ప్రయత్నించాడు. నాగిని సౌంజ్ఞ చేసింది.

'పండీ!'

నాగిని విలావిలా తన్నుకొన్నది కొరడా దెబ్బకు.

'నిజం చెప్పు'

'ప్రభూ!' అన్నది నాగిని, 'నన్ను క్షమించండి... నా దేమీ తప్పులేదు. రాజకుమార్తెగారి ఆజ్ఞప్రకారం నే నీ రహస్యాన్ని దాచాను. కాపలావారికి గూడా ఈ సంగతి తెలుసు. అయినా అంతఃపుర రహస్యం గనుక బైటికి పొక్కనీలేదు'

యశపాలుని వదనం మ్లానమయింది.

'రహస్యమా?'

'అవును ప్రభూ!'

'ఏమిటది?'

నాగిని నిర్భయంగా అన్నివిషయాలూ చెప్పింది. 'వాసవుడు అంతఃపురానికి రావడం ఇదే తొలిసారికాదు. కొంతకాలంనుండీ ఇతడు జయంతి శయనమందిరానికి రాకపోకలు సాగిస్తున్నాడు. అలనాడు జరిగిన ఖానిసల ప్రదర్శనం, భర్తృదారిక చూచినప్పటినుండీ, వాసవునిపై మమకారం పెంపొందించుకొన్నది. కాదనిగానీ, ఔననిగానీ అనగల అర్హత నాకులేదు. 'యజమాని నిర్దేశించిన పని నెరవేర్చటమే నాపని' అని మీరు ఆజ్ఞాపించారు... కానిపక్షంలో; అంతఃపుర రక్షణ సందర్భంలో, అజాగ్రత్తగా ప్రవర్తించేవారికి మరణమే శిక్షఅని తెలిసిగూడా, ఈ రాజభటులెలా ఇతన్ని లోనికిరానిచ్చారు? ఎందుకు రాని

చ్చారు? ధనాశకు లోబడినా రనుకొన్నా, బానిసలకు ధన మెక్కడిది ప్రభూ?'

యశపాలుడు కుంగిపోయాడు కోపంతో చలిపిడుగై నాడు. జయంతి నిశ్చేష్టయై చూస్తున్నది. కాపలా భటులు నాగిని చెప్పినద తా యథార్థమేనని సప్రమాణంగా రుజువు చేశారు——తమ ప్రాణాలు దక్కినందుకు లోలోన సంతోష పడుతూ. రాజు కారాగార రక్షకులను పిలువనంపాడు. ఈసరి కే వారి కీ వార్త చేరింది. తమ పరాకునకు ఎటువంటి శిక్ష అనుభ వించాలోనని సతమతమైపోతున్న వారి కీవార్త అత్యానందా న్నిచ్చింది. వారుగూడా నాగిని చెప్పినది యథార్థమే ననీ, కుమారి జయంతి తమను స్వయంగా అంతఃపురానికి పిలిపించి వాసవుని విషయం మరొక విధంగా చెప్పిందనీ అన్నారు.

క్రమంగా ఈవార్త పటణమంతటా పాకింది. హుటా హుటి నడకతో రాజ్యమంతటా విస్తరిల్లింది. ఎందరో ఎన్నో విధాల వ్యాఖ్యానించారు. యశపాలుడు, అంతఃపుర స్త్రీల వినియోగార్థమే బానిసలను మేపుతున్నాడని శత్రురాజు లన్నారు. వంశపారంపర్యంగా వస్తున్న వైవాహికాచారాన్ని యశపాలుడు ఎలా నిర్వహిస్తాడో చూడాలన్న ఉబలాటం కొందరు ప్రదర్శించారు.

అంతఃపురంలో ఇటువంటి 'ప్రేమ' వ్యవహారం జరిగి నప్పుడు, అది న్యాయసభ ఎదుటపెట్టటమూ, న్యాయసభా నిర్ణ యంప్రకారం ఆచరించటమూ, కుమరువంశీయులు ఆనవాయితీ. అలాగే ఈనాడుగూడా న్యాయసభ ఏర్పాటు చేయబడ్డది.

వేలాదిజనంతో భవనం కిటకిటలాడుతున్నది. ఇతరోద్యోగుల వలెనే యశపాలుడుగూడా మామూలు జనులు కూర్చునే చోటనే కూర్చున్నాడు. ఒకవైపున వాసవుడు నిలబడిఉన్నాడు. అతని కభిముఖంగా రాజపుత్రి జయంతి నిలుచున్నది. రాజ వంశంపట్టున ప్రధానమంత్రి లేచి, రాజపుత్రి సుకుమారి గనుక, నిలుచోలేదనీ, కూర్చొనడానికి అనుమతించాలనీ అభ్యర్థించాడు. న్యాయమూర్తి అంగీకరించలేదు. 'న్యాయస్థానంలోనికి, రాజపుత్రిగా కుమారి జయంతి రాలేదు. దోషిగా కొనిరాబడ్డది. దోషి దోషనిర్ణయమయ్యే తనంతకూ కూర్చొనకూడదు. ఇందుకు న్యాయశాస్త్రం అంగీకరించదు' అన్నాడు న్యాయమూర్తి.

తరువాత సాక్షులను విచారించాడు. జయంతిని ప్రశ్నించాడు. తనేపాపమూ ఎరుగనన్నది జయంతి. ఇదంతా అన్యాయమూ, అధర్మమూ అన్నది. తరువాత, వాసవుని పృచ్ఛించాడు న్యాయమూర్తి.

'ధర్మమూర్తీ!' అన్నాడు వాసవుడు. 'నేను బానిసను. నా యజమాని చెప్పినట్లు నడుచుకొనడం నా విధి నా కర్తవ్యాన్నుండి, నేనెప్పుడూ విముఖుణ్ణికాలేదు. ఒకపనియొక్క పాపపుణ్యాలతో, ధర్మాధర్మాలతో నాకు నిమిత్తంలేదు. యజమాని ఆజ్ఞ అక్షరాలా పాటించటమే నాకు న్యాయం. అదే నాకు ధర్మం.'

'మంచిది' అన్నాడు న్యాయమూర్తి. 'ఈ సాక్షులు చెప్పిన కథనాన్ని, నువ్వుగూడా రుజువు చేయగలవా?'

'మీ రనుగ్రహిస్తే!' అన్నాడు వాసవుడు.

సభ యావత్తూ నిశ్చేతనముయింది.

'ఆపదలో ఉన్నానని, రాజపుత్రి'—జయంతి—'

న్యాయమూర్తి 'రాజపుత్రి' పదప్రయోగం చేయరాదని శాసించాడు.

'సరే' అన్నాడు వాసవుడు 'ఆపదలో ఉన్నానని, జయంతి అబద్ధమాడవచ్చు. అది ఆమెకు, ఆమెవంటివారికి సహజమే ననుకొంటాను...పోనీండి. మరో చిన్న విషయం. నేనెవరో తనకిదివరకు తెలియనే తెలియదని, జయంతి అంటున్నారు. తెలుసుననీ, మా యిద్దరకూ సన్నిహిత సంబంధమే ఉన్నదనీ నేనంటున్నాను. ఒక్క ప్రియునికి దప్ప, మరెవరికీ తెలియజాలని కొన్ని చిహ్నాలు, కుమారి జయంతి శరీరంలో ఉన్నాయి. అవి ఇవి...'అన్నాడు వాసవుడు. 'ధర్మమూర్తులైన మీరు పరీక్షింపించి, నిజానిజాలు తేల్చండి.'

వాసవుడు చెప్పిన చిహ్నాలు అక్షరాలా, ఆయాచోట్ల ఉన్నాయని, జయంతిని రహస్యంగా పరీక్షించిన సువాసినీ జనమన్నది.'

'అదిగూడా కాక' అన్నాడు వాసవుడు. 'జయంతి ప్రస్తుతం కన్యకాదు. కొద్దిరోజులలో ఆమె తల్లి కాబోతున్నది.'

భిషక్కులు, అదిగూడా నిజమేనని నిర్ధారించారు.

యశపాలుడు అవమానంతో మాడిపోయాడు. వాసవుని ముఖాన చిరునవ్వు పొటమరించింది.

'ప్రభూ! ఇంతకన్న మీ కేమి ఋజువులు కావాలి? ధర్మాధర్మాలు ఇపుడు నిర్ణయించండి.'

న్యాయమూర్తి న్యాయమైన తీర్పునిచ్చాడు.

'జయంతి దోషురాలని నేను భావిస్తున్నాను ప్రేమించటం దోషమని న్యాయశాస్త్రమనటంలేదు. రహస్యంగా చేసిన పనినే, బహిరంగంగా, తాను చేయలేదని, న్యాయస్థానంలో అబద్ధమాడింది. ఈదోషానికి, సామాన్యజనులు పొందే శిక్ష నే ఈమెగూడా పొందాలి. ఈమె వాసవుని సొత్తుగా నేను తీర్పు చెబుతున్నాను. కుక్కుర వంశాచారం రీత్యా జయంతి, ఇకనుండి వాసవునిభార్యగా వ్యవహరించాలి. వంశాచార భంగాన్నిసైతం, న్యాయశాస్త్రం అంగీకరించదని హెచ్చరిక.'

6

ఈ తీర్పుమీద వాదోపవాదాలు, ఖండన మండనలు, తర్జనభర్జనలు జరిగాయి. కొంతకాలంపాటు దేశదేశాలు ఈ విషయాన్ని ఆగుబ్బుగా చెప్పుకొన్నాయి.

వాసవుడు తనభార్యను వెంటబెట్టుకొని, మామూలు చెరసాలావాసానికి ఆయత్తమయ్యాడు. నిరాకరించే హక్కు—భార్యగనుక-జయంతికి లేదు. అతనితోబాటు ఆమెగూడా చెరసాలలో ప్రమగ్గవలసిందే! అయితే శాసనరీత్యా మరొక చిక్కు వచ్చిపడ్డది. బానిసలపై ప్రస్తుతమున్న కట్టడులు—కేవలం వారికోసంమాత్రమే చేయబడ్డాయి. వాటిని బానిసేతరులపై అమలుజరపటానికి వీలులేదు. ఈరీత్యా - జయంతి బానిసకాదు గనుక, కారాగారవాసం చెయ్యనక్కరలేదు. కానీ వాసవుడు, తన యథాస్థానానికి వెళ్ళితీరాలని పట్టుబడుతున్నాడు. భర్తఆజ్ఞ జవదాటటం మహానేరంగా న్యాయశాస్త్రం ఉద్ఘోషిస్తున్నది.

యశపాలుడు క్షోభించిపోయాడు. ఈసాంసారిక జీవితంపై రోతజనించింది. రాజ్యాన్నివీడి, భార్యాసమేతంగా తపోభూము లకు వెళ్ళాడు. యశపాలుడు పుత్రహీనుడు కావడంతో, రాజ్యం జయంతికి సంక్రమించింది. ఆవిడే పరిపాలకురాలైంది. కానీ రాజవంశ స్త్రీలు పరపురుషుని కంటపడరాదు. [న్యాయ విచారణ సమయంలో నలుగురి ఎదుటపడటమనేది, ఈ కోవ క్రిందికి రాదు. తీర్పు కాబోయేవరకూ, ఎవరు పరపురుషులో, ఎవరు స్వీయపురుషులో ఎలా నిర్ణయించటం?] ఆమె ప్రతినిధిగా వాసవుడే పరిపాలనాభారం వహించాడు.

అప్పటినుండీ రాజ్యపాలకులుగా బానిసలు వచ్చారు.

రాజ్యపాలకుడుగా వచ్చిన ప్రారంభకాలంలో, కొన్ని కఠినమైనశాసనాలను వాసవుడు అమలుజరిపాడు తనరాజ్యంలో ఎక్కడా 'బానిస' అన్నపదప్రయోగం చేయరాదనీ. ఏరూపంలో ఎక్కడ, ఎప్పుడు ఆశబ్దం ఉచ్చరింపబడినా కఠినంగా శిక్షింప బడతారనీ శాసించాడు. శాసనధిక్కారులను క్రూరంగా అణచి వైచాడు. ఉచిత విద్యాశాలలు దేశమంతా నెలకొల్పాడు) అందరితో కలిసి సారంగజాతీయులు (బానిస నారీమణులుకాదు. సహవిద్య నభ్యసించారు. దానధర్మాలు వారువీరనక చేశాడు. సంగీతసాహిత్యాది లలితకళలను సమాదరించాడు. దయానిధిగా పేరుపొందాడు. కానీ వాసవుడెప్పుడూ, ఏదో మనోవ్యధతో కుములుతుండేవాడు. జయంతితో, అతడు వైవాహికసుఖ మపే క్షింపలేదు. కొన్ని సంవత్సరాలవరకూ ఆమెను నీడనుగూడా చూడలేదు. తనజాతి స్త్రీని వివాహమాడి, సంతానాన్ని

పొందాడు. అసంతానానికే రాజ్యము అప్పగించాడు. జయంతి పుత్రుడు—(వివాహంనాటికే రాజపుత్రి గర్భిణి. ఈ విషయం న్యాయస్థానంలో వెల్లడయింది. ఈబిడ్డకు తండ్రి—ఒక్క జయంతికే తెలుసు. తెలుసుకోవాలని వాసవుడెప్పుడూ ప్రయత్నించ లేదు.) సారంగులచే చంపబడ్డాడు. కుకురువంశం జయంతి నిర్యాణంతో అంతమయింది. తను ఈస్థితికి కారణభూతమైన జయంతి పేరుతో వాసవుడు ఒక మహానగరం కట్టించాడు. తన రాజధానిని స్వర్ణపురినుండి జయంతికి మార్పించాడు. ఆ తరువాత వచ్చిన సారంగప్రభువులుగూడా జయంతినే రాజధానిగా చేసికొని తమ భక్తి ప్రపత్తులను వెల్లడించారు.

మృత్తికా పత్రాలలో ఇంతవరకే విషయం లిఖించబడి ఉన్నది. కాలనిర్ణయంగూడా దాదాపు నిర్ణయించటం జరిగింది. నడివీధుల్లోనూ, ఇతరచోట్లా లభించిన ఆయుధ శకలాలనుబట్టి చూస్తే, అవి అశోకుని సైనికులవిగా తోస్తున్నది. ఆకాలంలో, మరే సైన్యానికీలేని విచిత్రమైన ఆయుధ సంపద అశోకునికుండే దని చరిత్ర చెబుతున్నది. చరిత్ర వర్ణించిన అన్నివర్ణనలూ, ఆయా ఆయుధ శకలాలకు సరిపోలుతున్నాయి. దూషణతో కూడిన తామ్రాది శాసనాలుగూడా అశోకునివే అయివుండాలని విజ్ఞులు భావిస్తున్నారు. అశోకుడు రాజ్యపాలనమునకొచ్చిన విధానాన్నిబట్టి అలా కవ్వించి, కదనంలోకి దింపి, సర్వనాశనం చేయడం అశోకునికి క్రొత్తకాదని బోధపడకమానదు. నగరాన్ని భస్మీభూతం చేసిందిగూడా అతనేనని, అశోకుని చరిత్రవల్లనూ, ఇతరాధారాలవల్లనూ తేటతెల్లమవుతున్నది. కళింగ

రాజ్యంవరకూ వొచ్చుకొచ్చిన అశోకుని సైన్యాలు, జయం తిని పొట్టబెట్టుకోనకుండా ఉండటం అసంభవం!

అయితే ఈ సారంగ రాజ్యాస్తమయం, క్రీస్తుపూర్వం మూడవశతాబ్దిలో జరిగినదన్నమాట. రెండువందల సంవత్స రాలు (సుమారుగా) సారంగులు పరిపాలించాలంటే, వాసవుడు క్రీస్తుపూర్వం అయిదవ శతాబ్దంవాడయి ఉండాలి. జగత్పూ జ్యుడైన గౌతమబుద్ధుడు ఆ శతాబ్దంవాడే!

ఒకటిమాత్రం నిజం! ప్రతితరమూ తనకుకావలసిన వారిని తనే సృజించుకొంటుందట. అయిదవ శతాబ్దంలో, అమానుషమైన అటువంటి సామాజిక విధానం ఉండబట్టే, కరుణాసింధువైన గౌతముడుద్భవించాడేమో!

జీవచ్ఛవం

సీతకు నిద్రపట్టడంలేదు. మంచంమీద అటూ ఇటూ పొర్లింది. దిండు అనేకరకాలుగా మార్చింది. మంచం అన్ని మూలలకూ తిప్పింది. అరగంటసేపు ప్రయత్నించింది. పాపం సీతకు నిద్రిబట్టనే లేదు.

అప్పటికి రాత్రి పదిగంటలయింది. మెల్లిగా లేచి కిటికీ లోగుండా బైటికిచూసింది సీత. నవమినాటి గోము వెన్నెల ప్రియురాలి చిరునవ్వులమల్లే వుంది. చెట్లలో యిరుక్కునివున్న చీకటి బరువుగా వేళ్ళాడుతోంది, హిందూసంఘపు నీతికిమల్లే! సన్నగా మంచు కురుస్తూవుంది. దూరపు నగరంలోని విద్యుత్ కాంతులు కొండపక్కగా శ్వేతగా వెలుగుతున్నాయి. దూరంగా ఒక కుక్క అరుపు గాలిలో మెలికలు తిరుగుతూ గీరుకుపోతూ వుంది.

"ఇప్పటికి అతను హాయిగా నిద్రపోతుంటాడు" అను కొంది సీత.

కానీ అది అనుకోవడంగాదు. పక్కనే ఎవరన్నా వుంటే ఆమాటలు ఖచ్చితంగా వాళ్ళకు వినిపించివుండేవి. కొంచెంగా గాలికూడా సాగింది. ఆగాలి దురదగొండాకు పొడికిమల్లేవుంది సీతకు.

"ఛీ ఛీ" అనుకొని వెనక్కొచ్చింది

సీత వెనక్కొచ్చిన మరుక్షణంలో పెద్ద సుడిగాలి స్వరవ దూసుకొని కిటికీగుండా గదిలోకొచ్చింది. సీతకు గాలిమీద

చెడ్డకోపమొచ్చి కిటికీ వెయ్యబోయింది. అంతలోకి గదిలో కొచ్చిన సుడిగాలి మంచులాగా కరిగి వొకమనిషి ఆకారాన్ని ధరించింది. సీతకు భయంవేసింది. గుండెలు 'లబలబ' మన్నవి, వణికిపోయింది పాపం సీత.

సీత కంగారుచూసి ఆకారం నవ్వింది.

"భయపడబోకు సీతా!" అన్నది.

మనిషిమాదిరి మాట్లాడినందుకు సీత అంతగా భయపడ లేదు. ఇది దయ్యంకాదని సీత నిర్ధారణ చేసుకుంది.

"ఎవరు నువ్వు?" అన్నది సీత.

"నన్నే ఎరగవ్?" అన్నది ఆకారం.

సీతకు నవ్వొచ్చింది. తనెవరో తెలిస్తే ఎందుకడుగు తుంది? తనకు వెర్రా ఏమిటి?

"నీపేరేమిటి?"

"సీతమ్మ"

"నాపేరేనే!" అనుకొన్నది సీత.

"అతన్నిగురించేనా ఆలోచిస్తున్నావ్?"అన్నది ఆకారం.

"ఎవరు?"

"అదే...మూర్తి"

"ఎవరు చెప్పారు?"

"నాకు తెలుసు"

"నిజమే!"

"మరి పోలేదేం?" అన్నది ఆకారం వెటకారంగా.

"పోవాలి"

"నీకు పరువు అక్కర్లేదా?"

"కావాలి"

"మర్యాద?"

"కావాలి"

"గౌరవం, సంఘం?"

"కావాలి"

"అయితే నీమనసుని మార్చుకో"

"వొద్దు"

"ఎందుకని?"

"నా కా శక్తి లేదు"

"వుంది"

"నావల్లగాదు"

"అబద్ధం"

"నిజం! అతన్నాకు కావాలి"

"ఓహో"

"అతన్ని నేను కోరాను"

"ఆహా"

"ఈ ఆవేదనకి, ఆరాటానికి అతను నా క్కావాలి"

"అయితే వాటి శాంతికి...?"

"అవును"

"ఎంత నీచం?"

"కాదు"

"ఎట్లాకాదు? అయితే అది మంచిదా ఏమిటి?"

"మరి కాదా ఏమిటి?"

"నాకు తెలీదులే! అంత బిగ్గరిగా నేనాలోచించలేను. పోనీ చెప్పు, నీవరాల పీనుడుగ్గాను కట్టుకొన్న భర్తకు ద్రోహం చేస్తానంటావు, ఏం?"

"ఆపని చేయకపోవడంవల్ల నాకు నేనే ద్రోహం చేసుకున్నదాన్నవుతానేమో! నాకు జరిగే ద్రోహంకంటే నా మొగుడికి జరిగే ద్రోహం పెద్దదని నేననుకోలేదు"

"........."

"అతనికోసం నా ప్రత్యణువూ క్షోభిల్లిపోతూవుంది"

"నీపరిత్యణువు క్షోభిల్లిపోతూన్న ప్రతివాడితోటీ నీవు తిరుగుతానంటావు. ఆవిధంగా జీవితాన్ని నడుపుకొంటూపోతే నీభవిష్యత్తేమిటో,ఎట్లా వుంటుందో ఆలోచించావా?"

"ఆపరిశ్నకు అర్ధంలేదు ఎందుకనంటే ప్రతివాణ్ని చూసి నప్పుడూ, అనుక్షణం క్షోభగా వుండదు. కొంతమందిని—మన స్సును అందుకోగల వున్నత వ్యక్తులను చూసినపుడుమాత్రమే అది సాధ్యపడుతుంది. అటువంటిది నిజంగా జరగటమనేది చాలా అరుదు"

"నిజమే కావొచ్చు. దాన్ని నువ్వు జాగర్తచేసుకో వాలి...చూడు సీతా! ఇది కేవలం నీ క్షేమంకోసం చెబుతు న్నాను. ఆలోచించు జాగర్తగా. అతను నిన్ను నలిపేస్తాడు. నీఅందాన్ని అనుభవించినంద బారులుబారులుగా నాక్కి కొద్ది రోజుల్లోనే నిన్ను కురూపినిగా అసహ్యంగా తయారుచేస్తాడు. నీయవ్వనాన్ని దోసిళ్ళకొద్ది పీల్చి పిప్పిని బైటికి విసురుతాడు. అప్పుడు నీగతేమిటి? పడుపువృత్తికి కూడా పనికిరావు..."

"అంతదాకా రాదు."

"ఉండు—ఎందుకు రాదు? అతను కోరింది నీఅందాన్ని, యవ్వనాన్ని, శరీరాన్ని. అది కొద్దిరోజుల్లోనే అతని పాదాల క్రింద వొంపులుగా నొక్కబడుతుంది. నిజం"

"అయితే నాభర్త చేసేదీ అదేగా! అయినా నాకు కావలిసింది అదే!! దాన్నే నాభర్తనుండి పొందలేకపోతున్నాను. నాభర్తకా శక్తిలేదు. ఉద్వేగాన్ని వుపశమింప చేసుకోవడం నాకర్తవ్యం. దానికోసం పెద్దలు, సంఘం నాకొక మొగవాణ్ణి యిచ్చారు. తన కర్తవ్యాన్ని అతను నెరవేర్చలేకపోతున్నాడు. అందుకని నాకర్తవ్యాన్ని నేనెందుకు తోసెయ్యాలి? నాభర్తయొక్క తప్పుకుశిక్ష నేను అనుభవించడమెందుకో నాకు అర్థంగాకుండా వుంది."

"అవును, అర్థంగాదు పాపం! వాడు నిన్ను నలిపి, పీల్చి, తన కామాగ్నిలో నిన్ను బూడిదచేసినరోజున! ఆ బూడిద కుప్పలు చూసినప్పుడైనా నామాటలు నీకు అర్థం గాకపోవు..."

సీతకు హఠాత్తుగా జ్ఞాపకమొచ్చింది మధ్యలో ఎవరీ వ్యక్తి? సీతకు ఆ వ్యక్తి ఎవరో తెలీదు. ఆకారం సీత భవిష్యత్తు. జవాబులిచ్చింది సీత వర్తమానం. వర్తమాన భవిష్యత్తులే యింతసేపూ ఘర్షణపడినాయి. సీత నిర్లిప్తంగానే వుంది. వర్తమానం వయస్సు 20 ఏళ్ళకు కొంచెం ఎక్కువ. భవిష్యత్తు వయస్సు 45 కు కొంచెం తక్కువ అప్పటికి.

"చెడిపోతావ్! మార్చుకో!"అన్నది ఆకారంలోవున్న భవిష్యత్తు.

"మారదు" అన్నది నిశ్చలంగా సీతలోవున్న వర్తమానం.

"మారదు! మారదు!! మారదు!!!"

"చూస్తాను"

ఆకారం కుడిచెయ్యిని వలయంగా తిప్పింది. అంతదూరమూ బ్రహ్మాండమయిన మంటలు లేచినవి. ఆ మంటలచివర యమలోకం వెలిసింది. పాపుల (?) మొహాలకు వారివారి దోషాలను తెలిపే అట్టలు కట్టబడివున్నవి. ఒకావిడ మొఖానికి "స్వేచ్ఛాప్రియ" అనేఅట్ట తగిలించివుంది. ఒక భటుడు (రవివర్మ గెటప్) ఆవిణ్ణి కత్తితో పొడిచాడు. సలసల వేగే నూనెలో వేయించాడు. మండ్రగబ్బలచే కరిపించాడు, యినప గద్దలతో రక్కించాడు. రెండుకాళ్ళు పుచ్చుకొని పైకెగరేసి కింద ఎర్రగాకాలిన బల్లెం పెట్టాడు "స్వేచ్ఛాప్రియ" రివ్వున వొచ్చి కసిక్కున దానికి దిగబడింది.

"హా!"

వర్తమానం మూర్ఛపోయింది. భవిష్యత్తు వలయాన్ని వుపసంహరించింది. మంటలు ఆగిపోయినయ్. యమలోకం అదృశ్యమైంది. ఆకారంలోవున్న భవిష్యత్తు మంచులాగా కూడుకుని సుడిగాలిలో కలసి సర్రన కిటికీలోగుండా దూసుకొని బైటికి వెళ్ళింది.

అరగంటకుగానీ వర్తమానం తేరుకోలేదు. అప్పటికి సముద్రంలోని నీరు వుప్పు. చంద్రుడు వెన్నెల కురుస్తూనే వున్నాడు——

ఇంతవరకూ నిర్లిప్తంగా వున్న సీత వొణికిపోయింది.

"ప్రాణనాయకా! క్షమించు" అంటూ తనుఅసహ్యించుకొన్న మొగుణ్ణే గట్టిగాకావిలించుకొని కళ్ళుమూసుకొంది సీత.

వ్రీడావతి

ఇక ముందుముందు ఎట్లా అఘోరిస్తుందో తెలియదు గానీ, ఇప్పుడుమాత్రం కాంతమ్మకు వల్లమాలిన సిగ్గు. ఆసిగ్గు పడటమనేది దాని ముఖానికి చక్కని తీరును ప్రసాదించ గలిగే మాట నిజమే! కానీ ప్రతిపనిలో గూడా అది ఆ సిగ్గును ప్రదర్శిస్తూంటే ఎట్లా?

అమ్మ పొద్దున్నే లేచింది. అప్పటికి కాంతమ్మ లేవనే లేదు. లేపుదామని అమ్మ గదిలోకి వెళ్ళింది. కాంతమ్మా, బావా పాములకుమల్లే మెలికలేసుకొని పడుకొనివున్నారు. దానిజుట్టు చెదిరి వెడల్పుగా నాచువలె, తెల్లటి దుప్పటిమీద పరచుకొనివుంది. జుట్టుమధ్య దాని మొఖం. ఒంటిమీద గుడ్డ వున్నదో లేదో గూడా తెలుసుకోలేనంత మత్తుగా నిద్రపోతు న్నారు. అమ్మచూసింది. చూసినతరువాత అమ్మకు నవ్వొచ్చింది. కాళ్ళవైపున్న దుప్పటితీసి కాంతమ్మమీద కప్పి వెళ్ళిపోయింది. కాంతమ్మ మెల్లిగామూలిగి, బావను సంపూర్ణంగా చేతుల్లోకి పొదువుకొని మరింత దగ్గిరిగా జరిగింది. బావ రాత్రి వొచ్చాడు. కార్యమయిన తర్వాత బావ ఇది రెండోసారి రావటం. బుల్లోడికి పుట్టెంటికలు తియ్యాలనుకుంటున్నారు నాన్న. అందుకని బావను గమ్మని వుత్తరం రాశాడు.

అమ్మ తనింకా లేవలేదని ఏమన్నా అంటుందేమో! ఏమంటుందేం! పొద్దుపోయి వచ్చాడాయె. అందులో కొత్త మేళమాయె. ముందుగా బావే లేచాడు. లేచి దొంగని దపో

పోతున్న కాంతమ్మను లేపాడు. అది బద్ధకంగా కళ్ళు తెరచి, లేచి కూచుని, రెండుచేతులూ పైకి చాపి, మెల్లిగా వెనక్కు వొంపుతూ వొళ్ళు విరుచుకొంది. కాంతమ్మకు నిజంగా నిద్ర లేచినట్టు లేనే లేదు.

"అప్పుడే తెల్లవారిందా?" అన్నది కాంతమ్మ, దానికి రాత్రంతా రెండునిమిషాలకు మల్లే తోచింది గావును.

"ఇంకా అనుమానంగానే వుందా? కిటికీలోగుండా వొస్తున్న ఈ వెలుతురు తెల్లవారిందనే చెబుతున్నది" అన్నాడు బావ పుస్తకాల్లో నాయకుడుమల్లే.

కాంతమ్మ మంచందిగి అసులుసులుగా వున్న చీరెను సరిగా కట్టుకొంది. జుట్టు గోళ్ళతో సరిచేసుకొని ముఖమంతా అరచేతితో రుద్దుకొని, బైటికి పోబొయ్యేటప్పుడు, బావ వెనకాలే వెళ్ళి రెండుభుజాలూ పట్టుకొని ముందుకు తిప్పి కావిలించుకొన్నాడు. కాంతమ్మ ముఖం పక్కకు తిప్పింది.

"ఈ కాలానికి బుద్ధిలేదు. మరొక నాలుగుగంటలు తెల్లవారకుండా వుండకూడదూ!" అన్నాడు బావ.

బావ అన్నమాటతో కాంతమ్మ సంపూర్ణంగా ఏకీభవించింది. అయినా "ఛా వూరుకుందురూ" అంది. గదిముందు ఎవరో తిరుగుతున్న అడుగులచప్పుడు వాళ్ళకు వినిపించకపోతే అట్టా ఎంతసేపుండేవారో!

బావ స్నానంచేశాడు. గదిలో అద్దంముందు నిలబడి తల దువ్వుకొంటున్నాడు.

"కాఫీ యిచ్చిరా అమ్మా!" అన్నది అమ్మ కాంతను. అమ్మ వంటిల్లు అలుకుతున్నది.

"నేను పోను" అన్నది కాంతమ్మ. అది ఏమాటైనా తెగేసి చెబుతుంది.

"ఏమే! కాఫీ యిచ్చిరావటానికేం? ఆ అబ్బాయి స్నానంచేసి చాలాసేపయింది... వెళ్ళిరా అమ్మా!" అన్నది అమ్మ.

"పాపామను పంపించు. అది ఊరికినే వుందిగా!"

"నువ్వేం చేస్తున్నావ్?" అన్నది అమ్మ, అలకటం ఆపి కాంతమ్మను వెనక్కు తిరిగిచూస్తూ. అది వంటింటి కిటికీలో గుండా బావిమీది పిచ్చికలను చూస్తున్నది.

"ఏంపాడో! నాకు 'సిగ్గమ్మా' నే పోను" బావకు కాఫీ యిచ్చి రావటానికీ దానికిసిగ్గుట, సిగ్గు!

"అయ్యో సంబండం. ఇట్లా అయితే ఎట్లాగే" అన్నది అమ్మ నవ్వి "పాపాం! బావకు కాఫీ యిచ్చిరా అమ్మా"

పాప వొచ్చి కాఫీ తీసుకెళ్ళి బావ కిచ్చి వొచ్చింది. అమ్మ పిలవబట్టి అది వానగుంటల దగ్గిర్నుండి వొచ్చిందిగానీ, ఇంకొకళ్లు పిలిస్తేనా...చస్తే వొచ్చేదిగాదు.

"కాఫీ యిచ్చావుటే?" అన్నది చెల్లెల్ని కాంతమ్మ.

"ఆఁ" అన్నది పాప అక్కయ్యవేపు చూడకుండా నే.

"వక్కపొడి పెట్టావా?"

"ఊఁహుఁ"

"కాఫీతాగి వక్కపొడి వేసుకోరూ? అలమారులో సీసావుంది. కొంచెం పెట్టిరా"

అక్కయ్య మాటంటే పాపాముకు బొత్తిగా లక్ష్యం లేదు. చెల్లెలుఉదాసీనత చూసి, కాంతమ్మ చిటుక్కున దాని

మాడుమీద గొట్టి, పక్కపొడి బావకు పెట్టటానికి వెళ్ళింది. అమ్మ యింకా వంటిల్లు అలుకుతూనే వుంది.

'కాఫీ ఎట్లావుంది?' అన్నది కాంతమ్మ.

"పానకంమల్లేవుంది" అన్నాడు బావ.

"నేను చేశానండీ!"

"అయితే దివ్యంగా వుంది. ఈయింట్లో ఇంత అద్భుతంగా కాఫీ కాచే దెవరా? అనుకొన్నాను నవ్వుతప్ప"

బావ కాఫీతాగి, గ్లాసు అడుగునవున్న నాలుగుచుక్కలనూ, కాంతమ్మ పమిటమీద చల్లాడు. అది పమిటను పూర్తిగా కిందికిజార్చి, దొంగకోపాన్ని అభినయించి, బుంగమూతిపెట్టింది. బావకు బుంగపెట్టే వాళ్ళంటే మహాయిష్టం. అందుకనే కాంతమ్మ తరుచుగా బుంగమూతి పెడుతుంటుంది.

"ఇదిగో! అట్లా మూతిపెట్టుకొని నాప్రాణాలు తోడెయ్యకు. నేను వుండలేను" అంటూ బావ ముందుకొచ్చి కాంతమ్మను దగ్గరగాతీసుకొన్నాడు. అది ఇందుకోసమే ఎదురుచూస్తున్నట్టుగా ఏమీ అభ్యంతరపెట్టలేదు.

"ఊ, పోండి. మీరు రోజురోజుకు మరీ— అబ్బ వుండండి. ఎవరో వొస్తున్నారు."

గదివాకిట్లో ఎవరో వొచ్చినట్లుగా నీడలు కదిలాడినై. కాంతమ్మ రెండుచేతులతోనూ బావను వెనక్కుతోసి బైటకొచ్చింది.

"ఏమోనమ్మా! కత్తిపీట ఎక్కడుందో కనపడలేదు. వంకాయలు దేంతోకోసేది నాబొందతో!"... అన్నది కాంతమ్మ హడావుడిగా అటూఇటూ తిరుగుతూ—అది ఇంతసేపూ గదిలో

క త్తిపీటనే వెదుకుతున్నట్టు.అమ్మ నవ్వింది. కాంతమ్మ ఇంత సేపూ ఏక త్తిపీటను గదిలో వెదుకుతున్నదీ అమ్మకు తెలియక పోలేదు.

*   *   *   *   *

ఎండ విరగకాస్తోంది. అందరూ వసారాలో నిద్రపోతు న్నారు. బుల్లోడు, పాప, వెంకమ్మగారి కొట్టంలో పిల్లెమ్మ లాట లాడుకొంటున్నారు. బావ గదిలో పడుకొన్నాడు. కాంతమ్మ గదివాకిట్లో అటొక కాలూ, ఇటుక కాలూ వేసి నిల బడి బావతో మాట్లాడుతున్నది.

"ఇట్లా రా. మాట" అన్నాడు బావ.

"ఇక్కడే వుంటాను చెప్పండి" అన్నది కాంతమ్మ.

"దగ్గిరికి రావాలి"

"నాకేం చెవుడులేదు లెండి, వినిపిస్తుంది" అన్నది నవ్వి.

"మంచిమాట" అన్నాడు బావ.

"నాకేం వొద్దు లెండి, మీరే దాచుకోండి ఆమాటను" అన్నది కాంతమ్మ. ఆ మంచిమాట ఏమిటో దానికి తెలుసు.

"కాదు. వెంటనే పోదువుగాని."

"వొద్దు; ఎవరన్నా వొస్తారు. ఇక్కడవుంటే వొచ్చే వాళ్ళు కనిపిస్తారు. లోపలికొస్తే తలుపు అడ్డంవొస్తుంది."

"మధ్యాహ్నంపూట . మనింటి కెవరొస్తార్లేవోయ్."

అన్నాడు బావ. బావ లేచాడు. నడిమింటి తలుపు దగ్గిరిగా వేశాడు. కాంతమ్మను పట్టుకొని గదిలోకొచ్చాడు.

"అబ్బ! మరీ ప్రాణాలు తీస్తున్నారు, పగలూ లేదు. రాత్రీలేదు" అన్నది కాంతమ్మ అక్కణ్నించి లేవకుండానే.

అంత ఇష్టంలేనిదయితే అమ్మమంచందగ్గిర పడుకోకపోయిందా మరి?

బావ మంచంమీద పడుకొన్నాడు. కాంత కాళ్ళురెండూ మంచంమీదనేపెట్టి కూచునివుంది. కాంతమ్మ మెళ్ళో చంద్ర హారాన్ని బావ పరీక్షిస్తున్నాడు. బావగుండీల్ని కాంతమ్మ తిప్పుతున్నది.

గడియారం మూడు కొట్టిందాకా వాళ్ళిద్దరూ అట్లాగే మాట్లాడుతూ కూచున్నారు. దఢాలున తలుపు తీసుకొని పాప లోపలికొచ్చింది. అట్లా జరుగుతుందని వాళ్ళిద్దరూ అనుకోలేదు.

"ఏంకొంప నా బొందకొంప. పెట్టినయ్ పెట్టినచోట వుండిచావవు. నిన్న మధ్యాహ్నం ఇక్కడ సూదిపెట్టాను. ఇవ్వాళచూస్తే లేదు. ఏమే! పాపా?! నువ్వుతీశావా?" అన్నది కాంతమ్మ. సూదికోసం గది నాలుగుమూలలూ వెదుకుతూ. బావ ఎప్పుడో ముసుగుపెట్టుకొని పడుకొన్నవాడల్లా బద్ధకంగా నిద్రలేచినట్లు కళ్ళు నులుముకొని లేచి "ఏమిటి?" అన్నాడు పాపతో.

"సూది కనపళ్ళేదంట బావా! నేను తీశానని అక్కయ్య నన్ను తిడుతోంది బావా!" అని పాప అక్కయ్యమీద ఫిర్యాదుచేసింది. బావ కాంతమ్మనుచూసి నవ్వాడు. కాంతమ్మ పెదిమబిగపట్టి, మొఖంలోకి కోపంరప్పించి, కళ్ళతో పాప వున్నదని సౌంజ్ఞచేసి వెళ్ళింది...

...అమ్మ టీ కాచింది. మధ్యాహ్నంపూట బావ టీ తాగుతాడు.

"ఆ అబ్బాయి లేచాడేమో, టీ యిచ్చి రామ్మా!" అన్నది అమ్మ కాంతమ్మను.

"బావ ఇందాక నే లేచాడమ్మా" అన్నది పాప తల్లితో.

"మరీ కాలుతున్నది. రెండో గ్లాసుగూడా తీసుకెళ్ళవే, కాంతం" అన్నది అమ్మ.

"నేను పోను, పాపాంని పంపించు" అన్నది కాంతం.

"ఏం? ఏమొచ్చిందే?"

"ఏమోనమ్మా! ఆయనదగ్గిరికి పోవటానికి సిగ్గుగా వుంటుంది చచ్చి"

"నాడే! ఇట్లాఅయితే. సిగ్గటమ్మా సిగ్గు! ఏం సిగ్గు? మొగుడుకు టీ యిచ్చి రావటానికిగూడా సిగ్గేనా? వెళ్ళమ్మా. మాఅమ్మవుగదూ. ఇదిగో! ఆయిత్తడి గ్లాసుగూడా తీసుకెళ్లు."

అమ్మ ఇంకా ఏమిటో అంటున్నది. కాంతమ్మ వినిపించుకోకుండానే దొడ్లో కెళ్ళిపోయింది.

"ఒట్టి పిచ్చితల్లి. ఈ కాలపు బుద్ధులూ పోకళ్ళూ ఎరుగదు. ఎట్లా కాపరంచేస్తుందో ఏమో!" అనుకొన్నది అమ్మ టీ గ్లాసుతీసుకొని బావ గదిలోకి పోతూ.

* * * * *

ఎనిమిదిగంటలకల్లా బావ షికారునుండి తిరిగివొచ్చాడు. రాగానే అమ్మ స్నానానికి లేపింది. బావ తుండుచుట్టుకొని దొడ్లో కాకరపాదు ధగ్గిర నిలబడివున్నాడు. అమ్మ నీళ్ళుతోడి వెళ్ళింది. కాంతమ్మ సబ్బు బావకిచ్చింది. పోతూ, పోతూ కాసిని చన్నీళ్ళు బావమీద చల్లి నవ్వుకొంటూ వెళ్ళింది.

"వొచ్చావేం? కాస్త నీవు తోమకపొయ్యావు కే!" అన్నది అమ్మ కాంతమ్మను

"నీవు తోమాలా? గుంజ తోమాలా? తోముకో లేదేమిటి?" అన్నది కాంతమ్మ చీకట్లో బావవేపు చూస్తో.

"మరీ యింత చింతకిట్టెవయిపోతున్నావేం? ఇక ముందు కాపరం ఎట్లా మండబెడతావమ్మా! అందులో అత్తాఆడబిడ్డల అదుపుగూడా లేకుండా, మీఆయన ఏకంగా బస్తీకి పట్టుకెడతా నంటున్నాడు. ఆ యబ్బాయి కూడుగుడ్డలకు కట్టేటట్టున్నావు చూస్తుంటే!"

"అందరూ చేసినట్లే నేనూ చేస్తా. నా వొక్కదాని మొఖాన్నే పొద్దుపొడవలేదుగా" అన్నది కాంతమ్మ కొంచెం కష్టంగా. అమ్మ అన్నమాటకు కాంతమ్మ నొచ్చుకొంది.

అందరూ అన్నాలు తిన్నారు బుల్లోడు, పాప నిద్ర గూడాపొయ్యారు. కాంతమ్మ పెందరాడే సబ్బుపెట్టి స్నానం చేసింది. తెల్లటి యిస్త్రీచీరె కట్టింది. వాయిల్ జాకెట్టు తొడుక్కుంది. చక్కగా పూలు పెట్టుకొంది. సన్నగా కాటుకగూడా పెట్టుకొంది.

గదిలో పడుకొని ఏమిటో చదువుకొంటున్నాడు బావ. ఆయన పిల్లలతోపాటే భోంచేశాడు. తరవాత కాంతమ్మ తిన్నది. అమ్మ తింటున్నంతసేపూ కాంతమ్మ అమ్మపక్కనే కూచున్నది.

అమ్మ అన్నం తిన్నది. వంటిల్లంతా సర్దింది. దొడ్డితలుపు గడియవేసింది. బుడ్డితీసుకొని నడిమింటి గూట్లో పెట్టింది. కాంతమ్మ అమ్మ వెంటనే తిరుగుతున్నది. అమ్మ పైటికిపోతూ

తలుపులు లాగి, బైట వేపు గొళ్ళెం పెట్టింది. కాంతమ్మ లోపల వేపు గడియవేసి గూట్లో దీపంమలిపి గదిలో కొచ్చింది. బావ చదువుతున్నాడు.

"అబ్బా, ఎప్పుడూ వొకటే చదువు. కళ్ళు నొప్పులు పుట్టవటండీ!" అన్నది బావను వెనక్కు జరిపి మంచంమీదకూచుని

బావ పలక్కుండా చదువుకొంటున్నాడు. "అయ్యో! తమలపాకులు వేసుకోలేదేమండీ! మీకోసమనే అక్కడ పెట్టాను. నానోరు చూడండి సింధూరంమల్లే పండింది" అంటూ కాంతమ్మ తనముఖాన్ని బావముఖం దగ్గిరికి తెచ్చింది. బావ పుస్తకాన్ని పారేశాడు. కాంతమ్మ ముఖలావణ్యం అతని తల తిప్పింది.

"ఏదీ నన్ను చూడనివ్వు" అంటూ రెండు చేతుల తోనూ, దానిముఖాన్ని రెండు వేపులా పట్టుకొని ముందుకు లాక్కున్నాడు.

"అబ్బ ... వుండండి. . .మిమ్మల్నే ...వొదలండి" అన్నది. కాంతమ్మ, కేవలం బావను రెచ్చగొట్టే సదభిప్రాయంతో.

"బాగా పండింది" అన్నాడు బావ, కాంతమ్మ చెక్కిలి గట్టిగా ముద్దుపెట్టుకొని. కాంతమ్మ రెండో చెక్కిలి అందించింది" అట్లా చెయ్యటానికి ఈషణ్మాత్రమైనా కాంతమ్మ సిగ్గుపడ లేదు.

అంతరార్థం

అతన్ని చూడంగానే మామగారు మొఖం తిప్పుకొన్నాడు. అత్త చెంబుతో నీళ్ళిచ్చి, మాటా పలుకూ లేకుండా లోపలి కెళ్ళిపోయింది. అతన్ని పలకరించినవాళ్ళుగానీ, కనీసం కూచోమన్నవాళ్ళుగానీ ఎవరూ లేరు.

దాదాపు పావుగంటసేపు అతను అల్లాగే స్తంభానికి ఆనుకుని నిలబడి, కాళ్ళుతీపులు పుట్టడంచేత, నెరాబాలోవున్న మంచాన్ని రేకులకిందికి స్వయంగా లాక్కొని కూర్చున్నాడు. అతని బావమరదులుగానీ, వదినా మరదళ్ళుగానీ, అతని వేపు చూడనన్నా లేదు. చూసినా, ఒక మనిషి—అందులో అల్లుడు—వచ్చినట్లుగా వాళ్ళు కించిత్ మాత్రమైనా ఫీల్ అయినట్లు లేదు.

నాగేంద్రానికి ఉక్రోషం వొచ్చింది. చమటపోసింది. ఉద్రేకంవల్ల వొంటిమీది వెంట్రుకలు నిక్కబొడిచాయి. పిడికిలి బిగించి, సాచి, రెండుతీతలు మామగారిని తీద్దామనుకొన్నాడు. అత నంత సమర్థుడు గూడాను. మామగారు వృద్ధాప్య ప్రాంగణంలో అడుగుపెట్టాడు. కనుక ఎదిరించి తనను తిరిగి కొడతాడనే భయం అనవసరం. అత్తా వదినెల సంగతా? ... వాళ్ళు ఆడవాళ్ళు. బావమరదులు చిన్నపిల్లలు.

ఏమయ్యేదీ చెప్పటం కష్టం! అత్త పలకరించింది. ఎంత చెడ్డా అల్లుడు అల్లుడే! ఎంత పుచ్చిన మిరియాలైనా జొన్నల పాటి విలువచెయ్యకపోవు.

నాగేంద్రం ప్రయత్నపూర్వకంగా తన కోపాన్ని, ఆవేశాన్ని అణుచుకొన్నాడు. తను వచ్చినపని వేరు. అది నరవేరటానికి ఆవేశాలు పనికిరావు. ఒకప్పుడు అవే వుపయోగించవలసివచ్చేవేమో! ప్రస్తుతం తన స్థితిగతులు కొంచెం వక్రించినై. గ్రహాలు నీచకోణం వేపు తిరిగివున్నాయి. బెదరించీ, భుజబలం చూపీ నెట్టుకెళ్ళే రోజులు చాలకాలం కిందనే మాయమయిపోయినై. ప్రస్తుతం తనే లొంగిరావాలి. లొంగి ఆ "కాస్తా" ఇటుతిరిగిన తరువాత-వెధవ వీడి లెఖ్ఖేమిటి? వీడితల్లో జేజెమ్మలు తిరిగివస్తారు?

అందుకనే నాగేంద్రం ఏమీ మారుపలకలేదు. తనపట్ల వాళ్ళెంత నిర్లక్ష్యంగా ప్రవర్తిస్తున్నా, తనను క్రిమిని చూస్తున్నట్లు చూసినప్పటికీ, అతనేమీ బాధపడలేదు.

చాలా పొద్దుబోయింది. పిల్లలంతా భోజనంచేసి పడుకొన్నారు. నాగేంద్రం స్నానంచేసి, రెండు మెతుకులు కొరికి సిగరెట్టు వెలిగించాడు. అతని మంచం భోషాణానికి పక్కగా వసారాలో వేసింది అత్త. నాగేంద్రం క్షణకాలం నిశ్చలమైపోయినాడు. ప్రథమంగా తను వూహించిందానికీ ఇక్కడ జరుగుతూన్నదానికీ ఎక్కడా సంబంధంలేదు.

"ఇక్కడ వేశారేం మంచం?" అన్నాడు నాగేంద్రం అత్తతో.

"ఉక్కగా వుంటుందంటావా? పోనీ పందిరికింద వేసుకో...ఏం? వెయ్యమంటావా పందిరికింద?" అన్నది అత్త.

నాగేంద్రం పలికలేదు. చుట్టూ వొకసారి చూశాడు, తనభార్య తండ్రిమంచంప్రక్కనే పక్క వేసుకొని పడుకుంది.

మామగారు చుట్టకాలుస్తున్నాడు. అతనికి తలతీసేసినంత అవమానంగా తోచింది. వెంటనే ఆ అర్ధరాత్రే వెళ్ళిపోదామనిపించింది. రెండు అడుగులు వేశాడు.

"ఇంకా అట్లాగేచూస్తూ నుంచున్నావేమే? అవసరమైతే అతగాడే మార్చుకుంటాడు. నువ్వు పెట్టెలకు తాళాలు వేసి జాగ్రత్తగా బొడ్లోవుంచుకో. కాలంబాగుండలేదు. ఎవర్నీ నమ్మేరోజులు కావివి." అన్నాడు మామ.

నాగేంద్రం ప్రాణం చివుక్కుమంది. తనను పచ్చిదొంగగా తనమామ భావిస్తున్నాడు. అత్తగారిచేత ముఖ్యంగా భార్యసమక్షాన ఇటువంటి అవమానం జరపబడటంకంటే, తన పురుషత్వాన్ని దెబ్బగొట్టటం ఏముంటుంది?

నాగేంద్రం మంచాన్ని పందిరికిందకు లాక్కోబోతున్నాడు. గంగన్న—మామగారి జీతగాడు—"ఎందుకులేండి మీరు లాక్కోవటం, నేతెత్తాను తాలండి" అని వాడే పందిరికిందకు లాగి. పక్కనే, తన చాపా, గోనెపట్టాలు పరుచుకొన్నాడు.

ఆరాత్రి నాగేంద్రానికి నిద్రపట్టలేదు. రకరకాల ఆలోచనలుబుర్రను జలగల్లాపట్టి పీకుతున్నాయి. రేపు కథను ఎట్లా సానుకూలపరుచుకోవాలి? వాళ్ళందరూ పలకకపోవటానికి కారణమేమిటి? శ్రీదేవి తన బండారం కాస్తా ఇక్కడ బైటపడేసిందా? తను ఇక్కడకు వొచ్చినప్పటికీ, గదిలో మంచం వెయ్యక ముష్టివెధవను పడుకోబెట్టినట్లు వీధిలోకి తొయ్యటమేమిటి? ఒకవేళ శ్రీదేవి కుర్రతనంవల్ల మోయించినా,

తల్లయినా సరిదిద్దవచ్చుగదా? ఆమెగారు, మామగూడా నిర్లిప్తంగా వూరుకొన్నారేం?

ఈ విధంగా ఆ రాత్రల్లా నాగేంద్రం ఆలోచిస్తూనే వున్నాడు. వాటికి సరైనసమాధానం తెల్లవారి మామగారు ఇచ్చాడు.

"నాయనా అయిందేదో అయింది. ఇక నీదారి నువ్వు చూచుకోవొచ్చు" అన్నాడు మామగారు చివరికి తేల్చి.

"అంటే ఏమిటో అర్థంగాలేదు" అన్నాడు నాగేంద్రం.

"అర్థంగావటాని కిందులో ఏముంది? మీకూ మాకూ యింతటితో సంబంధం రద్దుచేసుకోమంటున్నాను."

"ఎందుకూ?" అన్నాడు నాగేంద్రం పెద్దగా గొంతు పెంచి.

"అంతచేటు పగలదీసుకో నక్కర్లేదు." మెల్లిగా మాట్లాడు. నీకు భార్య ఎక్కువయినంత మా తాన నాకు కూతురు ఎక్కువగాదు. నీబోటి అంట్లవెధవ దగ్గిరికి పంపించి దాని వుసురు నే నెక్కడ పోసుకో నేది? నా నలుగురు మొగ పిల్లలతో బాటు అదీ వొక పిల్లవాడనుకొంటాను. ఇక మీరు మర్యాదగా దయచెయ్యొచ్చు"

చుట్టూతా జనం కూడసాగారు. అంతమంది ఎదుటా మామచేత ఆమాటలు పడిన తరువాత, నాగేంద్రం నిర్వీర్యుడయిపోయినాడు. కాస్త సంబాళించుకొని తిరిగి పుంజుకొన్నాడు.

"మీతోటి నాకు సంబంధంలేదు. మీరెవరో, నేనెవరో. నేను నీకోసం రాలేదు. నాభార్య కోసం వొచ్చాను"

"ఇంకేం! అది వాస్తానంటే తీసుకెళ్ళు, నా అభ్యంతర మేమీ లేదు" అన్నాడు మామగారు.

నాగేంద్రం భార్యను పిలిచాడు. తలుపుచాటున వుండి ఈ రభసను చూస్తున్న శ్రీదేవి, మెల్లగా ముందుకొచ్చి, తల వొంచుకొని నిలబడింది.

"మీ నాయన అంటున్న మాటలు నువ్వూ విన్నావు. మరి నీ అభిప్రాయమేమిటి" అన్నాడు నాగేంద్రం.

"నేను రాను"

"ఎందుకని?"

తనెందుకురాదో రాలేదో, శ్రీదేవి వివరించింది.

"భార్యా భర్తలన్న తరువాత కొట్టుకోకుండా తిట్టుకోకుండా వుంటారా? రెండురోజులు కీచులాడుకొని వాళ్ళే బాగుంటారు. పంపించండి" అన్నారు అక్కడ చేరినవాళ్ళు.

మామగారు వినలేదు.

"నేను పంపను" అన్నాడు ఖచ్చితంగా.

"అయితే నేను యింకోదోవ చూచుకోవొచ్చు నంటారా! తరువాత మళ్ళీ పేచీపెడితే బావుండదు ఇప్పుడే మీరే తేల్చండి. ఎందుకూ మునుగులో గుద్దులాట?" అన్నాడు నాగేంద్రం.

"ఓ నిరభ్యంతరంగా చూచుకోవచ్చు. నీ బెదిరింపులకు యిక్కడ బెదిరేవాళ్ళెవరూలేరు. తాటాకులచప్పుళ్ళకా కుందేళ్ళు పరుగెత్తటం? ...ఊఁ, బయలుదేరు. ఎండెక్కుతోంది" అన్నాడు మామగారు, హెచ్చరిస్తున్నట్లుగా.

నాగేంద్రం వొక్కసారి భార్య ముఖంవేపు చూశాడు. అందులో అతనికి కావలసిన భావాలేమీ దొరకలేదు. ఒక్క నిట్టూర్పు దీర్ఘంగా విడిచి, చిన్నదగ్గు దగ్గి బైటికొచ్చేశాడు.

రెండుమూడు నెలలు గడిచినాయి. నాగేంద్రం ఇతరత్రా ప్రయత్నాలేమీ చేయలేదు. చేయటం అనవసరమని గూడా అతనికి తెలుసు. అమ్మా, నాన్నా బ్రతికివున్నారు. గనక, ఆరోజుల్లో ఏవో నాలుగు బులిబుచ్చి కబుర్లు చెప్పి, బ్రహ్మిని తిమ్మిని చేసీ, తిమ్మిని బ్రహ్మిని చేసీ కార్యసాధన విజయవంతం చేశారు. ఈ రోజున తనగతేమిటి? ఏమిచూసి తనకు పిల్లనిస్తారు యిచ్చేవాళ్ళు?

రెండో వివాహవిషయం సంపూర్తిగా నిరాశచేసుకొన్నాడు నాగేంద్రం. హోటల్లో తినటం, ఆఫీసులో పని చెయ్యటం, గదిలో నిద్రపోవటం. ఇట్లాగే కాలందొర్లిపోతోంది.

ఒకరోజు రాత్రి, అతను చాలాసేపు చదువుకొని, నిద్రపోవటం కోసం తలుపు వేసుకొందామని లేచేసరికి, తలుపు పక్కగా ఎవరో ఆడమనిషి, నిండా ముసుగు కప్పుకొని నిలవబడివుంది.

మొదట్లో నాగేంద్రం భయపడ్డాడు. తర్వాత ధైర్యాన్ని కూడతీసుకొని ఆమెను ప్రశ్నించాడు.

"ఎవరు నీవు?"

ఆమె పలకలేదు.

"పోలీసులను పిలవమంటావా?" అన్నాడు నాగేంద్రం లోపలినుంచివొస్తున్న వణుకుని వీలయినంతవరకు తొక్కిపడుతో నాగేంద్రానికి అపరిమితమయిన భయం వేసింది.

"పిలవండి" అన్నది ముసుగులో మనిషి. ఆకంఠస్వరం తనకు పరిచయమైనదే.

ఎవరు?

ఎవరు??

ఎవరీ మనిషి???

గబగబా లాంతరు తెచ్చి, ముసుగుతొలగించి, చూశాడు. శ్రీదేవి! కళ్ళవెంట నీళ్ళుకారుతున్నాయి. ముఖం వాలిపోయింది. మనిషి చికాకుగావుంది. కాళ్ళనిండా దుమ్ము. చంకలో చిన్న గుడ్డమూట.

ఆమెను చూడగానే నాగేంద్రానికి కోపంవచ్చింది. శరీరం ఆవేశంతో వూగింది. పళ్ళుకొరికాడు. ఇంతక్రితం అతను అనేకసార్లు ఈ సంఘటన యిట్లా జరిగితే బాగుండేదని అనుకొన్నాడు. వాళ్ళకు—ఆ ముసలివెధవలకు బుద్ధిలేక పోవచ్చు. కనీసం శ్రీదేవి అయినాఎందుకు ఆలోచించగూడదు? నాశనమైపోయేది 'తను'గానీ తనఅమ్మా నాన్నా కాదుగా! ఈ విచక్షణ శ్రీదేవిలో ఎందుకు లోపించింది? ఆమె తనంతట తాను వొస్తే ఎంతబాగుండును! చివరికి ఏమనిషిచేతనన్నా కబురుచేయిస్తే తనువెళ్ళి నిక్షేపంగా తెచ్చుకొంటాడుగదా!

పాపం! నాగేంద్రం పొరబాటుపడ్డాడు, శ్రీదేవి, తనతో కాపరం చెయ్యాలనే అభిప్రాయమే వుంటే; మొన్న తనువెళ్ళినప్పుడే రావొచ్చుగదా! అసల్కు రావటమనేది శ్రీదేవికి బొత్తిగా యిష్టంలేదు. రాదలుచుకుంటే, తల్లీదండ్రీ అడ్డు రానేరారు. మామగారుతన దేమీలేదనీ; అమ్మాడు వొస్తానంటే

తనకు అభ్యంతరం వుండబోదనీ కుండబద్దలుగొట్టినట్టు చెప్పనే చెప్పాడు. ఇదంతా శ్రీదేవి పితలాటకమే!

నాగేంద్రం భార్యాకోసం విచారించినమాట నిజం! ఆ పిల్ల ఏవో కారణాలవల్ల, ఎట్లాగో, తన దగ్గిరికి వచ్చినా బాగుండునని అనుకోవటమూ అబద్ధంకాదు. అట్లా వొకవేళ జరిగేపక్షంలో భార్యను కళ్ళకుఅద్దుకొని స్వీకరించుదామని గూడా అతను అనుకొన్నాడు.

అయితే జరిగింది వేరు. ఎందుకని అట్లా అనిపించిందో మనకు తెలీదు గానీ, ఆమెను చూడగానే మహా కోపం వొచ్చింది.

"ఎందుకొచ్చావ్? ఎవరున్నారనివొచ్చావు!" అన్నాడు నాగేంద్రం పెద్దగా..

శ్రీదేవి మాట్లాడలేదు. మొదలకుండా చంకలో వున్న మూటను పక్కనే పెట్టుకొని, తలుపువారగా కూచుంది. శ్రీదేవి చేసిన ఈ పనితో నాగేంద్రానికి ఆమెమీద అధికారం ఏర్పడినట్లయింది.

"దయచేసి లేవమని విజ్ఞప్తిచేస్తున్నాను. లేకపోతే బలవంతాన బయిటికి గెంటవలసివొస్తుంది. నాబోటిత్యాష్ట్రిని చేత తమలాంటి ఉన్నతకుటుంబీకులు, అంతపని చేయించుకోరని భావిస్తున్నాను,"

శ్రీదేవి వొకసారి భర్తముఖంలోకి చూసి తలొంచుకొంది.

"అన్నంతపనీ చేసిందాకా తమరు కదలదలుచుకోలేదా ఏమిటి?" అన్నాడు నాగేంద్రం.

"నన్నెందుకింత అవమానపరుస్తారు?" అన్నది శ్రీదేవి.

'ఇందులో తమరికి నేను చేసిన అవమాన మేమిటో బోధపడకుండా వుంది. అయినా యిటువంటి అనుమానాలు నాచేత పొందకుండా—తమరు త్వరగా"

"ఇదంతా గౌరవించటమా? చేసుకొన్న భార్యను 'తమరు'—'మీరు'—'ఏమండీ!' అనటం మరి గౌరవించటమా?" అన్నది శ్రీదేవి.

నాగేంద్రం వులిక్కిపడి, రెండడుగులు వెనక్కి వేసి, చిన్నగానవ్వి, ఆశ్చర్యపడుతున్న వాడి కిమల్లే మొఖం పెట్టాడు.

"ఇదేమిటి - నీనోటినుండి—క్షమించాలి—తమనోటి నుండి చాలా చిత్రమైన విషయాలు వింటున్నాను. నేనెవరికి భర్తనూ? చాలా వింతగా చెబుతున్నారే!" అన్నాడు కసిగా.

"మీరన్నంత మాత్రాన, నేను మీ భార్యనుకాకుండా పోతానా? మీరు 'మావారు' కాకుండా పోతారా?" అన్నది శ్రీదేవి తల ఎత్తకుండానే.

నాగేంద్రంపెదిమలమీద చిన్ననవ్వు పాకి, వెంటనే మాయమయింది. ఏదో విజయం సాధించినట్లు, తలవెనక్కూ ముందుకూ ఆడించాడు.

"నువ్వు నాభార్యవవుతావో కాదో నాకు తెలీదుగానీ, నేనుమాత్రం నీభర్తను కాను. నాభార్య చచ్చింది. ప్రస్తుతం నేను వొంటరిగాణ్ని. అంతగా నాభార్యను చూడాలనే కోర్కె మీకుంటే, రెండువారాల తరవాత రండి. ఈలోపుగా వెంకట సుబ్బయ్యగారి కూతురుతో నా పెళ్ళి జరిగిపోతుంది. సరేనా! ఇక వెళ్ళొచ్చు."

శ్రీదేవి ఈ మాటతో వులిక్కిపడింది. తలపైకెత్తి దిగులుగా నాగేంద్రంముఖంలోకి చూసింది.

"క్షమించండి! పొరపాటుచేశాను, నా జీవితాన్ని మట్టిపాలు చేయకండి. తల్లినీ, తండ్రినీ, అన్నదమ్ముల్నీ, అప్పచెల్లెళ్ళనూ వొదిలి సర్వమూ మీరే ననుకొని, మీదగ్గిరకొచ్చాను మీరే నాతప్పుల్ని మన్నించకపోతే, నాకు వేరే దిక్కేముంది? ఏంగాను?" అన్నది శ్రీదేవి అతనికాళ్ళ దగ్గిర కూచుని, చేతులతో రెండుకాళ్ళూ గట్టిగా పట్టుకొని.

నాగేంద్రానికి తెరిపివొచ్చినట్లయింది. తను ఇంతసేపూ ఆమెనుండి, ఏమికోరుతున్నాడో 'అది' లభించినట్లుగా తోచింది.

"ఈ జ్ఞానం 'ఆనాడు' వుండవలసింది. ఇప్పుడు పరిస్థితులు నా చేయిదాటిపోయినవి. నేను చేయగలిగిందేమీ లేదు. వెంకటసుబ్బయ్యగారి కూతుర్ని చేసుకోబోతున్నాను. లగ్నాలు పెట్టుకోవటంగూడా ఎప్పుడో జరిగిపోయింది. ఇంకో రెండువారాలలో పెళ్ళిగూడా అవుతుంది. ఇక నువ్వు నిరభ్యంతరంగా మీయింటికి వెళ్ళిపోవొచ్చు!"

"నేనా? ఇక్కడనుండి కదలను."

"కదలకపోతే, నేను కదిపిస్తాను" అన్నాడు ఆమెమీదికి వొంగి.

"మీరు నన్ను కొట్టండి, తిట్టండి, తన్నండి, చీల్చండి. ఆ హక్కు నామీద మీకున్నది. ఏనాడు నామెడకు మూడు ముళ్ళూ వేశారో, ఆనాడే నేను మీసొత్తునయిపోయినాను.

నన్ను మీరేమిచేసినా నేను వెళ్ళను.'' అన్నది శ్రీదేవి అతని కాళ్ళను'' గట్టిగా కావిలించుకొని.

"ఇప్పుడేమీ లాభంలేదు. కనీసం పదిరోజుల కిందట నువ్వు వొచ్చినట్లయితే, ఎట్లావుండేదో నేను చెప్పలేను. వెంకట సుబ్బయ్యగారికి మాట యిచ్చాను.'' అన్నాడు నాగేంద్రం.

"నా రాత ఎట్లావుంటే ఆవిధంగా జరుగుతుంది. కాని వ్వండి. మీ సుఖానికి నేను అడ్డంరాను. మీరు రెండో వివాహం చేసుకోండి. మీ పాదాలదగ్గిర బెత్తెడు స్థలం నాకు ప్రసాదించండి. మీసేవ చేసుకొంటూ వుంటాను.'' అన్నది శ్రీదేవి అతని కాళ్ళకు ముఖాన్ని గట్టిగా హత్తి.

"నీ పీడ వదిలిపోయింది గదా అని సంతోషించాను. మళ్ళీ శనిగ్రహమల్లే నన్ను తగులుకొన్నావు. ఛీ". అంటూ నాగేంద్రం కాళ్ళు విదిలించుకొని దూరంగా వెళ్ళి నిలబడ్డాడు.

శ్రీదేవి నాలుగునిమిషాలు అట్లాగేచూచాని, తరువాత, తలుపు పక్కనేవున్న మూట తెచ్చి, గదిలో వొకమూలగా పెట్టింది. తలుపులువేసి గడియపెట్టింది.

"మీరు కొంచెం పక్కకు తప్పుకోండి. ఇల్లంతా శుభ్రంగా వూడుస్తాను. మరీ నానాగిజాటుగా వుంది" అన్నది శ్రీదేవి.

"అక్కర్లేదు. నేను వూడ్చుకొంటాను" అన్నాడు నాగేంద్రం మూలగావున్న చీపురుకట్టవేపు పోతూ.

శ్రీదేవి రెండడుగుల్లో చీపురుదగ్గిరకెళ్ళి గభాలున చేతిలోకి తీసుకొంది.

"అక్కర్లేను. విడువ్'' అన్నాడు.

"విడవను. మీరు చీపురు పట్టుకోటం నేను కళ్ళారా చూడలేను."

"అది తరవాత సంగతి. ముందు చీపురు వదలాలి."

"ఏం? నేనేం పాపంచేశాను? నా యిల్లు నేను శుభ్రం చేసుకోగూడదా?" అన్నది శ్రీదేవి ఏడుపుముఖంపెట్టి.

"ఇది నీయిల్లు గాదు."

"పోనీయండి. ఇంతక్రితం నన్ను "దాసి"గా స్వీకరిస్తామన్నారు. కనీసం ఆ హోదాతోనన్నా నన్ను వూడ్వనివ్వండి."

నాగేంద్రం ఇంకోమాట లేకుండా, ఒక్క విదిలింపు విదిలించుకొని బైటికివొచ్చి, వాకిట్లో నిలబడ్డాడు.

పదినిమిషాలకల్లా శ్రీదేవి యిల్లు శుభ్రంగా వూడ్చింది. చిలుముబట్టిన యిత్తడిగ్లాసును ఇసకబెట్టి పచ్చగా తోమింది. నాగేంద్రానికి చక్కగా పక్క అమర్చింది. నాగేంద్రం లోపలికొచ్చి, ఇల్లు నాలుగుమూలలూ చూసి, మంచంమీద పడుకొన్నాడు కళ్ళుమూసుకొని.

అతనికి నిద్రపట్టటల్లేదు. కొంచెంసేపటికి శ్రీదేవి గొంతు వినిపించింది.

"ఛీ! ముదనష్టపన్నం, పాచిపోయింది. తింటానికేం పనికొస్తుందీ?"

నాగేంద్రం చప్పునలేచి, చొక్కాతొడుక్కొని బైటికి వెళ్ళాడు. ఈలోపుగా శ్రీదేవి, అలమరాతీసి, నూనె రాసుకొని, తల దువ్వుకొంది. సబ్బుపెట్టి ముఖం కడుక్కొంది. ఈ కార్యక్రమం ముగుస్తుండగానే నాగేంద్రం వొచ్చాడు. ఒచ్చీరావటంతోనే చేతిలోవున్న రెండు పొట్లాలనూ శ్రీదేవిమీదికి విసిరి,

మాటాపలుకూ లేకుండా, మంచంమీద కెళ్ళి ముసుగుపెట్టు కొన్నాడు.

శ్రీదేవి ఆ మిఠాయి తిన్నది. కూజాలో నీళ్లు తాగింది. దీపం చిన్నదిగా తగ్గించి, నాగేంద్రంమంచంపక్కనే చాప వేసుకొని పడుకొంది.

...ఒక రాత్రివేళ నాగేంద్రానికి, ఏదో అలికిడి అయి నట్లు తోచి, కళ్ళు తెరిచాడు. శ్రీదేవి మంచంమీద కూచుని, అతని కాళ్ళు పిసుకుతున్నది! ఏదో అందామని నాగేంద్రం ప్రయిత్నంచేశాడుగానీ, లాభం లేకపోయింది. అతని గొంతుకు వుండలాంటిదేదో అడ్డుపడి, ఆ మాట పైకి రాలేకపోయింది. చిన్న దగ్గుదగ్గి మళ్ళీ ముసుగుపెట్టుకొన్నాడు.

అరగంట గడిచిన తరవాత, శ్రీదేవి మెల్లిగా, అతన్ని నెడుతూ "కొంచెం పక్కకి జరగండి. చాపమీద పడుకొంటే మరీ ఎముకలు వొత్తుకుపోతున్నాయి" అన్నది.

ఈ మాటలు నాగేంద్రానికి వినిపించినయ్యో, లేదో చెప్పటం చాలాకష్టం. అతనుమాత్రం గురక బెడుతూనే పక్కకు జరిగాడు. శ్రీదేవి శరీరం మిగిలినభాగాన్ని ఆక్రమించింది...ఒక రాత్రివేళ నాగేంద్రం పెదిమలు శ్రీదేవిని ముద్దు పెట్టుకొంటు న్నాయి. అతనిచేతులు ఆమె శరీరాన్ని దగ్గిరిగా పొదువుకొం టున్నాయి. ఆమెచేతులు అతని నడుమును చుట్టుకొని వున్నాయి. తనకు యిష్టంలేని ఆ పాపిష్టికార్యం చెయ్యటా నికి, అతని అంతరాత్మ, ఎంత ఘోషపెట్టిందో భగవంతుడికే తెలియాలి.

* * * * *

శ్రీదేవి అదృష్టవంతురాలు. నాగేంద్రం రొండో పెళ్ళి చేసుకోలేదు. ఏదో ఒకటి రెండురోజులు ముభావంగావుండటం తప్ప, తరవాత వాళ్ళిద్దరూ బాగా నేవున్నారు. శ్రీదేవి తల్లి దండ్రులు వొకసారి రహస్యంగా వొచ్చి, కూతుర్ని చూసి పొయ్యారని, కొంతమంది చాటుమాటుగా అనుకొనేమాటల్లో, ఎంతవరకు నిజం వున్నదో మనకు తెలీదు.

ఇన్నిటికీ అదృష్టజాతకుల్ని ఎవ్వరూ చెరపలేరు. శ్రీదేవి ఇక్కడకు వొచ్చిన అయిదోనెలకు ప్రసవించి, మొగ పిల్లవాణ్ని కన్నది. కానీ, శ్రీదేవి కనిన పిల్లవాడికీ, గంగన్నకూ ఆట్టే భేదంలేదని, కిట్టనివాళ్లు కొందరనవొచ్చు. ఆ మాటలు నిజంగూడానేమో! అయినా ఇవన్నీ మనకనవసరం. ఇటువంటి పాపపుమాటలు బొత్తిగా మనం అనుకోగూడదు.

తారతమ్యం

మీనాక్షి భోగంది. ఇరవై సంవత్సరాల ఈడుకే కావలసినంతడబ్బు సంపాదించింది. తల్లి కాలంలోని పెంకుటిల్లు పడగొట్టి రెండంతస్తులమేడ వేయించింది. కొద్దిరోజుల్లోనే ఒక చిన్నకారు కొనేప్రయత్నంలో వుంది.

ఈసమయంలోనే మీనాక్షికి తన వృత్తిమీద అసహ్యం కలిగింది. ఈవిధంగా ఎంతకాలం జీవితాన్ని గడిపేటట్టు? డబ్బుకోసం ఎంతనటన చూపించాలి? రోజురోజుకూ మొగాళ్లు మారుతూనే వుంటారు. వొక్కో-రాత్రి ఆరుగురు మొగాళ్ళు మారిన సమయాలుగూడా లేకపోలేదు.

మీనాక్షికి ఇప్పుడు సంసారస్త్రీలమీదకు మనసు మళ్ళింది. వాళ్ళలాగా చక్క-గా (?) సంసారం చేస్తూ బిడ్డాపాపలతో కళకళ్ళాడాలని మీనాక్షి కోరిక! తను ఎంత "ప్రేమ" చూపినా అదంతా 'భోగంతళుకు' కిందనే జమకట్టబడుతోంది. తన జీవితానికి గమ్యస్థానమేమిటి? ఎంతదూరం తనీవిధంగా ప్రయాణించాలి? చివరికి మిగిలేదేమిటి?

మీనాక్షికి కొంత ఆలోచించిన తరవాత తన కోరిక అసంభవమైందిగా కనిపించింది. మీనాక్షి భోగంది. పధ్నాలుగోఏటనే వృత్తిలోకి దిగింది. ఈ ఆరుసంవత్సరాలకాలంలోనూ కొన్ని వందలమంది మీనాక్షిని అనుభవించారు. ఆ సంగతి ఎంతోమందికి తెలుసు. ఇప్పుడు మీనాక్షికి నిజంగా హృదయ పరివర్తనం కలిగి 'పెళ్ళి' చేసుకోవడానికి తయార

యుందే అనుకోండి, అయితే మీనాక్షిని చేసుకోవడానికివొచ్చే వాడెవడు? అంతసంస్కారం కలిగినవాడు దొరకడం చాలా కష్టం. కాకపోతే "వుంచు" కొంటారు. "పెళ్ళి" అనే పేరు మీదగాకుండా 'చేరదీస్తారు'.

మీనాక్షికి ఇవి నచ్చవు. వుంచుకొనేవాళ్ళు (పర్మనెంటుగా) చాలామంది వున్నారు. చేరదీసేవాళ్ళుగూడా చాలా మందే వున్నారుకానీ, మీనాక్షికి కావలసింది భర్త. రోజురోజుకూ ఈ సమస్యతో మీనాక్షి కొట్టాడుతూ వుంది.

2

అయితే మీనాక్షి కోరిక అసంభవమైందిగా కాలేదు. నాగేంద్రం మీనాక్షిని పెళ్ళిచేసుకోడానికి అంగీకరించాడు.

నాగేంద్రానికి పాతికసంవత్సరాల వయస్సు వుంటుంది. తల్లి చిన్నప్పుడే చచ్చింది. తండ్రి నాగేంద్రం ఇంటర్ చదువుతున్నప్పుడు చచ్చాడు. ఆస్తిపాస్తులేమీ లేవు. ఏదో దేశవాళీ కంపెనీలో నెలకు యాభయ్‌రూపాయలు తెచ్చుకొంటున్నాడు. నెలకు బొటాబొటీగా సరిపోతుంది. నాగేంద్రం భార్య నీళ్ళాడ లేక చచ్చిపోయి నాలుగుసంవత్సరాలైంది. ఇంతకాలం అతను పరాయి ఆడవాళ్ళను వాడుకొన్నాడు. అయిదునెలలు ఒక బ్రాహ్మణ విడోను 'వంట'కోసం అట్టేపెట్టుకొన్నాడు. ఈ లోపల శ్రీమతిగారికి గర్భం వొచ్చింది. ఆవిడ "జీతంచాలక" నాగేంద్రంనుండి వెళ్ళిపోయింది. మొత్తంమీద నాగేంద్రం ఇతరత్రా చాలా ఖర్చుపెడుతుంటాడు.

మీనాక్షి అతన్ని పెళ్ళిచేసుకోడానికి మనస్ఫూర్తిగా అంగీకరించింది. అప్పుడే ఆవిడదృష్టిలో పతివ్రతలు మెరవ

సాగారు. ముఖ్యంగా చింతామణి వగైరాలు. మీనాక్షి ఈ కోరిక తల్లికి సుతరాము నచ్చనేలేదు. ఆ కసినంతా నాగేంద్రం మీదికి సమీకరించింది. "నిన్ను పోలీసులకు పట్టిస్తా" నంది. "ఇంతకంటే మరేం గతిలేదూ!" అంది. కూతురుతో "ఒక్క పూచికపుల్లకూడా అంటుకోనివ్వన"ని నిష్కర్షగా చెప్పింది.

ఈ బెదరింపులకు ఏ ఒక్కరూ జంకలేదు. కట్టుగుడ్డలతో పది రూపాయలతో (ఇవి మాత్రం రాత్రి జట్కా ప్రియుడు ఇచ్చాడు) నాగేంద్రం వెంట బయలుదేరింది.

ఆనాటి రాత్రి హోటల్‌నించి కారేజి తెప్పించాడు నాగేంద్రం. మీనాక్షి ముందుగా నాగేంద్రానికి వొడ్డించింది.

"నీవూ కూచో మీనూ" అన్నాడు నాగేంద్రం.

ఆ స్వరంలో నిండారిన ప్రేమధ్వనులు వినిపించినయ్ మీనాక్షికి. మీనాక్షి గుండెలు గగుర్పొడిచినయ్. వొళ్ళు జలదరించింది.

"మీరు కానివ్వండి... ...తరవాత కూచుంటాను" అంది. అని తను పతిభక్తిని బాగా అలవాటు చేసుకొంటున్నా ననుకొంది. ఇదివరకు చాలామంది విటులు నాగేంద్రంలాగే అన్నారు. కానీ వాళ్ళమాటలకు నాగేంద్రం మాటలకు కొంత భేదాన్ని అస్పష్టంగా చూడకలిగింది మీనాక్షి. నాగేంద్రం భోంచేసి వొక్కపలుకు నములుతూ కుర్చీలో కూచున్నాడు. మీనాక్షికి రెండవఆకులో భోంచేయ బుద్ధిపుట్టలేదు. నాగేంద్రం కెలికికెలికి పోయిన ఎంగిలాకులోనే తనూ తింది. రోజూ తనుతినే అన్నానికీ దీనికీ చాలా భేద మున్నట్లుగా మీనాక్షికి తోచింది.

రెండో ఆట సినిమాకు పోయి వొచ్చేసరికి బాగా పొద్దు బోయింది. అందులో నాగేంద్రం పగలల్లా ఆఫీసులో (ఆఫీసు లోనని అతనే చెబుతుంటాడు. కాదనుకొన్నా ఈ రచయితకు అట్టే ఇబ్బందిలేదు. కానీ నెలకు 50 రూపాయలు మాత్రం తెస్తుంటాడు. అంతవరకు గ్యారంటీ) పనిచేయడంవల్ల అలిసి పొయ్యాడు. మీనాక్షి చప్పున గ్రహించింది. తెల్లారగట్లదాకా అతని కాళ్ళు పిసికింది.

3

నాగేంద్రం ఇంతవరకూ వున్నది వొక కొద్దిపాటిగదిలో. అందులో రెండే మంచాలు. వొక బీరువా, కొద్దిపాటి సామాను ఉంది. ఇదివరకు నాగేంద్రం నెలవారీగా హోటల్లో భోంచే స్తుండేవాడు. మీనాక్షి వొచ్చినప్పటినుండీ హోటలు కెళ్ళడం మానుకొన్నాడు. అయితే ఇద్దరుకూ సరిపడేలాగా క్యారియరు వొస్తుంటుంది. ఒకనాటిరాత్రి నాగేంద్రం తీరిగ్గా పడుకొని (ఆ సమయంలో మీనాక్షి ఇంకో మంచం మీద నిద్రపోతూ వుంది) తను నెలవొకటికి హోటలుకి ఎంత చెల్లిస్తున్నదీ లెక్క గట్టాడు. సొంతంగా వంటబెట్టే పక్షంలో హోటలుకు చెల్లించే డబ్బులో ఐదింట మూడువంతులకే అంతకంటే మంచిభోజనం దొరుకుతుందని అంచనావేశాడు. అయితే వంటకు ఈ యిల్లు చాలదు కాబట్టి వేరేయిల్లు తీసుకోవాలి, ఆ లెక్క ప్రకారం చూసినా వంటపెట్టడమే మంచిదిగా కనిపించింది నాగేంద్రానికి.

ఆ తెల్లవారే మీనాక్షితో ఈసంగతి చెప్పాడు.

"నాకు వండటం చాతగాదండీ" అంది మీనాక్షి. నిజంగా మీనాక్షికి వరిడడం చాతగాదు. చిన్నతనంలో తల్లి

వొండేది. మొన్నటిదాకా పనిమనిషి వొండేది. కాబట్టి వంట విషయం తెలుసుకోవలసిన అవసరం మీనాక్షికి ఇంతకితం కలగలేదు. కానీ ఇదివరకు తోవ వేరు, ఇప్పుడు తోవ వేరు. అందులో వారికి హోటలుకూడు సరిపడకనే ఈమాట అన్నారేమో? ఈ సందేహం మీనాక్షి మీద బాగా పనిజేసింది. వొండడానికి అంగీకరించింది. వొకటి రెండు రోజుల్లో అంతే అద్దెలో యింకో యిల్లు మాట్లాడాడు నాగేంద్రం. మీనాక్షి ఆ యిల్లు చూచి సంతోషించింది.

ఒకనాడు మీనాక్షి నాగేంద్రాన్ని కొద్దిగా చిల్లర డబ్బు లడిగింది.

"ఎందుకు"? అన్నాడు నాగేంద్రం.

"సబ్బు కొనుక్కోవాలి... అయిపోయి రెండురోజు లైంది" అంది మీనాక్షి. మీనాక్షి అతన్ని డబ్బులడగటం అదే తొలిసారి.

"సబ్బు లేకపోతే స్నానం చేయగూడదా ఏం!" అన్నాడు నాగేంద్రం మనం లక్షాధి కారులం గాము. కనీసం గొప్ప ఉద్యోగమన్నా లేదు. యాభయ్ రూపాయలు ఎన్నింటి కని వొస్తయ్?" అన్నాడు. అప్పటినుండి మీనాక్షి సబ్బుతో స్నానంచేసినపాపానపోలేదు.

4

తొలిరోజుల్లో నాగేంద్రం కొన్న నాలుగు చీరెలు చినిగిపోయినయ్. అప్పటికీ మీనాక్షి ఈ సంవత్సరమల్లా వాటిని పొందికగా వాడింది. సాధ్యమయ్యినంతవరకూ వాటిని సూదిదారంతో సంస్కరించింది. అప్పటికీ అలవిగాని స్థితిలోకి

దిగజారినయ్ ఆ చీరెలు. అసలు చినుగుముఖం పట్టినపుడే కొత్తచీరెలను గురించి వొకటి రెండుసార్లు నాగేంద్రాన్ని హెచ్చరించింది. అతగాడు ఈనెలనీ... ఆపై నెలనీ జరిపిళ్ళు బెడుతూ వొచ్చాడు, ఇక కొత్తచీరెలు కొనందే లాభంవుండ దని తేలిపోయిన రోజున మీనాక్షి నాగేంద్రానికి ఈ విష యమై గట్టిగా చెప్పింది.

"యాభయ్‌రూపాయల్లో ఎన్నని సర్దగలను! ఇంకా నయం, ఏపాతన్నా సొంతంగా నీకు వున్నయ్. ఇప్పుడు నేను వేసుకొంటున్న గుడ్డలు వొకానొక స్నేహితుడు ధర్మం చేశాడు...వొచ్చే నెలలో చూద్దాంలే" అన్నాడు నాగేంద్రం.

న్యాయంగా అయితే ఆ గుడ్డలు మరో వారంరోజుల యినా శరీరాన్ని కాపాడేస్థితిలోలేవు. ఆసంగతి నాగేంద్రానికి తెలుసు కానీ, ఏంచేస్తాడూ పాపం! యాభయ్‌రూపాయల గుమాస్తా పురుగాయె!!

చీరలనుగురించి యిబ్బందిపడడం మీనాక్షి జీవితంలో యిదే మొదలు. మీనాక్షికి చిన్నతనంలోనే పాతికజతలుండేవి. మీనాక్షికి కన్నెరికంబెట్టిన చౌదరయ్య పాతిక చీరెలు తెచ్చాడు నూలువి, సిల్కువి కలిపి. ఆతరువాత మీనాక్షి సంపాదించినవి మూడుబీరువాలనిండా వున్నయ్. ఏ విషమసమ యంలో గూడా యిస్త్రీబట్టను రెండురోజులకంటె మీనాక్షి ఎక్కువకాలం కట్టలేదు. అయితే మీనాక్షి యిస్త్రీబట్టలను కట్టడం మానుకొని ఆరునెలలు గావొచ్చింది, ఇప్పటికి. బస్తీలో చాకలివాళ్ళు దొంగవెధవలని నాగేంద్రం చెప్పడంచాత

మీనాక్షి తనగుడ్డలను నాగేంద్రంవాటితోసహా స్వయంగా వుతికేది వాళ్ళని నమ్మలేక.

ఈ సంగతులన్నీ మీనాక్షికి తెలియకపోలేదు. అయినా అది "కులట" జీవితం. ఇది "సంసారి" జీవితం. ఎన్నోథక్కా-మొక్కీలు తింటేనేగాని ఈ రెండవదాంట్లో నిభాయించడం కష్టం. చెడును సంపాదించుకోడానికి కొన్ని నిమిషాలు చాలు. కానీ ఆచెడును నిర్మూలించి ఆ స్థానంలో మంచిని వుంచాలంటే ఎన్నోసంవత్సరాలు కావాలి. ఈలోపుగా ఆవ్యక్తి ఎన్నో అగ్నిపరీక్షలకు తట్టుకోవలసి వుంటుంది. అప్పటికిగాని సత్ఫలితం కలగదు. ఈవిషయాలన్నీ మీనాక్షికి తెలిసింతరువాత చీరలను గురించి అంత గట్టిగా ఎప్పుడూ అడగలేదు.

5

ఇప్పుడు మీనాక్షి కడుపుతో వుంది. ఇంటిపని చేయలేక నానాఅవస్థ పడుతోంది.

"ఈ నెలరోజులు వొక పనిమనిషిని కుదర్చండి. నేను చేయలేకుండావున్నాను" అంది మీనాక్షి.

"ఎన్నింటికని చావను? అందులో ఈ నెలనుండీ యింటి అద్దె అయిదురూపాయ లెక్కువయింది. నీకంటే ముందే నాకీ వూహాతట్టింది. ఈనెల మొదటే వొకపనిమనిషిని మాట్లాడాను. అద్దెపెరగడంచాత దాన్ని మానుకోమని చెప్పాలిసొచ్చింది. యాభయ్ రూపాయల్లో ఎన్నని సర్దను?" అన్నాడు నాగేంద్రం.

మీనాక్షి కిప్పుడు ఆరోనెల అయినా ఇంటిచాకిరంతా చేస్తూనేవుంది. దానికి తోడు ఎదో నలత వొంట్లో ప్రవే

సించింది. అయినప్పటికీ వాళ్ళింట్లో వున్న రెండు మంచా ల్లోనూ వొకదానికి బూజుపట్టింది. దాన్ని ఈ సంవత్సరంన్నర కాలంలోనూ ఏపదిదఫాలో కంటే ఎక్కువ వాడలేదు.

ఒకనాటిరాత్రి మీనాక్షి అర్ధజాముదాకా మూలిగి అప్పుడే కునుకుదీసింది. అంతవరకూ నిద్రబట్టక తన్నుకొంటున్న నాగేంద్రం అప్పుడే కునుకుపట్టిన మీనాక్షిని తనవేపు తిప్పు కొన్నాడు. గట్టిగా తనకు ఆనించుకొని నొక్కుకొన్నాడు. మీనాక్షికి మెలుకువ వొచ్చింది. అభ్యంతరం చెప్పింది. "వొంట్లో సరిగాలేదు" అన్నది. కడుపువేపు చూపి బతిమా లింది. వోపికనంతా కూడగట్టి ఎదురు తిరిగింది. నాగేంద్రం యినుపగరిటెతో గొడ్డును బాదినట్టు బాదాడు. మీనాక్షి శోకాలు పెట్టింది. చుట్టూ ఇళ్ళల్లోవున్న ఆడంగులు మీనా క్షిని ఓదార్చటానికి రాలేదు. పైగా "ఏం, మ్హాయరోగ మొచ్చిందా...కి...బోగందీ భోగంవగలు" అని తమ మొగు ళ్ళను గట్టిగా కావిలించుకొని నిశ్చింతగా నిద్రపొయ్యారు. ఏది ఏమయినప్పటికీ ఆరాత్రి తనఅవసరాన్ని మాత్రం తీర్చుకోగలిగాడు నాగేంద్రం అప్పటికి మీనాక్షికి ఎనిమిదో మాసం నిండింది.

మీనాక్షి దెబ్బలు తినడం ఇది నాలుగోసారి. కార ణాలుమాత్రం ఇవే, ఒకసారి కొంచెం తలనొప్పిగా వుంది. అదీ అవ్వేళ మధ్యాహ్నం నిద్రపోకపోవడం మూలాన. ఆరాత్రి వొక ఆసామివొచ్చి రాత్రికి పాతికరూపాయ లిస్తాననాన్నడు. తల్లి ఎంతో బతిమాలింది. మీనాక్షి ఒప్పుకోలేదు. డాక్టరు చేత ఇంజెక్షన్ తీసుకొంద్ది తలనొప్పికి. ఇది మీనాక్షి "కులట"

జీవితంలో సంగతి. "సంసారి" జీవితంలో కొచ్చిన తరువాత ఎనిమిది నెలలగర్భంతో మొగుడికి లొంగిపోలేదని చావ తప్పించుకొంది.

6

మీనాక్షి నీలాడింది. అప్పటినుండీ మీనాక్షి మంచం లోనించి లేవదు. పిల్లాడికి తల్లి పాలు చాలడంలేదు. అందులో "రోగిగావున్న తల్లి పాలు పట్టడం మహాప్రమాదం" అన్నారు కొంతమంది. పిల్లాడు పూర్తిగా డబ్బాపాలమీద ఆధారపడ వలసివొచ్చింది.

"ఎక్కడిడబ్బా పీడిబొందమీదికే చాలడంలేదు. ఎన్ని పాలడబ్బాలని తేను? యాభయ్ రూపాయల్లో ఎన్నని సర్దను?" అన్నాడు నాగేంద్రం.

పాలు లేక చిక్కిపోతున్న తనకొడుకుని చూచి బావురు మని ఏడ్చింది మీనాక్షి "ఈ నిర్భాగ్యురాలి కడుపున ఎందుకు పుట్టావురా నాయనా!" అని నాగేంద్రం చూడకుండా శోకాలుపెట్టింది.

మీనాక్షి పూర్తిగా కోలుకొనేటప్పటికి ఆరుమాసా లైంది. అయితే మీనాక్షికి బదులు పసిపిల్లడు జబ్బునపడ్డాడు. డబ్బాపాలు చాలడంలేదు. అవయినా పిల్లాడు ఇముడ్చుకో లేకపోతున్నాడు. కళ్ళు గోతుల్లాగ తయారయినై. చేతులు, కాళ్ళు పూచికపుల్లలకంటె హీనం. కడుపు గుమ్మడికాయంత వుంది.

"ఇది లివరుజబ్బమ్మా! జమ్మివారిమందు వాడండి. చప్పున తగ్గిపోతుంది. మొన్న వెంకమ్మత్త కూతురుకు..." అన్నారొకరు.

ఆనాటి రాత్రి నాగేంద్రంతో ఆ సంగతి చెప్పింది మీనాక్షి. "నిజమే పాపం! ఏం చెయ్యమంటావు?" అన్నాడు నాగేంద్రం. మీనాక్షి ఏమీ చెప్పలేదు. నిద్రలో గురకపెడు తున్న కొడుకును గుండెల్లోకి తీసుకొని తడిసిన కళ్ళను మూసింది,

అర్ధరాత్రప్పుడు పిల్లాడికి బదులుగా నాగేంద్రం తగిలాడు.

"నేనేలే. ఏదీ ఇట్లా తిరుగు" అన్నాడు నాగేంద్రం మీనాక్షిపొత్తికడుపుకింద తడుముతూ.

"పిల్లాడు" అంది మీనాక్షి లేవబోతూ, నాగేంద్రం మీనాక్షిని లేవకుండా అదిమిపట్టి "రేప్పొద్దున డాక్టర్ని పిలు స్తాను...ఇందాక అబ్బాయిని చూస్తే నాగుండె తరుక్కు పోయింది" అన్నాడు. మీనాక్షిలోని "మాతృహృదయం" కరిగిపోయింది. తన చిట్టిబాబు ఆరోగ్యంకోసం తనవొంట్లో "సరి" లేకపోయినా తెల్లవార్లూ నాగేంద్రంచేతుల్లో వొం పులుతిప్పబడింది.

నాగేంద్రం సత్యహరిశ్చంద్రుడుకాడు. కనీసం కృత యుగంలోని మనిషన్నాకాడు (ఆ యుగంలోనివాళ్ళు మంచి వారని ఈ రచయిత ఎప్పుడూ అభిప్రాయపడలేదు. అది రచ యిత తప్పుకాదు.) అన్నమాట చెల్లించడానికి. అతను సర్వ సాధారణమైన మనిషి.. మీదు మిక్కిలి పందొమ్మిదో శతా

బ్రకాలంవాడు. (ఇది ఇరవై రెండోశతాబ్దమని అనడం అనుచితం. "శ్రీ శ్రీ" తో ఈ రచయిత ఏకీభవిస్తున్నాడు) అంచేత ఆ తెల్లవారి డాక్టర్ని పిలవవలసిన అవసరం నాగేంద్రానికి లేదు.

7

పిల్లాడు చచ్చి నెలరోజులు దాటింది ఈ దిగులు వల్ల అణిగిపోయిన మీనాక్షి రోగం తిరగబెట్టింది. అంత రోగం తోనూ ఇంటి చాకిరీ చేస్తూనేవుంది. నాగేంద్రం మహా భయ స్తుడు. అంచేత రాత్రిళ్ళు వొంటరిగా పడుకోలేడు. రోగంతో మూలుగుతున్నా సరే మీనాక్షిని తోడుజేసుకొని పడు కొంటాడు; అప్పటికిగానీ నాగేంద్రం నిర్భయంగా నిద్రపోలేడు.

ఒకనాటి రాత్రి మీనాక్షి ఎందుకో లేచింది. దీపం సన్నగా వెలుగుతూవుంది. నాగేంద్రం పక్కలోలేడు. బైటికెళ్లా డేమో ననుకొంది. అరగంట కయినా రాకపోవడంచాత బైట చూద్దామని తలుపుతీయబోయింది. చాలాసేపటికిగానీ బైట గొళ్ళెం పెట్టబడిందని మీనాక్షి తెలుసుకోలేకపోయింది.

ఆ తెల్లవారి నాగేంద్రాన్ని అడిగింది.

"ఆఁ, నీ ముఖం......కలవరించావేమోలే!" అన్నాడు నాగేంద్రం.

అట్లాంటి కలవరింపులు మీనాక్షి చాలాసార్లు కలవ రించింది. వొక వారం రోజులు పట్టుబట్టి చూసింది. అన్ని రోజులూ మీనాక్షి ఆవిధంగా కలవరిస్తూనేవుంది. పోతే నాగేంద్రం వొక అమ్మాయిని "లవ్" చేశాడని తనకు రాత్రిళ్ళు పక్కలో నాగేంద్రం లేనట్లు 'కలవరింపులు' రావ

డానికి ఆ "లవ్వే" కారణమని మీనాక్షికి చాలాకాలందాకా తెలియ లేదు.

పాపం ఎక్కువకాలం దాగదు. మీనాక్షికి ఆవిధమైన కలవరింపులు రావడం ప్రారంభించిన రెండుమాసాలకు నాగేంద్రం వొంటినిండా చారెడేసిపొడలు పుట్టినయ్. పక్షంరోజులు తిరక్కముందే మీనాక్షి వొంటిమీదికి ఈ పొడలు పాకడం జరిగింది. నాగేంద్రం "లవ్" చేసిన అమ్మాయి వందరూపాయలు ఖర్చుబెటి తన "లవర్" శరీరాన్ని మరమ్మత్తు చేసుకొంది. మీనాక్షి అవసరం నాగేంద్రానికే పట్టనప్పుడు, నాగేంద్రం "లవర్" కేం అవసరం?

మీనాక్షి పని యిప్పుడు నానా గజాటుగా వుంది. తన శరీరాన్ని నాగేంద్రానికి చూపించి డాక్టర్ని పిలవమని బతిమిలాడింది. అప్పుడు నాగేంద్రం తాగివున్నాడు. ఆసంగతి మీనాక్షికి అప్పుడే తెలిసింది.

"...ఇంకా దొంగవగలు పడతావేం? నానా గాడిదలతో తిరిగి అడ్డమైన రోగాలన్నీ వొంట్లోకి పట్టించుకొన్నావ్. అవన్నీ నాకు ఎక్కించి నా ఆరోగ్యం నాశనం చేశావ్. నువ్వసలు భోగం...వి నాయింట్లోనించి ఫో..." ఈ వరసలో వెళ్ళాడు నాగేంద్రం. ఆఖరికి మీనాక్షిని స్పృహతప్పేటట్లు తన్ని బైటికీడ్చాడు.

చుట్టుపక్కల జనం "భోగం...! భోగం వగలూ" అన్నారు.

మీనాక్షి వొక్కసారి తన పాతజీవితంలోకి తొంగి చూసింది. అదెంత హాయయిన జీవితం? ఎంత డబ్బిచ్చినా

నచ్చని వాడుంటే తిరస్కరించే ప్రాథమిక హక్కు ఆజీవితంలో దొరుకుతుంది. సర్వసంపూర్ణమైన బతుకు. తనకావిలింత కోసం వందలమంది తిరుగుతుంటారు. ఎంతో ఆకర్షణ, వెలుగు, మధురంగా పొంగుతూవుంటుంది. క్షుద్రమైన సంసార జీవితం! మొగుడు నచ్చినా నచ్చకపోయినా నచ్చినట్టు నటించాలి. తన ఆరోగ్యం ధ్వంసమయివున్నా మొగుడిచేతుల్లో వొంకలు తిరగాలి. తిండికోసం, గుడ్డకోసం, చివరికి జడరిబ్బను కోసం మొగుడికి శరీరాన్ని వొప్పజెప్పిందాకా గతిలేదు. అయితే భోగంవాళ్ళకీ సంసారులకీ ఎక్కడ భేదం? భోగంది వందరూపా యలకు నచ్చినవాడికి శరీరాన్ని వొప్పగిస్తుంది. సంసారస్త్రీ రిబ్బనుకోసం కుళ్ళుమొఖం భర్తను కళ్ళుమూసుకొని ఏడుస్తూ భరిస్తుంది. తన కిష్టంలేకపోతే ఆలోకంలో తిరస్కరించవొచ్చు. "మన సభ్యత" "మన సంస్కృతి" అవి బొదబొదలాడే జబ్బులు చెరుచుకొనే ఈలోకంలో ఆడదాని ఇష్టాఇష్టాలతో నిమిత్తం లేదు వేడితగ్గితే సరి.

మీనాక్షి తన మొదటి జీవితంలోకి వెళ్ళాలనుకొంది. "ఉత్తమమైన సంసార రంగం" (???) మీనాక్షి జీవితాన్ని ధ్వంసంచేసింది. ఉన్న సౌందర్యమంతా నాగేంద్రం పీల్చుకొ న్నాడు. పిప్పివి బైటికి గెంటాడు. ఆకర్షణ కాంతి లేని బతుకు మీనాక్షిది ప్రస్తుతం. ఇక తనముఖ మెవరు చూస్తారు? తన గతేమిటి?

"భగవంతుడా?" అంది మీనాక్షి చేతులు జోడించి.

భూలోక వ్యవహారాలతో పూర్తిగా తెగ తెంపులుచేసు కొన్న భగవంతుడు "నాకెందుకు" అని చప్పగా నిద్రపోయాడు.

నష్టజాతకంలు

ఆరోజులే వేరు. ఆ కాలమే వేరు. ఇది జరిగి ఇప్పటికి నాలుగైదు సంవత్సరాలు కావస్తున్నది! ఈలోగా తనెంతో మారిపోయింది! జీవితం, బరువుగా తనమీద సవారీ చేసింది! ఎన్నో సుఖాలు, దుఃఖాలు, తృప్తి, అసంతృప్తి —. ఇలాంటి వెన్నో తను అనుభవించింది. అలా అనుభవించడం ఇష్టమయినా, కాకపోయినా, అనుభవించడం మాత్రం తప్పలేదు.

నిజంగా ఆరోజులు ఎంత హాయిగా ఉండేవి! ఎంత ఆనందంగా తను గడిపింది! ఎన్నికలలు కన్నది! ఎన్ని రాత్రిలు నిద్రలేకుండా అలానే ఆలోచిస్తూ పడుకొన్నది!

తలుచుకొంటే ఇప్పటికీ గుండెలు జలదరిస్తాయి. మనస్సు, ఎటో ఎటో తేలిపోతుంది! అప్పటికి తనకింకా ఏవిషయమూ తెలీదు. కానీ, ఏదో తెలిసినట్టుగామాత్రం ఉండేది. తెలిసినట్టుగానే తనూ వ్యవహారించేది!

అప్పటికే తను పరికిణీలు, వోణీలు వదిలేసింది. బామ్మ చీరెకట్టుకు తీరాలని, నానా యాగీ చేసింది. తన మాట అమ్మ కాదనలేకపోయినా, బామ్మనుగూడా కాదనలేకపోయింది! బామ్మ వాదన నిజమే! పదహారు, పదిహేడు సంవత్సరాలపిల్ల, ఇంకా పరికిణీలు కట్టుకొంటే, ఏం బావుంటుంది?

తను కొత్తగా చీరె కట్టుకొని, అది కాళ్ళకు అడ్డం పడకుండా, రవంత ఎత్తిపట్టుకొని, దొడ్లోకి వెళ్ళినప్పుడు. దడివెనక నుంచి ఓ చిరునవ్వూ, ఆవెంటనే ఓ నిట్టూర్పూ తనకు వినిపించాయి.

తను అటు కేసి చూసింది!

స్నానంచేస్తున్న రాజారావు, చెయ్యడం ఆపి, తన వేపు అదోలా చూసి, తలవంచుకొన్నాడు. అప్పుడు తన కెంత సిగ్గేసిందో చెప్పలేదు. ఏదో తప్పుచేసినదానిలా తలొంచుకొని, బిరబిరా ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోయింది.

'పిన్నిగారింటికెళ్ళి కొత్తిమిరి పెట్టించుకు రమ్మ'ని అమ్మ అన్నప్పుడు, తను పరికిణీ కట్టుకొనిగానీ, పిన్నిగారింటికి వెళ్ళనని, పట్టుబట్టింది.

'అదేమిటే, నీ తలపుండుపుచ్చా! ఆడదయింతర్వాత చీర కట్టుకోదుటే! అందుకే ఇంత సిగ్గా? నా చిన్నప్పుడు నేను —తొమ్మిదో ఏటనే, పదహారుమూళ్ళ పత్తిపాదు చీర కట్టుకొనేదాన్ని. ఇంకేం. పెద్దదానివి కాకుండా, అలాగే బొప్పిలా ఉండకపోయావా, గౌన్లు వేసుకొనేదానివి! ఫో ఫో, చాదు దించాలి గానీ, కాస్త కొత్తిమిరిరెబ్బ పుచ్చుకురా!' అన్నది అమ్మ.

భిడియపడుతూనే, తను పిన్నిగారింటికి వెళ్ళింది. తన యీ ఆకారం చూసి, పిన్నిగారు ఏం ఎగతాళిచేస్తుందోనని, గుండెలు పీచుపీచుమంటున్నాయి. కాళ్ళు తడబడుతున్నాయి. మెల్లిగా ఒక్కొక్క మెట్టే ఎక్కుతూ, లోపలికి వచ్చింది! ఇంట్లో అలికిడేమీ లేదు. వంటింటినుండి పొగమాత్రం వస్తోంది. తను అటూ ఇటూ చూడకుండా, గబగబా వంటింటి కేసి వెళ్ళింది. ఆతరువాత, ద్వారబంధం పట్టుకొని, దొడ్డంతా కలయచూసింది. ఇంట్లో ఎవ్వరూ లేరు. తలుపులన్నీ బార్లగా తీసి ఉన్నాయి.

'పిన్నిగారూ!' అని పిలిచింది తను.

'ఎవరది?'

అది రాజారావు గొంతు.

తన కెందుకో వల్లమాలిన భయం వేసింది. కాళ్లు గడగడ వణికాయి. ముచ్చెమట పోసింది. ఇలా జరగడం, తనకు అదే మొదలు.

'ఏమిటి శారదా' అన్నాడు రాజారావు, వాకిలికి అడ్డంగా నిలబడి.

చిత్రం! తనకు కావలసిన దేమిటో, ఆ క్షణాన తను మరిచిపోయింది! భయం! ఒకటే భయం!! వయస్సులో ఉన్న ప్రతిఆడదీ, వయస్సులో ఉన్న మొగవాణ్ని, ఒంటరిగా కలుసు కొన్నప్పుడు, అలానే భయపడుతుందేమో!

'ఏం కావాలి శారదా? ఎందు కలా వణికిపోతావ్?' అన్నాడు రాజారావు దగ్గరకొస్తూ.

తనకు దాదాపు మైకం కమ్ముతున్నట్టయింది. ఏదో, ఓ బ్రహ్మాండమైన సంఘటన జరిగిపోయిందనీ, అప్పుడు తను ఏమిటో అయిపోక తప్పదనీ, అనిపించింది. కానీ ఏమీ కాలేదు. రాజారావు దగ్గిరకొచ్చి, తనచెయ్యి పట్టుకొన్నాడు. తను గింజు కొందామనుకొంది. కానీ ఆపని చెయ్యలేకపోయింది. నోటికి వచ్చినట్లు, చెడామడా తిడదామనుకొంది. కానీ గొంతు పెగిలి చావందే!

ఆనాడు తను అలా చేసిఉన్నట్లయితే, పరిస్థితులు, ఇప్పటిలా కాక, మరోలాఉండేవి! ఆ క్షణాన ఏ శక్తులు తనను ఆవేశించాయో తెలీదు. తనేమీ చెయ్యలేకపోయింది! అతని ముఖంలోకి చూస్తూ నిలబడిపోయింది.

'ఇలా రా. మాట' అన్నాడు రాజారావు.

తను 'రా'నంచామనుకొంది. అనుకొని అతనివెంట గది లోకి వెళ్ళింది!

'కూచో' అన్నాడు రాజారావు.

తను కూచోలేదు.

రాజారావు ఓ నిమిషం తన కేసి తినేసేవాడిలా చూశాడు. అతని కళ్ళు క్రమక్రమంగా ఎఱ్ఱబడుతున్నాయి. ముకుపుటాలు ఉబికించి, పెద్దగా గాలి పీలుస్తున్నాడు. అతనికి గూడా వంటినిండా చెమటలు దిగజారి పోతున్నాయి మెల్లిగా వచ్చి తన రెండుభుజాలమీదా చేతులువేసి, తనను కౌగలించు కొన్నాడు. తను కొంచెంగా పెనుగులాడింది.

అంతవరకు తనకు జ్ఞాపకం! ఆతరువాత, ఏది ఏమైందో తనకు తెలీదు. ఒళ్ళంతా బరువు తీరి, గాలిలోకి తేలిపోతున్నట్టు అనిపించింది. ఏదో ఓ ఆనందం, ఓ మహాశాంతి తనకు లభించి నట్టు తోచింది. అది భ్రమే ననిపించింది తనకు. కాకపోతే, తను పడుతున్న బాధలుగానీ, అశాంతిగానీ ఏమీ లేవే మరి!

అసలిల్లా తన మనస్సుమనస్సులో లేదు. ఇంకా, తాను ఒంటరిగా ఉన్నట్లు, ఆరాజారావు తన భుజాలమీద చేతులు వేసి, దగ్గరగా తీసుకొని, గుండెలకు ఒత్తుకొన్నట్టూ అనిపి స్తూ ఉంది తనకు.

'ఏమిటేవ్, మనవరాలా! అలా ఉలికులికిపడుతున్నా వేమిటి? ఒంట్లో బాగా లేదేం?' అంది కామాక్షమ్మ.

అప్పటిగ్గానీ తనకు తెలిసిందిగాదు: తన ప్రవర్తనలో ఏదో మార్పు వచ్చిందని! ఆ క్షణంనుండే, తాను జాగ్రత్తగా

మసలడం నేర్చుకొంది! ఎంత ప్రయత్నించినా. ఆ 'ఉదుటు' తన వెన్ను మీదనే ఉంది.

పెందరాడే రెండు మెతుకులు తిని, లేచి ఆవలింతలు నటిస్తూ, గదిలో చేరుకొంది! ఏదో చదువుదామని నాలుగైదు పుస్తకాలు కెలికింది. కానీ చదవబుద్ధిగాలేదు. ఏమీతోచడం లేదు ఎందుకో తెలీని చిరాకు—చప్పున అద్దంముందు నిలబడి, తనను తాను చూసుకుంది!

ఎంత అందంగా ఉంది తను! పచ్చగా ఉండే తన ముఖం లైటు వెలుతురుపడి అద్దంలో మరింత పచ్చగా కనపడుతోంది. చెవులకున్న నీలాల దుద్దులు తళతళలాడుతున్నాయి. భాగ్యమ్మత్త పూసిన గంధం ఎండిపోయి, సగభాగం రాలిపోయింది. పలచని వాయిల్ చీరెలో—అప్పుడే తనకు ఉదయపుసంఘటన జ్ఞాపకం వచ్చింది! శరీరమంతా పులకలు దేరాయి. ముఖం ఎందుకో ఎర్రబడింది! ఓ చిన్ని నవ్వు, పెదిమల మధ్య నలిగిపోయింది!

రాజారావు తాకిన పెదిమలివి! అతను కౌగలించుకొన్న శరీరమిది? తనకు ఎల్లమాలిన సిగ్గువేసింది! అద్దంలో తనను తాను చూసుకోలేకపోయింది. రెండుకళ్ళూ మూసుకొని, పక్కమీద జారగిలబడ్డది! అప్పుడే ఏదో మత్తు తనను ఆవరించింది! ఎవరో ముఖంమీది తనచేతులను బలవంతంగా లాగుతున్నారు...

రాజారావు!

'ఇశ్శో. పెద్దగా అరవకు... అంతా నిద్రపోతున్నారు' అన్నాడు రాజారావు.

'ఎనిమిదింటికేనా?' అన్నది తాను అప్రియత్నంగా.

'నీకు టైంకూడా తెలీదని, నాకు ఇప్పటిదాకా తెలీదు' అన్నాడు రాజారావు.

ఒంటిగంట!

'రోజూ పది దాటకుండానే పడుకొనే నువ్వు, ఇవ్వాళ ఎందుకు పడుకోలేదో, చూదామని వచ్చాను. అద్దంముందు నిలబడి, నీలో నువ్వు, తన్మయురాలివయిపోతున్నావు' అన్నాడు రాజారావు మెల్లగా నవ్వుతూ.

'అయితే అయింది. నువ్వెందుకొచ్చావ్?' అన్నది తాను.

'పిచ్చిదానా! అర్ధరాత్రి దాటినా, తలుపులు వేసుకోకుండా ఉన్నావంటే, ఏమి జరిగినా జరగవచ్చు. అందుకనే, నిన్ను హెచ్చరిద్దామని వచ్చాను. అంతవరకే నేను నావశంలో ఉన్నాను. ఆతర్వాత నిన్ను విడిచి పోబుద్ధికాలేదు' అన్నాడు రాజారావు.

రాజారావును తనేమిటో అందామనుకొంది. ఏమిటో చేదామనుకొంది. కానీ, తన ఆలోచనలకు రాజారావు ఎడమివ్వలేదు. లైటు ఆర్పేశాడు. తలుపులకు గడియబెట్టాడు. బిగ్గరగా కేకలుపెడదామని నోరు విప్పింది! రాజారావు బలమైన పెదిమలు, తన నోటిని మూశాయి. అతనిచేతులు తనను పెనవేసుకొన్నాయి. కళ్ళు మూసుకుపోయాయి. నెత్తురు గోళ్ళ చివర్లకొచ్చింది...

మానవజాతికీ, ప్రకృతికీ సరిపడదేమో ననిపిస్తుందితనకు లేకపోతే తన రహస్యం కాస్తా బైటపడదు మరి! వరసాగ్గా

రెండుమూడు నెలలు తను బైటగదిని వాడుకోకపోయేసరికి అమ్మా బావమ్మా, గుసగుసలాడారు. తనను చాటుకు పిలిచి, ఎన్నోవిధాల గుచ్చిగుచ్చి అడిగారు. మొదట తాను కాదని బుకాయించినా, చివరకు అంగీకరించక తప్పలేదు.

ఆ తరవాత నానాఅల్లరీ జరిగింది. నాన్న ఉరిబోసుకొని చస్తానన్నాడు. అమ్మ బావిలో దూకుతానన్నది! కానీ, ఏమీ జరగలేదు. పదిహేనువేల కట్నమిచ్చి, ఈయనకు అంటగట్టారు. ఈ పెళ్ళి జరక్కుండా చెయ్యాలనీ తన తమ్ముడికే నన్ను ఇప్పించాలనీ, 'పిన్ని' గారు, ఎన్నో ప్రయత్నాలు చేసింది! ఆఖరుకు రాజారావుగూడా నాన్నను అడిగాడు.

ఇప్పటికీ తన కా అదృష్టం లేదు.

అదే ఆఖరుసారి తన రాజారావును చూడటం! ఆ తరవాత అతనుగూడా, అక్కగారింటి నుండి ఎటో వెళ్ళిపోయాడు. కొంతకాలం పిచ్చివాడిలా తిరిగాట్ట! తరవాత పెళ్ళిచేసుకొన్నాడనీ, అదేదో ఊళ్ళో, ఉద్యోగం చేస్తున్నాడనీ, పిన్నిగారు చెప్పింది. అప్పుడప్పుడు రాజారావు పిన్నిగారింటికి ఉత్తరాలు రాసేవాడు. ప్రతీ ఉత్తరంలోనూ తననుగురించి, చేటభారతమంత ఉండేది.

ఏది ఏమైతేనేం గానీ, అదంతా గడిచిపోయింది. మళ్ళీ ఈ జీవితంలో తను, రాజారావును చూస్తాననుకోలేదు. కానీ, ఇందాక పెళ్ళిపందిట్లో కనిపించాడు. మనిషికి, అట్టే చీకూ చింతా వున్నట్టులేదు. అప్పటిలాగానే, నవ్వుతూ నవ్విస్తూ, హడావుడిగా తిరుగుతున్నాడు. తనను చూశానన్నట్టుగా కను

బొమలు ఎగరేసి, ఓ నవ్వు నవ్వాడు. ఆ వెంటనే ఉన్నావిడ —అతనిభార్య గావును! ఎంత అసహ్యంగా ఉందీ—

ఒక్కసారి లైట్లు వెలిగాయి. ఓ క్షణం, శారద కళ్ళు మిరుమిట్లుగొన్నాయి. ఆమె కుర్చీలో అటూఇటూ కదిలి, కళ్లు నులుముకుంది! ప్రక్కనే, 'వసంత్' నిద్రపోతున్నాడు. పొన్నాయి చెట్టుమీాంచి, రయ్యిన గాలి వీచింది. గోడవతల, కుక్కలు కొట్లాడుకొంటున్నాయి. క్రింద, పెళ్ళిగొడవలు, దూరంగా, బాజాభజంత్రీలు రణగొణధ్వని!

'నువ్వు, మళ్ళా కనిపిస్తావేమోనని, పందిరంతా వెదికాను. ఇక్కడ కూచున్నావేం శారదా!' అంటూ రాజారావు పైకొచ్చాడు.

శారద, ఏదో అనబోయింది

'ఈ పడుకున్నదెవరు?......నీ కొడుకా ఏం?'

'ఊఁ' అన్నది శారద.

ఆమెకు విచారం పుక్కిలింత లవుతోంది! రెండుచేతుల తోనూ ముఖం కప్పుకొని, వెక్కివెక్కిపడుతోంది.

'నువ్వింకా, ఆవిషయం మరిచిపోలే దన్నమాట! నిన్ను చూసిందాకా, నాకా సంఘటనలే గుర్తుకు రాలేదు శారదా! ఈ జ్ఞాపకమనేది ఉన్నది చూశావూ, మహాచెడ్డదనుకో! దాన్ని సాధ్యమైనంతవరకూ చంపిపారేయాలి...తిరిగి నిన్ను ఎప్పుడు కలుసుకొంటానో ఏమిటో? నేనీ తెల్లవారుఝామున బండికి వెడుతున్నాను. చెప్పిపోదామని వచ్చాను'అన్నాడు రాజారావు.

'మరో రెండురోజు లుండకూడదూ?' అన్నది శారద.

'సెలవులేదు.'

శారద మనస్సులో ఏదో మెరిసింది. ఏదో చెప్పుదామని, నోరు తెరిచింది. అప్రయత్నంగా వసంత్ కేసి చూసి, ఓ నిట్టూర్పు మాత్రం విడిచింది.

'నీతో ఎన్నో సంగతులు మాట్లాడదామనుకొన్నాను. కానీ నువ్వెళ్ళిపోతున్నావు...నీకేమీ అభ్యంతరం లేకపోతే, ఈ రాత్రికి రాగలవా? నే నీ గదిలోనే ఉంటాను'

రాజారావు ఓనిమిషం ఆలోచించి, ఓచిన్ననవ్వు నవ్వి 'సరే' నన్నాడు.

'ఇక నేను వెడతాను. మనమిద్దరం ఇలాఉండటం ఎవరన్నాచూస్తే బావుండదు......అదిగో, మా శకుంతల కేక వేస్తోంది. రాత్రికి తప్పకుండా వస్తాను.'

రాజారావు మెట్లుదిగి వెళ్ళిపోయాడు.

శారద కుర్చీలో కూలబడింది.

'శకుంతల! హుఁ, భార్యగావును. ఛీఛీ..—ఎంత అసహ్యంగా ఉంది!' అనుకొంది శారద.

కిందికెళ్ళి, ఆదరాబాదరా రెండుమెతుకులు తిని, తాంబూలం వేసుకొంటోంది శారద.

'ఊరేగింపు బయలుదేరుతోంది. నువ్వింకా ఇక్కడే కూచున్నావేమిటే! రావా ఏం?' అన్నాడు నారాయణ.

'ఎందుకురానూ! ముందు మీరు పదండి! బాబిగాడింకా లేవలా. లేవంగానే, వాడికి నంజబెట్టి వస్తాను. మరి మీరు రారూ?' అన్నది శారద, భర్త ముఖంలోకి చూస్తూ.

'సడేలే! రాకపోతే ఏంబావుంటుంది? వాడేమన్నా పరాయివాడా ఏమన్నానా! స్వయానా, మా మేనత్త ఆడ

బడుచు పెంపుడు కొడుకొచ్చాడు కే! రాకపోతే ఏమన్నా అను కోదూ!' అన్నాడు నారాయణ.

'బ్రతికించారు!' అనుకొంది శారద.

భోజనాలయినాయి. ఊరేగింపుసాగారిందాకా అటూ ఇటూ తచ్చాడింది శారద. తరవాత, వెనక వేపుగా, మెట్లెక్కి మేడమీదికొచ్చింది! భుజంమీద నిద్రపోతున్న వసంత్ ను, మంచంమీద పడుకోబెట్టి, దుప్పటికప్పింది. ఆమె కెందుకో, గుండెలు గుబగుబమన్నాయి. లైటు ఆర్పేసి తలుపు దగ్గరికి నొక్కి, కుర్చీలో చతికిలబడింది!

క్రమంగా మేళాలు దూరంగా వెళ్ళిపోయాయి. వెన్నెల దిగజారిపోయింది! గోడవతలనించి పులిస్తరాకుల వాసన, గుబులుగుబుళ్ళుగా వస్తోంది. వంటింట్లో ఏదో చప్పుడు పెళ్ళిపందిట్లో ఓ వికారపు నవ్వు.

ఒళ్ళంతా చెవులుచేసుకొని వింటోంది శారద. మెట్ల మీాద అడుగులచప్పుడు. తన గదిదాకా వచ్చి, ఓక్షణం ఆగింది. తలుపు తెరుచుకొని తిరిగి నిశ్శబ్దంగా మూసుకొంది!...

శారద లేచింది. ఆమె హృదయం, వేగంగా కొట్టుకో సాగింది! ఆనాటి సంఘటనలన్నీ తలపుకు వచ్చాయి. వెర్రిఆవే శంతో అతన్ని కౌగలించుకొంది! గాజులు 'గల్లు' మన్నాయి.

'ఇశ్ ... చప్పుడు చేయకు'

శారద గుండెలు గుభిల్లుమన్నాయి. ఆమె నవనాడులూ కుంగిపోయాయి. ఆపాదమస్తకం వణికిపోతోంది! ఇప్పుడేమిటి తను చెయ్యడం? తను రాజారావుకోసం ఇక్కడ ఎదురుచూాస్తూ కూచున్నది! తనభర్త వచ్చాడు. అయినా తానిక్కడ ఉంటా

నని, ఈయనగారి కెలా తెలుసు? ఇప్పుడు బైటపడితే ఏమన్నా ఉందా? తన కేమిటి? భగవంతుడా. తనగ తేమిటి? ఈ గండం నుండి తప్పుకోవడం ఎలా?

'చాలా కాలానికి నిన్ను కలుసుకొన్నాను శకుంతలా! మళ్ళీ నిన్ను చూడగలనని అనుకోలేదు. పిచ్చిదానా! ఎందుకిలా వణికిపోతావ్? ఎందుకిలా కళ్ళంట నీళ్ళు పెట్టుకోవడం? నిన్ను చేసుకొనే అదృష్టం నాకు లేదు. ఉంటే, ఆ పదివేలకట్నానికే, మానాన్న ఒప్పుకొనేవాడు. శకూ! ఆనాటి మన ప్రణయం, నాకింకా జ్ఞాపకముంది! ఈ అందమైన మెత్తనిచేతులు, ఈచిన్ని నోరు, సన్నని పెదాలు...ఒకప్పుడు నావి. వీటికోసం నేను తపస్సు చేశాను. కానీ ఏంలాభం? అవి నావి కాకుండా పోయాయి. శకూ! మాట్లాడ వేం? రేపు మధ్యాహ్నమే మేము పోతున్నాం. తిరిగి నిన్ను ఎప్పటికిచూస్తానో? అసలు చూడనే లేనేమో!'

నారాయణ ఏదో అంటున్నాడు. శారద కి వేమీ విని పించడంలేదు. ఆమెలో తీవ్రమైన సంక్షోభం చెలరేగింది. రక్తం ఓర్చుకుపోయినదానిలా, కుప్పబడిపోయింది.

చేసిన పాపం

చలమయ్యగారు దేశభక్తుడయినా, ఆయన దేశాన్ని గురించి పట్టించుకోక చాలా రోజులైంది. దేశభక్తుడుగా ఉన్నంతకాలమూ, దేశానికి ఆయనచేసిన సేవ విలువ లేనిదనే చెప్పాలి. స్వాతంత్ర్యం వచ్చింది కేంద్రంలోనూ, రాష్ట్రాల లోనూ కాంగ్రెసువారు అధికారాన్ని చేపట్టారు ఇప్పుడా యన్ని తెలుసుకొనే దిక్కు, ఆయన ఇంటికొచ్చే దిక్కూ లేదు.

ఒకప్పుడు చలమయ్యగారు, బాగాఉన్నవాడే! రెండెర కల వ్యవసాయం, ఝుంఝూమారుతంగా సాగింది! కూలీలు, నాలీలు ఇంటినిండా బిలబిల్లాడుతుండేవారు. పట్టుమని పదేళ్ళు జరగలేదు. చలమయ్యగారు దిగనాసిల్లిపోయాడు. ఉన్న పొల మంతా పోయింది.

'అది పోయిందన్న విచారం నాకు లేదు. పొలం అమ్మి నేనేమన్నా దుబారాచేశాను గనకనా విచారించడానికి? దేశా నికి ఖర్చుబెట్టాను. ఇప్పుడా దేశం నన్నెందుకు పోషించదూ'' అన్నాడు చలమయ్య.

ఆయనన్నట్లు, దేశం చలమయ్యగారిని పోషించలేదు సరిగదా, ఆయనగారుఉన్నాడన్న విషయాన్నే మరిచిపోయింది! తనను తాను జ్ఞాపకంచేసుకొనేందుకు చాలా ప్రయత్నించాడు చలమయ్య. అయినా ఆప్రయత్నాలు అక్కరకు రాలేదు.

చలమయ్య ఇప్పుడెందునా కాకుండా ఉన్నాడు. సుఖంగా ఇంటిపట్టున ఉండి తినడానికి, సరిపడ్డ భాగ్యంలేదు. కష్టపడి పని చేసే, ఓపికా, వయసూ లేదు. దీనికితోడు ఆయనకు పద్మగా

ఊప వొకటి వచ్చిపడ్డది! ఇంకెంతకాలం, ఆపిల్లను తను ఇంట్లో అట్టిపెట్టుకొంటాడు? దాని ఈడువాళ్ళు కాపరాలు చేసుకొంటూ, ఇద్దరేసిముగ్గురేసి బిడ్డల్నుగూడా కంటుంటే. తాను పద్మకింకా పెళ్ళన్నా చెయ్యలేదు.

చలమయ్యకు.—ఇదివరకు చాలా భ్రమలుండేవి! ఇండియాకు స్వాతంత్ర్యం రాగానే, ప్రజల్లో — బ్రహ్మాండమైన మార్పేదో, అమాంతం వచ్చిపడిపోతుం దనుకొన్నాడు. ఆక్షణంనుండీ ఇండియా భూలోక స్వర్గంగా మారిపోతుందనుకొన్నాడు. ఆయన భ్రమలు విచ్చిపోవడానికి ఎక్కువకాలం పట్టలేదు! దేశంలో, కొన్నిరకాల మార్పులేవో వచ్చినా, అవి —చలమయ్య ఊహించిన ప్రమాణంలో మట్టుకు లేవు.

ఈ సంగతి, పద్మసంబంధాల కోసం తిరిగినపుడు మరింత గ్రహించాడు చలమయ్య. పదివేలకు తక్కువ కట్న మడిగినవాడే లేడు. కొందరు భూవసతి, గృహవసతి వగైరాలను అడిగిచూసి, పెదిమ విరిచారు.

అసలు పద్మకు సంబంధాలే రాలేదనడానికి వీల్లేదు. అయిదారువచ్చాయి. అయితే ఆవచ్చినవి చలమయ్యకు నచ్చలేదు ఆయనకు నచ్చిన రెండు సంబంధాలూ పద్మతల్లికి నచ్చలేదు. అందరికీ నచ్చిన సంబంధాలు అందుబాటులో లేవు.

'నేను చాలా వెధవపని చేశాను. ఒళ్ళూపై తెలియకుండా ఆస్తంతా ఖర్చుబెట్టాను. ఇప్పుడు అన్నివిధాలా ఉడ్డుగుకిచి చస్తున్నాను! నిప్పుల కుంపటిలా పద్మ—మరోవేపున ప్రభాసిలా తిరుగుతున్న సుందరం! వీళ్ళిద్దర్నీ ఏమిచేసేట్టు?'అని చారించాడు చలమయ్య.

2

ఒకసారి ఎవరో ఈసంగతి చెప్పారు. ఆ మరునాడే చలమయ్య ఆ గ్రామంవెళ్ళి విచారించాడు. వాళ్ళు బాగా ఉన్నవాళ్ళే! లంకంత కొంపలు రెండున్నాయి. ఒక్కడే కొడుకు. ఆడపిల్లలు కూడా లేరు.

ఈ సంబంధం చలమయ్యగారికి బాగా నచ్చింది. ఆయన భార్యకు నచ్చింది. పద్మకు నచ్చిందీ, లేనిదీ తెలీదుగానీ, నచ్చినట్టే లెక్క. ఎందుకంటే, అమ్మా నాన్నా లగ్నాలు పెడుతున్నపుడు, పద్మ కాదనలేదు. ఆటే సంతోషాన్నీ చూపెట్ట లేదు.

పద్మ చిన్నదీచితకదీకాదు. ఇరవై మూడువెళ్ళిఇరవైనాలుగు వచ్చాయి. తనఈడువాళ్ళను చూసిన్నాడల్లా పద్మకు గుండెల్లో దేవినట్టుగా ఉండేది. అనేకమాట్లు, చాటునామాటునా కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకోవడం గూడా జరిగింది! అదీగాక తలిదండ్రిల స్థితిగతులు రోజురోజుకూ దిగనాసిల్లిపోతున్నాయి. తన వివాహం, ఓ గొప్ప సమస్యగా వాళ్ళను పట్టుకొన్నదని పద్మకు తెలుసు; కానీ, ఆమె చేయగలిగిన దేమీలేదు. ఉన్న ఆ ఒక్కమార్గమూ, తన సమస్యను పరిష్కరిస్తుందే గానీ, వాళ్ళకు కీర్తి తెచ్చేది కాదు!

ఏదోవిధంగా, తనో ఇంటిదాన్నవుతున్నా నన్న సంతోషం పద్మకు కలిగింది. అయితే, అది ఆవిడకు ఆటేసేపు దక్క లేదు. ఆ పెళ్ళికొడుకును గురించి, నలుగురూ నాలుగు రకాలుగానూ అన్నారు.

'ఆఁ, కిట్టనివాళ్ళు కిట్టనట్టుగానే చెబుతారు. అలాంటి సంబంధమైతే, నేనెందుకు ఎందుకుచేస్తానమ్మా తల్లీ! నువ్వేమన్నా మాకు పరాయిదానవా ఏమన్నానా? నువ్వు సుఖపడ్డం మా కిష్టంలేకనా? ఇల్లాంటి పిచ్చిపిచ్చి అశంకలు మనసులో పెట్టుకో మాక!' అన్నది తల్లి.

పద్మ ఏమనుకొందో ఎవ్వరికీ తెలీదు. పైకిమాత్రం ఏమీ అనలేదు. లక్షణంగా పెళ్ళయింది. మూడు నిద్రలయిన తరవాత ఏకంగా కాపరానికెళ్ళింది పద్మ ఆ వెళ్ళడం వెళ్ళడం, ఏణ్ణర్థందాకా, మళ్ళా తిరిగి చూడలేదు.

పెళ్ళయిన చాలా కాలానిగ్గానీ చలమయ్యగారికి అసలు సంగతి తెలియలేదు. తెలిసినతరువాత, ఆయన చాలా విచారించాడు.

'పాతిక సంవత్సరాలు అల్లారుముద్దుగా పెంచాను. చివరికి క్షయరోగి కిచ్చి పెళ్ళిచేశాను. ఆ సంగతి పెళ్ళికిముందే తెలిసినా, అది కిట్టనివాళ్ళు చెబుతున్నారనుకొన్నాను గానీ, నిజమనుకోలేదు. అయినా, అంత ఆస్తిఉన్నవాడికి, ముప్పయ్యేయిదేళ్ళదాకా, ఎందుకు పెళ్ళి కాలేదన్న ఆలోచనే నాకు రాలేదు!' అనుకొన్నాడు చలమయ్య.

ఈ దిగులు ఆయన్ని భూతంగా పట్టుకొని పీడిపించింది. మంచ మెక్కాడు. చివరికి తీసుకొని కన్ను మూశాడు.

3

ఇప్పుడు సంసార బాధ్యత యావత్తూ సుందరం మీద పడ్డది. వాడీ పదిహేను సంవత్సరాల్లోనూ రకరకాల ఉద్యోగాలు చేశాడు. ఎందునా ఇమడక చివరికి బీడీకొట్టు పెట్టాడు.

సుందరం బీడీకొట్టు పెట్టిన్నాడు ఊళ్ళో చాలామంది, చాలా రకాలుగా వ్యాఖ్యానించారు.

'ఈవృత్తి మంచిదా, చెడ్డదా అని నేను తర్కించడం లేదు. బ్రతకడం ముఖ్యమయినపుడు ఏదోవిధంగా బ్రతకాలి. ఇంతకన్నా వేరే జీవనోపాధి ఎవరన్నా చూపిస్తే, మహారాజుగా దీన్ని మానేస్తాడు. నన్ను తిప్పు పట్టేవాళ్ళు నన్నందుకు పైకి తీసుకురాగూడదు!' అన్నాడు సుందరం!

'ఒకరు పైకి తీసుకొచ్చేదేమిటి? నిజంగా పైకి పోవాలంటే నీకున్న అవకాశాలు ఇంకెవరికున్నాయిరా! అవతల బోలెడంత ఆస్తిఉంది!—' అన్నాడు స్నేహితుడు.

'నాదా? నాకా?' అన్నాడు సుందరం.

'నీదయినా కాకపోయినా, అది నీకే అవుతుంది. పద్మయినా, మగదిక్కులేకుండా పడిఉంది. జీతగాళ్ళను పెట్టుకొని వ్యవసాయం చేయించాలన్నా మాటలుకాదుగా! పోనీ, నువ్వే అక్కడికెళ్ళి ఉండగూడదూ?' అన్నాడతను.

సుందరం ఒప్పుకో లేదు.

అతన్ని ఒప్పించాలని చాలామంది, చాలా రకాలుగా ప్రయత్నించారు. ఆఖరికి తల్లిగూడా చెప్పిచూసింది!

'అమ్మా! డబ్బంటే నాకు ఆపేక్ష లేదనుకోకు. చాలా మందికంటే డబ్బు విలువ నాకు బాగా తెలుసు. కానీ అందు

కోసం జీవితంయావత్తూ నరకతుల్యం చేసుకోవాలంటేమాత్రం నా వల్లకాదు. సుఖపడ్డంకోసం, డబ్బు కావాలనుకొంటూనే, ఆ డబ్బుకోసం నానాబాధలూ పడడాన్ని నే సహించేసుకోలేక పోతున్నాను.' అన్నాడు సుందరం.

'మరెట్లాగురా తండ్రీ?' అన్నది తల్లి.

'పద్మకు చేతనైనసాయం చేయమంటే చేస్తాను గానీ, దానిబిడ్డను మాత్రం చేసుకోను. సరోజ చక్కదనాన్నిగురించి నే ననడంలేదు. ఆ మాటకొస్తే, చాలామంది ఆడపిల్లలకంటే సరోజ అందంగా ఉంటుంది. సరోజవెనక లకారాలు మూలుగుతున్నాయన్నసంగతి నాకు తెలీకపోలేదు. అయినా డబ్బుకోసం, నేను సరోజను పెళ్ళిచేసుకోను!' అని సుందరం తెగేసిచెప్పాడు.

ఆమె కేమీ పాలుపోలేదు. ఆసంగతే కూతురుకు కబురు పెట్టింది! నాలుగోనాటికల్లా పద్మ వచ్చిపడింది. వస్తూవస్తూ సరోజనుగూడా వెంటతీసుకొచ్చింది!

'వీళ్ళందరూ కలిసి, ఇక నాప్రాణం తీస్తారు కాబోలు!' అనుకొన్నాడు సుందరం!

అతను అనుకొన్నట్టుగా ఎవ్వరూ ప్రాణం తీయలేదు గానీ, పద్మమాత్రం లాంఛనప్రాయంగా అడిగింది!

'మరేమీఅనుకోకు అక్కయ్యా! నువ్వంటే నాకుచాలా అపేక్షఉంది. నువ్వేంచెప్పినా చేస్తాను. కానీ, సరోజనుమాత్రం పెళ్ళాడమనకు. కారణం నీకు తెలుసు. తెలిసో, తెలియకో నాన్న నీ కాసంబంధం చేశాడు. చేసినతరువాత ఆయన చాలా పశ్చాత్తాపపడ్డాడు! ఆజబ్బు అనాదినుంచీ ఆ వంశంలో ఉంది. ఆ జబ్బుతోనే బావగారూ పోయారు. ఆయనకూతుర్ని నన్ను

చేసుకోమంటున్నావంటే—దానికి అర్థం లేదు.' అన్నాడు సుందరం.

పద్మ ఓక్షణంపమీ మాట్లాడలేదు. దీర్ఘంగా నిట్టూర్చింది!

'ఏమైనా నీకిది తప్పదురా తమ్ముడూ! మనం పరాయి వాళ్ళంకాదు. ఓ తల్లిబిడ్డలం. నాకూ మొగ దిక్కు లేదు. వక్క గానొక్క ఆడపిల్ల. అవతల కట్టుకుపోయినంత ఆస్తిఉంది. సరోజను ఇంకెవడికో ఇచ్చి, ఈ ఆస్తంతా వాడి కప్పగించడం నా కిష్టంలేదు నాలుగు తరాలవరకూ అనుభవించినా తరగని ఆస్తి అది. నామాట విను. కాదనకు. తరవాత చాలా విచారిస్తావు.' అన్నది పద్మ.

'అక్కయ్యమాట విను నాయనా! మీనాన్న ఉన్న దంతా హారతికర్పూరంలా హారించి పారేశాడు. చివరికి బీడీ కొట్టు పెట్టుకొని, బ్రతకాలిసొచ్చింది! ఎంత చిన్నతనమైన పని! అవతల లక్ష్మి వస్తానంటున్నది. నువ్వు రావొద్దని చెప్పవాకు. నా మాట విను.' అన్నది తల్లి.

'మనమేమీ హీనంగా బ్రతకడం లేదే.' అన్నాడు సుందరం. 'అక్కయ్య, మననేదో ఉద్ధరించడానికి వొచ్చిందా నల్లే మాట్లాడుతోందేం! మన దరిద్రాన్ని అంతగా చూడలేక పోతే, పోనీ, ఓ పాతిక ఎకరాలు మనకివ్వగూడదూ? బోలెడంత ఆస్తి ఉంటే మాత్రం సరోజ క్షయరోగి బిడ్డ కాకుండా పోతుందా?' అన్నాడు సుందరం.

ఆరోజు సాయంత్రం పెందరాడే కొట్టుకట్టేసి ఇంటికొచ్చాడు సుందరం. తల్లిగానీ, సరోజగానీ ఇంట్లో లేరు. పద్మ ఓగదిలో ముసుగు పెట్టుకు పడుకొని ఉంది!

'వాళ్ళేరీ అక్కయ్యా? నువ్వు ముసుగుపెట్టుకు పడుకొన్నావెందుకూ?' అన్నాడు సుందరం.

పద్మ లేచి కూచుంది. ఆమె కళ్ళనిండా నీళ్ళున్నాయి.

'ఏం జరిగిం దక్కయ్యా?' అన్నాడు సుందరం ఆదుర్దాగా.

పద్మ కొన్నిక్షణాలు మౌనంగా ఉండిపోయింది. తరువాత మెల్లగా తలెత్తి సుందరంకేసి చూస్తూ 'తమ్ముడూ! ఈ సంగతి ఇంతవరకూ, రెండో ప్రాణికి తెలియదు. నీక్కూడా తెలియకుండానే ఉంచుదామనుకొన్నాను గానీ, వీల్లేకపోయింది... సుందరం! ఈసంగతి, నీకడుపులో దాచుకొంటానని నాకు మాటివ్వు' అన్నది పద్మ.

సుందరం అక్కచేతిలో చేయి వేశాడు. పద్మ ఓనిమిషం ఆలోచిస్తూ ఉండిపోయింది.

'నాపాడుకథ, తోబుట్టువుతో చెప్పుకోవాలిసొస్తుందని కల్లోకూడాఅనుకోలేదు.' అనిగొణిగిందిపద్మ. 'సుందరంసరోజను చేసుకోకపోడానికి కారణం, అది క్షయరోగికూతురనేగదూ?'

అవునన్నట్టు తలూపాడు సుందరం.

'తమ్ముడూ! నన్ను మన్నించు... సరోజ ఆతండ్రికూతురు గాదు... ఆయన రోగిష్టివాడన్న సంగతి నీకూ తెలును. అలాంటి వాడితో నేను అనుభవించే సుఖమేమిటి? ఈసంగతి నీతో చెప్పకుండా ఉందామనుకొన్నాను... కానీ నన్నలా ఉండనిచ్చావు గాదు ఇక నీఇష్టం సుందరం! నిన్ను నేను బలవంత పెట్టను. సరోజను చేసుకొంటావో, మానుతావో నాకు తెలీదు.'

పద్మ చేతుల్లో ముఖం దాచుకొని వెళ్ళిపోయింది. సుందరం దిమ్మెరపోయాడు.